

ПЕДАГОШКА АКАДЕМИЈА
»ЖАРКО ЗРЕЊАНИН« СОМБОР

НОРМА

2.

СОМБОР, 1991.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

СКУПШТИНА УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ
ПОВОДОМ ОБЕЛЕЖАВАЊА
30 ГОДИНА РАДА УНИВЕРЗИТЕТА

додељује

П О В Е Љ У СА СРЕБРНОМ ПЛАКЕТОМ

Педagoшкој академији "Жарко Зрењанин" Сомбор

ЗА ИЗУЗЕТАН ДОПРИНОС И ОСТВАРЕНЕ РЕЗУЛТАТЕ У РАДУ
И РАЗВОЈУ УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

Почин Саоп. 28. јун 1980. Број: 04-29

РЕКТОР УНИВЕРЗИТЕТА
Проф. др Јефреп Јањић

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ
Проф. др Миланко Цураковић

НОРМА 2

КОРИЦЕ

Портрет Аврама Мразовића, рад сликара
Арсенија Теодоровића, 1820. године,
уље на платну, 70x53 cm,
Градски музеј, Сомбор

Исидора Секулић, ученица Учитељске школе у Сомбору,
генерација 1893/94. школске године

Јован Дучић, ученик Учитељске школе у Сомбору,
генерација 1892/93. школске године

Једна од ретких фотографија Норме, с краја XIX века

НОРМА 2

ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА ЈУЧЕ, ДАНАС, СУТРА

ГОДИНА II ЈУН 1991.

УРЕДНИШТВО

мр ЈЕЛЕНА КОСАНОВИЋ
ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

**БРАНИСЛАВА НЕНАДОВ, ВОЈИСЛАВ КОМАЗЕЦ,
ДРАГАН САВИЋ**

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР
др ДРАГОЉУБ ГАЈИЋ

ИЗДАВАЧ ГИП »ПРОСВЕТА« СОМБОР
ШТАМПА ГИП »ПРОСВЕТА« СОМБОР, ТИРАЖ 500 ПРИМЕРАКА

ЈУН 1991.

САДРЖАЈ

УЗ ОВАЈ БРОЈ

9

I НОВО СА ОСЛОНЦЕМ НА ТРАДИЦИЈУ

ДРУШТВЕНО—ЕКОНОМСКА И СТРУЧНА ОПРАВДАНОСТ ОСНИ-
ВАЊА ФАКУЛТЕТА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА У СОМБОРУ

1. Елаборат	13
2. Извод из магнетограма XII заједничке седнице сва три већа
Скупштине општине Сомбор, дана 21. новембра 1990. године:	34
— Поздравна реч председника Скупштине општине Сомбор
Милана Ракаса	
— Поздравна реч ректора Универзитета у Новом Саду проф. др
Јеврема Јањића	
— Уводно излагање директора Педагошке академије »Жарко
Зрењанин« у Сомбору мр Јелене Косановић	
— Дискусија делегата Скупштине општине	
— Решење о сагласности на Елаборат Скупштине општине Сом-
бор	
— Извод из оперативног плана рационализације вишег и висо-
ког образовања Скупштине Универзитета у Новом Саду, усвоје-
ног 22. маја 1990. године	
3. Реч са прославе тристагодишњице велике сеобе Срба у Вишој
учитељској школи у Баји	41
— Поздравна реч домаћина	
— Тристагодишњица велике сеобе Срба, предавање др Душана
Попова, главног секретара Матице српске у Новом Саду	

II ИЗ НАШЕ ПРАКСЕ

1. Примена рачунара у естетско-ликовном подручју
мр Драган Савић	46
2. Музичко васпитање данас у основној школи
Силвестер Хајнал, проф.	48
3. Прилог из примене савремених метода и техника у новој обра-
зовној технологији
мр Антун Добрановић	51
4. Обрада песме Замислите Душана Радовића у III разреду основ-
не школе
мр Јелена Косановић	57

5. Нека методичка ѱпутства за наставу математике у нижим разредима основне школе Андрија Ћетковић, проф.	61
6. Методика природе и друштва: припрема за наставни час: Птице, Нада Попин, студент	65
7. Методика природе и друштва: припрема за наставни час: Билке у кући и непосредној околини Дивна Тривановић, студент	67
8. Обрада песме по слуху »Јежева успаванка« Ружа Крга, проф.	70
9. Слушање музике »Птице« из Карневала животиња Ружа Крга, проф.	74
10. Обрада песме Мак у житу Добрице Ерића у IV разреду сновне школе др Драгољуб Гајић	77
11. Врсте дидактичког материјала »Главоломке« Верица Цветинчанин, проф.	78
12. Благотворна школа природе Весна Марковић, студент	88
13. Електронска учионица и могућности управљања наставним процесима Војислав Комазец, медијатекар	90

III ИЗ ПРОШЛОСТИ

1. Споменица (1853 — 1893), текст Исидоре Секулић, ученице Учитељске школе у Сомбору	95
2. Приповедање Исидоре Секулић Мирослав Јосић Вишњић	103
3. Др Паја Радосављевић — од сеоског учитеља до професора Њујоршког универзитета Никола Симић, проф.	105
4. Најстарији каталог библиотеке Педагошке академије »Жарко Зрењанин« у Сомбору Бранислава Ненадов, библиотекар	109
5. Фонд бивших ученика Учитељске школе у Сомбору	117
6. Прилози старијих генерација	119
— Поздрав генерацији 1927/28. школске године на прослави шездесетогодишњице матуре Ђура Мањулов, генерација 1933/34. школске године	
— Песме пригоднице: Граду наше младости Олги Дракулић	

НОРМА 2

УЗ ОВАЈ БРОЈ

Протекле године биле су у настојањима да се вишегодишњи рад на припремама за оснивање учитељског факултета уобличи и приведе крају. Прилози у овом броју Норме у поглављу Ново са ослонцем на традицију резултат су тих настојања. Објављујемо Елаборат о друштвено-економској и стручној оправданости оснивања учитељског факултета у Сомбору. Елаборат садржи сажет приказ тог опсежног посла. Уз Елборат објављујемо документациони материјал који, по нашем мишљењу, заслужује да уђе у историју развоја учитељског позива. Вишевековна старица — Школа у сталном је духовном подмлађивању, од тромесечне »норме« Аврама Мразовића до највишег образовног ступња: на помолу је високошколска установа.

Саставни део послова који проистичу из годишњег програма рада Школе био је истраживачки оријентисан рад на развоју и унапређењу учитељског позива. У поглављу Из наше праксе објављујемо низ радова. То су прилози проучавању савремених токова и путева успешнијег образовања и васпитања младих. Из области примене компјутера у настави објављујемо пионирски рад нашег ликовног педагога, што је само детаљ из магистарске тезе о примени рачунара у естетско-ликовном подручју. Методски и методолошки прилози из области ликовне, музичке, техничке културе, познавања природе, српскохрватског језика и других садржаја ужестручног подручја студијског програма, указују на тенденцију интегрисања тих области. Све је чешћи методолошки принцип корелације и прожимања. Многобројне форме реализовања програмских садржаја подстичу и најновија достигнућа из области кибернетике, теорије информација и теорије система.

Неке идеје разматрају и радови: Електронска учионица и могућности управљања наставним процесима и Прилог из примене савремених метода и технике у новој образовној технологији. Скрећемо пажњу на прилоге из музичке културе. Рад који говори о недовољној бризи за оспособљавање стручног кадра, што има за последицу низак ниво те наставе у нижим разредима основне школе намеће поређење наше праксе са богатом традицијом из прошлости учитељске школе у чијем Програму 1874. године читамо предмете: црквено појање и правило, хармонијско појање, свирање — гласовир и виолина. Као да смо престали да будемо свесни значаја музичког васпитања за развој моралне и осећајне димензије личности детета.

Међу радовима из праксе три су рада наших студената, два у форми писане припреме за наставни час и један приказ личног искуства студента у организовању наставе у школи природе, што сматрамо драгоценим прилозима с обзиром на наша настојања да припремамо истраживачки оријентисане личности способне за развој и унапређење рада у школи.

Битна димензија нашег часописа је наслеђе. Однос нових поколења према наслеђу настојимо да подигнемо на ниво размишљања и активног усвајања. Желимо да учитељ има професионалну и општу културу са слухом за културне тековине. Међутим, интегрисање позитивног наслеђа и откривање нових путева развоја није могуће без изучавања ширих, хуманистичких области. Велик је квалитет за учитељски позив да се уведу предмети као што су: етика са естетиком, национална историја, лепо писање, што су наша залагања. У поглављу Из прошлости објављујемо српску ћириличку азбуку којом су писани најстарији буквари у нас. Хитан је задатак утврђивање стандарда ћириличног писма са подлогом наше најстарије ћирилице. То је, надамо се, добра оријентација наших настојања да се срећно споји традиција са новим у савременој људској мисли.

Радам, Најстарији каталог библиотеке Педагошке академије »Жарко Зрењанин« у Сомбору, подсећамо на богат библиотечки фонд књига раритета међу којима је и »Писменица српског језика, по говору простог народа, написана Вуком Стефановићем Србијанцем« из 1814. године, Ајзенманово »Наставленије к благонаравију« преведено Димитријем Давидовићем 1812. године, »Естествословије« Павла Кенгелца из 1811. године, неки од превода Јоакима Вујића из 1805. године, и друге реткости.

Из Споменица учитељске школе (има их неколико, писаних разним поводима, било као делови обимних монографија, или као засебне публикације) издвојили смо имена знаменитих личности наше културне историје. Прилози су у слици или у речи. Оригиналан текст Исидоре Секулић, ученице Српске учитељске школе у Сомбору, генерација 1894. школске године, штампан у Споменици учитељског и књижевног рада Николе Вукићевића (1853—1893), колико знамо, прва је објављена писана реч потоње наше знамените књижевнице.

Подсећамо и на др Пају Радосављевића, некадашњег ученика и професора Учитељске школе у Сомбору, свестраног и недовољно проучаваног научника, који је у Америци у друштву »Отаџбина« са Николом Теслом потврђивао и своје родољубље.

У овом броју објављујемо сећање на Станоја Вујичића, недавно преминулог професора и директора Учитељске школе у Сомбору. Објављујемо његов рад из Билтена Учитељске школе у Сомбору, бр. 1, 1968, Сомбор.

Други број Норме завршавамо сталним прилогом Фонд бивших ученика Учитељске школе у Сомбору захваљујући новим дародавцима.

Захваљујемо такође нашим сарадницима и институцијама без чијег учешћа не би било многих прилога. Овог пута су то Универзитет у Новом Саду са ректором проф. др Јевремом Јањићем и Скупштина општине Сомбор са председником Миланом Ракасом.

Посебан прилог у овом броју Норме из програма је наше међународне сарадње са Вишом учитељском школом »Етвеш Јожеф« у Баји. Објављујемо предавање Тристагодишњица велике сеобе Срба, др Душана Попова, секретара Матице српске у Новом Саду, одржано поводом прославе тог јубилеја у Вишој учитељској школи у Баји, 5. маја 1990. године. Ми захваљујемо аутору што нам је уступио овај надахнут текст. За нашу невољу, тема о егзодусу Срба болно се утискује у живот и историју нашег народа и ове, 1991. године.

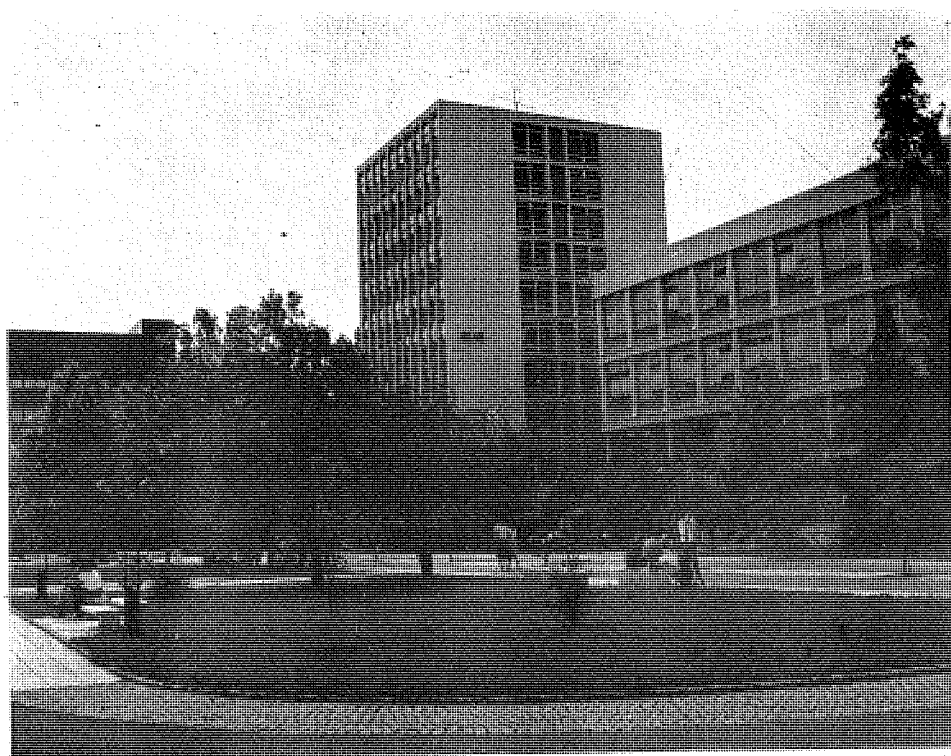
УРЕДНИШТВО

I НОВО СА ОСЛОНЦЕМ НА ТРАДИЦИЈУ

**ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКА И СТРУЧНА ОПРАВДАНОСТ
ОСНИВАЊА ФАКУЛТЕТА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА
У СОМБОРУ**

Педагошка академија »Жарко Зрењанин« у Сомбору

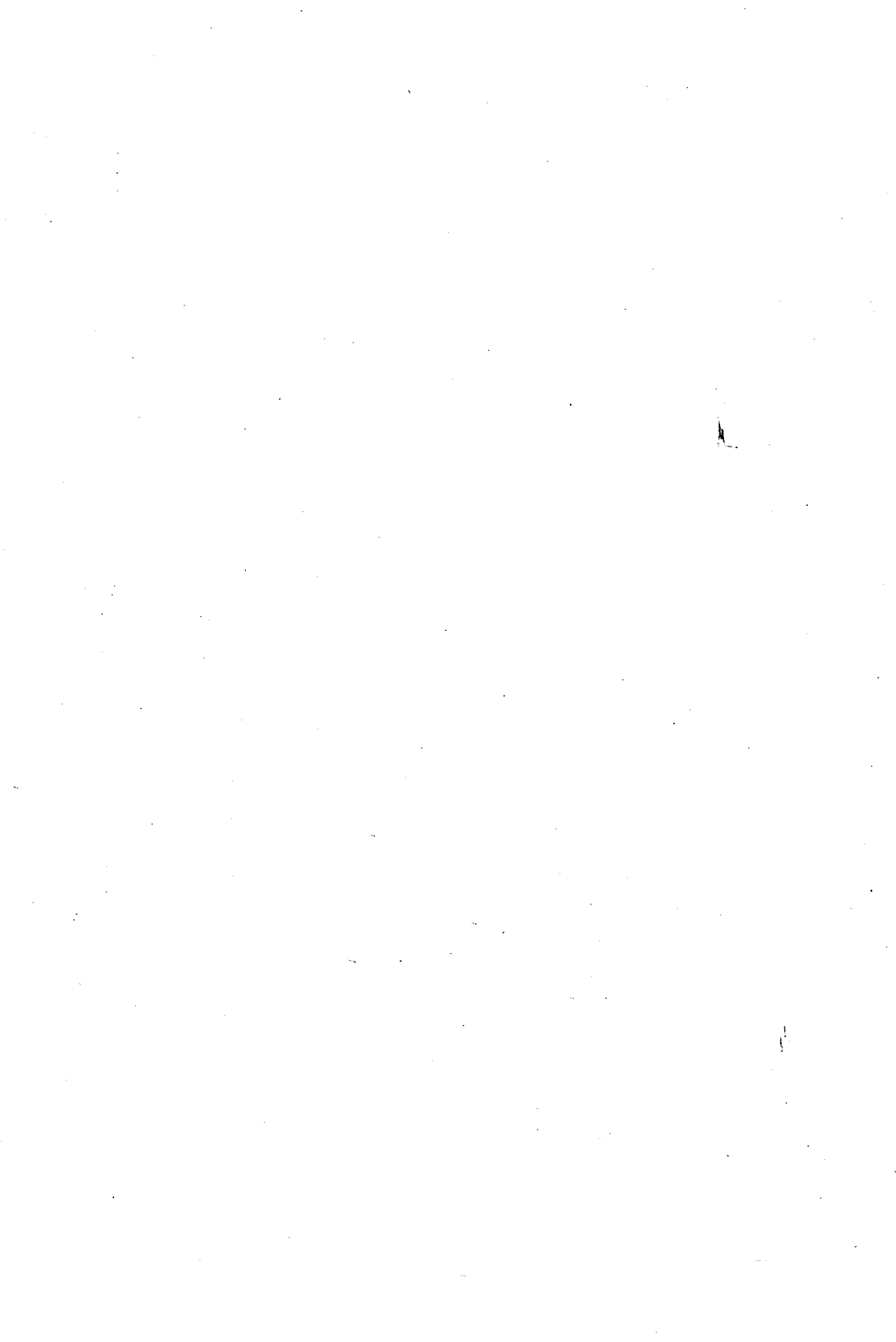

Универзитет у Новом Саду

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПЕДАГОШКА АКАДЕМИЈА „ЖАРКО ЗРЕЊАНИН“
СОМБОР

**ДРУШТВЕНО - ЕКОНОМСКА
И СТРУЧНА ОПРАВДАНОСТ
ОСНИВАЊА ФАКУЛТЕТА
ЗА ОБРАЗОВАЊА УЧИТЕЉА
У СОМБОРУ**

Нови Сад, Сомбор, октобар 1990. године

I УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Елаборат о друштвено-економској и стручној оправданости оснивања факултета за образовање учитеља у Сомбору сачињен је на основу:

1. научних и стручних истраживања о потреби високошколског образовања учитеља;
2. вишегодишњих научних и стручних расправа у СФРЈ и СРС, посебно у САН Војводини и у граду Сомбору о подизању нивоа и квалитета образовања учитеља;
3. искустава других земаља, посебно, закључака Међународне конференције ОЕИЦД-а одржане у Новом Саду 1988. године;
4. система васпитања и образовања у СФРЈ и САНВ у области основног образовања, посебно заједничког плана и програма за основну школу;
5. активности Универзитета у Новом Саду на утврђивању основа развоја система за образовање учитеља и предлога рационалне организације система, 1989. године, у складу са утврђеном политиком о документу "Дати развој вишег и високог школства и рационализације мреже и капацитета", 1985. године.

У основи концепције образовања учитеља конкретизоване у студијском плану, његовој структури, дужини трајања и начину студирања уграђена су досадашња позитивна искуства у образовању учитеља у нашој земљи и свету и, нарочито, актуелне потребе и тенденције у припреми кадра за рад са ученицима у млађим и средњим основне школе.

Испуњеност кадровских, просторних и других материјално-техничких, економских услова за рад факултета исказана је на основу онога чиме располаже и свега Педагошка академија "Харко Зрењанин" у Сомбору и Сомбор као град с дугогодишњом традицијом образовања учитеља у нас, затим суботичка Педагошка академија и град Суботица у коме ће бити оделење учитељског факултета у Сомбору, и на основу нацрта норматива и стандарда, које ће у складу са Законом донети Републички секретаријат за образовање, науку и физичку културу.

II ДОСАДАШЊИ СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА УЧИТЕЉА У СРБИЈИ

Почетак образовања учитеља у Сомбору уско је повезан са реформом европског школства и просветитељским идејама XVIII века. У просвећеном апсолутизму хабсбуршке монархије створени су услови за оснивање прве институције за образовање српских учитеља, "Краљевског педагогичког илирског", готово 100 година пре оснивања прве учитељске школе у Србији – под отоманским царством.

Норма Аврама Мразовића или нормални течај за образовање српских учитеља који је при главној школи у Сомбору 1778. године организовао тај знаменити Сомборац, била је језгро прве учитељске школе у југословенских народа.

Основана је према одредбама Закона из 1777. године (*Ratio edukationis*) који је потписала царица Марија Терезија 22. VIII 1777. године.

Тај датум значајан је по далекосежним последицама за нашу националну и културну историју: посветом на школу, нарочито ових намењених просвећивању најширих маса, значило је ослобађање од туторства и власти моћне спрегне хабсбуршке државе и католичке цркве и еманципацију младе српске грађанске класе, захваљујући којој су и створени услови за образовање првог нашег учитељског кадра, којим смо уведени у нову епоху европског школства.

Нормални течајеви континуирано су одржавани у Сомбору све до оснивања прве препарандије, приправничке школе за учитеље у трајању од три семестра (15 месеци). Њен оснивач је Урош Стефан Несторовић, врховни школски инспектор свих православних школа у Монархији. По налогу цара Франца I на основу декрета 12. јула 1811. године почео је са припремама, а царским декретом од 13. августа 1812. године обављен је испит за избор професорских кандидата. Из богате архивске грађе види се да су кандидати за прве професоре били, данас нама добро познате, знамените личности културне историје: Павле-Платон Атанацковић, Јоаким Вујић, Лукијан Мушицки, Арсеније Јовановић-Шакабента. 3. новембра 1812. године школа је почела са радом у Сентандреји. Убрзо после оснивања школа је премештена у Сомбор где је образовање учитеља настављено до данас.

Већ 1814. године школовање је проширено на двогодишње. У државама средње Европе школским законима 1869. и 1870. установљене су учитељске школе у трајању од 4 године. У сомборској учитељској школи на три године продужено је 1871. године, а 1877. године отворена је прва учитељска школа у Србији – у Крагујевцу. Сомборска учитељска школа је на ту, свакако изузетну годишницу, имала за собом већ 100 година искуства.

Крајем XIX века школовање учитеља у Сомбору и другим крајевима продужено је на четири године. Стварањем Југославије 1918. године уједначен је систем образовања учитеља у целој земљи, што је учињено Законом о учитељским школама Краљевине Југославије 1929. године, када је образовање учитеља продужено на пет година. У току НОР-а образовање учитеља обављано је на курсевима и на територијама ослобођеним од окупатора, а после рата, до 1953. године школовање је поново четворогодишње. Од те године до прерастања учитељске школе у педагошке академије 1973. школовање је продужено на 5 година.

1973/74. године завршила је своје образовање и васпитање последња генерација учитељске школе у Сомбору. Била је то 195. генерација учитеља после које је петогодишња учитељска школа прерасла у шестогодишњу педагошку академију – на основу Закона о педагошким академијама САП Војводине, (Одлуком Покрајинске заједнице образовања САП Војводине од 22. августа 1973. године).

Убрзо су се показале бројне слабости тог модела који је имао у свом систему четворогодишњи средњи, припремни степен и двогодишњи виши - студијски. Овај хибридни модел школе превазиђен је у Војводини одвајањем вишег од средњег степена и удруживањем више школе у Универзитет у Новом Саду. Тај организациони захват имао је пуно оправдања и убрзо је показао позитивне ефекте у подизању нивоа стручности кадра и квалитета наставе.

Најновијим законима о образовању више школе се удружују у Заједницу виших школа Републике Србије. Тако, после десет година, од 4. VIII 1990. године, академије нису у саставу Универзитета.

У 213 година образовања учитеља у Сомбору, од Норме 1778. године до данашње Педагошке академије изашле су многе генерације учитеља које су са стручним знањима и напредним схватањима одлазиле на рад у о сновне школе широм Југославије ширећи дух стваралаштва, а изнад свега осећање људског достојанства и родољубља. Сомбор је већ крајем XVIII века значајно жариште нашег просветног живота, просветне делатности у нас. У току XIX века прва српска препарандија у Сомбору била је снажан фактор формирања националне свести. Будући да је више од једног века била конфесионална, један од главних циљева васпитања у њој било је религиозно-морално васпитање. Али су се за то време одиграле и веома значајне промене у друштву што је утицало и на промене образовних циљева. Та је школа дала бројне истакнуте учитеље, друштвене и културне раднике не само Војводини него и Хрватској, Славонији, Босни и Херцеговини, Црној Годи и Косову. Она је била средиште развита педагошке теорије и праксе Срба у Монархији. Са њом је непосредно везано излажење Школског листа, првог педагошког часописа на српскохрватском језику. Као додатак Школском листу у Сомбору је 1866. и 1867. излазио први лист за српску децу и омладину Пријатељ српске младежи у коме су сарађивали ученици и професори. Тај лист је створио свест о посебној књижевности за младеж и био је претеца листовима Голуб и Невен. Гледано историјски, образовање учитеља у Војводини, увек је било у функцији друштвеног и културног развоја. Међутим, постојећи систем образовања учитеља у датим временским оквирима и кадровским, програмско-организационим и материјално-техничким и технолошким условима не може задовољити ни актуелне нити будуће потребе за припремање овог кадра. Мада је учитељски кадар одиграо изузетно значајно васпитно-образовну културну и друштвену улогу, у протеклом периоду његово образовање није било у довољној мери усклађивано са стварним значајем и утицајем на васпитање и образовање младих, нити са новим захтевима и захтевима за унутрашњим променама процеса васпитања и образовања. Учитељско образовање је током последњих двадесетак година заостајало за потребама иако су у том периоду многи учитељи стекли више образовање, уз велико лично залагање и друштвену помоћ.

III СЛАБОСТИ ДОСАДАШЊЕГ И ПОСТОЈЕЋЕГ КОНЦЕПТА ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И АП ВОЈВОДИНИ

До недавно, образовање учитеља у СР Србији и САП Војводини остваривано је у педагошким академијама са припремним средњим ступњем и завршним студијским ступњем. Ученици уписани у припремни ступањ по завршетку аутоматски су се уписивали на студијски ступањ без обзира на успех. Слабости таквог система су бројне:

1. то је најскупља институција, скупља чак и од рада факултетске институције јер је финансирање средње школе било обављано по истим мерилима као и студијског дела, а норма часова професора у средњој и професора који раде са студентима била је изјадначена у СР Србији, а у Војводини приближно иста;

2. негативна селекција била је систематски подстицана концепцијом тзв. шестогодишње академије. Наиме, селекција ученика за упис вршила се само после основне школе приликом уписа у I разред тзв. припремног ступња. Без обзира на успех, ови ученици су аутоматски уписивани на студијски ступањ (имали су тзв. аутоматску вертикалну проходност). Проблем ове изразито негативне селекције превазиђен је донекле тек одвајањем средњег од вишег степена 1987. године само у Војводини. Осамостаивањем двогодишње школе у самосталну организацију која је у Војводини до јула 1990. године била удружена у Универзитет у Новом Саду, образовање учитеља траје поново две године;

3. вишем или високом образовању учитеља у многим развијеним земљама претходи темељно образовање. Стручњаци сматрају: што је занимање сложеније, мора му претходи темељније опште образовање. Зато је штетна рана професионализација у припремању учитеља коју је утврдио тзв. припремни ступањ, па и средњи степен просветне струке, који више од ове године не постоји;

4. постојеће образовање учитеља у двогодишњој педагошкој академији објективно не може да обезбеди солидно опште, општестручно и ужестручно образовање овако сложеног занимања. О томе постоји стручна и научна документација у публикацијама са појединих стручних скупова посвећених образовању учитеља;

5. постојећи наставни план оптерећен је великим бројем студијских програма, те не пружа могућност за озбиљно студирање појединих садржаја и програма на теоретском нивоу али не оставља довољно времена студенту ни за практично оспособљавање. Ни један део целине образовања учитеља ни теоретски ни практични, објективно није могуће савладати на нивоу потребном за остваривање нових улога и задатака, за оспособљавање за примену нове образовне технологије и за суштинску унутрашњу реформу васпитања и образовања.

IV ОСНОВНИ РАЗЛОЗИ УВОЂЕЊА ФАКУЛТЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА УЧИТЕЉА

Идеја о високошколском образовању учитеља у нашој земљи стара је 115 година. Наиме, на учитељској конференцији одржаној 1874. године у Петрињи

дат је предлог да се, с обзиром на сложеност и деликатност овог позива уведе факултетско образовање учитеља. У Војводини и Србији та гледишта заступали су многи учитељи и професори и пре доношења одлуке о вишем образовању учитеља. Посебно су о универзитетском образовању учитеља писали најпознатији припадници напредног учитељског покрета. У тексту "Универзитетско образовање учитеља" објављеном 1926. године, један од веома познатих припадника поменутог учитељског покрета, Драгиша Михајловић, истиче да је један од учитељских идеала вишеуниверзитетско образовање и да би од тога највише добила школа и учитељство. У часопису "Учитељ" 1932. године објављен је прилог "Битне проблемске школске реформе најновијег времена" у којем се истиче да "само високо образовано и у критичком духу васпитано учитељство које се брижљиво одабира може преобразити школу". Неки од кључних фактора који детерминишу високошколско образовање учитеља су:

1. Сложеност рада са децом млађег основношколског узраста

Постоји готово сагласност међу научницима да је сложеност рада са децом млађег основношколског узраста изузетно висока с обзиром на деликатност овог развојног периода, када се од представног формира појмовно логичко мишљење и, што је изузетно важно, поставља темељ младе личности. Према тврдњама познатих научника светске репутације (Кател, Блум и др.), 80 до 90% интелектуалног капацитета формира се на узрасту од 9, односно 10 година, што је од изузетног значаја за рад учитеља – васпитача са децом овог узраста, који треба да буди знатижељу, стимулише интелектуални и социјални развој младих. Није без разлога речено да од тога какви су нам учитељи у великом степену зависи какви ће нам касније бити истраживачи и стручњаци на другим радним местима, да ли ће се према задацима односити креативно или рутински. Све то у највећем степену зависи од утемељених особина личности у овом раном периоду дечијег развоја.

У материјалима ОЕЦД-а истиче се да са децом раног основношколског узраста треба да раде изузетно добро припремљени и образовани васпитачи. Према томе, сложенији психолошки и дидактичко-методички поступци и сложеност васпитачке функције коју учитељи обављају захтевају темељније високошколско образовање учитеља.

2. Непримереност садашњег образовања квалитетнијем припремању учитеља

Постојећи систем образовања учитеља концепцијски и програмски, а посебно по дужини трајања студија, није примерен захтевима праксе у савременим школама. Постојећи студијски план са 20, односно 16 предмета студенти треба да савладају за три семестра, јер четврти семестар студенти проводе на методичким вежбама у вежбаоницама (вежбе у држању предавања из седам методика). Последице оваквог непримерног образовања се испољавају у површном изучавању појединих предмета и продужавања студија, што је објективно условљено. Просек студија на академијама је различит, али нигде није испод 3,5 године.

3. Богатија педагошка структура рада основних школа и различите, поливалентне функције учитеља као разлози подизања нивоа стручне спреме

Сложеност обогачене педагошке структуре рада у савременој школи — други је важан разлог који утиче на опредељење за факултетско образовање учитеља. Пошто је школа веома развијен педагошки систем различитих видова рада, потребно је припремити учитеља за реализацију програма тих различитих видова. Потребно их је, дакле, оспособити за различите и поливалентне функције којих има не само у садашњој савременој школи, него ће их бити и у школи будућности (планерска, дијагностичка, организаторска, наставна, аниматора слободног времена, евалуаторска, саветодавна и сл.). Кад је реч о сарадничкој и саветодавној функцији учитеља са родитељима, потребно је имати у виду да се образовни ниво родитеља повисио.

4. Образовне потребе учитеља као битан фактор његовог високошколског образовања

Образовне потребе учитеља за подизањем степена стручне спреме један је од важних фактора за увођење факултетског образовања. У систему за припремање наставника једино су учитељи на "слепом колосеку" јер немају могућности да стекну високо образовање, а да не мењају струку. Истраживања су показала да сви учитељи са мањим радним стажом углавном желе да се факултетски образују. Они који желе даље да студирају налазе се у категорији учитеља при крају радног века.

Ове потребе су изражене и на два одржана конгреса Савеза учитељских друштава СР Србије 1984. и 1988. године.

5. Ниво образовања родитеља са којима учитељи сарађују и обављају саветодавни рад

Ниво образовања становништва и ниво образовања ученичких родитеља је знатно порастао. Некада су учитељи у већини случајева били образованији од родитеља својих ученика, а данас је то најчешће супротно. Велик број родитеља данас има виши ниво образовања нарочито у урбаним срединама, него учитељи њихове деце. Ову чињеницу треба темељније уважавати јер не може мање образован и у извесном степену инфериоран учитељ у поређењу са родитељима својих ученика компетентно обављати одређене функције, укључујући и саветодавни рад са родитељима. Сем тога, из нивоа образовања у великом степену резултира и утлед, статус који учитељи имају у друштву и школи. То, такође, није неважна чињеница, већ супротно — веома је значајно за друштвени статус и утлед учитеља.

6. Јединствена школа захтева јединствене кадрове и по нивоу оспособљености

Није потребно доказивати да јединствена школа мора имати и јединствени ниво образовања наставничког кадра. О томе је писано у више различитих студија. Садашње тешкоће и неслагања која настају на нивоу разредне и предметне наставе у великом степену су детерминисане и овим фактором. То настаје у решавању различитих практичних питања почев од расподеле, па до других питања. Стварање одговарајуће социјалне климе у школи јесте једно од важнијих питања.

Статус учитеља у школи у великом степену је детерминисан и његовим степеном образованости, те је и овај фактор узет у обзир приликом захтева за увођење високошколског образовања учитеља.

7. Образовање учитеља за савремену технологију образовања

Потребе образовања учитеља за савремену технологију образовања намећу нове области као што су информатика и рачунарство. Савремени учитељ мора да познаје савремену технологију образовања и савремена образовна средства како би одговорио захтевима савремене основне школе. У том смислу морају се методичка и методолошка знања поставити на новој основи. Класична дидактика и методика у велико су превазиђене.

V ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА У СВЕТУ И КОД НАС

У свету доминира високошколско образовање учитеља, што потврђују и подаци садржани у документима Европске конференције министара образовања, одржане у Хелсинкију маја 1987. године.

Још на XVI конференцији за јавну наставу УНЕСКО-а одржаној у Женеви 1955. године, усвојена је препорука о високошколском образовању учитеља. То је учињено и на неколико касније одржаних међународних скупова. На последњем међународном скупу у организацији ОЕЦД-а одржаном 1988. године у Новом Саду, подржан је и верификован пројекат Института за педагогију Филозофског факултета у новом Саду о високошколском образовању учитеља у Војводини. У тим материјалима истиче се да треба превазићи досадашњи у основи сегрегациони однос према образовању учитеља и да треба прећи на њихово високошколско образовање које ће значајно утицати и на позитивну селекцију кандидата јер ће им омогућити да досегну највиши ниво образовања уместо да се налазе на "слепом колосеку".

Велики број земаља у свету из разлога које смо овде навели подижу ниво и квалитет образовања учитеља. Од 107 земаља чију смо праксу анализирали, 44 има високошколско образовање учитеља, 32 трогодишње високошколско образовање, са тенденцијом преласка на факултетско, 27 више образовање (двогодишње), једна

земља има једногодишње више образовање, а само три земље средњошколско образовање учитеља.

Ретко су се где тако дуго и тако темељно одвијале припреме као што је то за увођење факултетског образовања учитеља у нас. У протеклих 10 година текле су интензивне стручне припреме за увођење факултетског образовања учитеља. Од 1978. године до данас одржано је о томе 10 научних и стручних скупова међународног, југословенског и републичког карактера (Сомбор, Београд, Загреб, Нови Сад, Ријека, Сарајево и др.).

У Војводини су извршене и непосредне припреме за високошколско образовање учитеља: израђен је Елаборат о високошколском образовању учитеља, утврђен је образовни профил на VII₁ степену стручне спреме и донета одлука о рационализацији мреже постојећих педагошких академија и формирању учитељског факултета у Сомбору, за образовање на свим језицима народа и народности АП Војводине са одезењем у Сублиотици на мађарском и српскохрватском језику.

Што се тиче осталих република, у СР Словенији већ је уведено факултетско образовање учитеља (Марибор и Љубљана) и прва генерација факултетски образованих учитеља завршила студије већ ове године на поменутиим факултетима.

У СР Босни и Херцеговини проведене су темељне припреме за увођење факултетског образовања учитеља. У СР Хрватској су такође извршене припреме и ова Република налази се непосредно пред увођењем факултетског образовања учитеља.

С обзиром на историјску чињеницу да образовање учитеља у Војводини има најдужу традицију и да је увек било у функцији културног и друштвеног развоја, оно данас не би смело више да заостаје за осталим срединама не само у нас него и у свету.

VI ПОСЕБНИ ЗАДАЦИ ФАКУЛТЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА УЧИТЕЉА

Факултет за образовање учитеља својим програмом, укупном организацијом и начином рада треба да:

1. теоријски и практично припреми будуће учитеље за реализацију циљева и задатака, односно садржаја програма свих предмета и васпитно-образовних области предвиђених планом и програмом за основну школу;
2. припреми учитеље за рад од I до IV разреда основне школе, обезбеђујући им за то темељно, широко и савремено опште и стручно образовање и практичну оспособљеност за овај позив;
3. оспособи учитеље за увођење иновација, а посебно за остваривање диференцијације и индивидуализације васпитно-образовног рада, за усвајање и примену метода ефикаснијег учења и, нарочито, за неговање критичког духа, стваралаштва, интересовања ученика за нове изворе сазнања;
4. оспособљава учитеље за корективни педагошки рад са ученицима који имају лакше сметње у развоју;

5. у оквиру своје делатности прати, научно истражује и предлаже осавремењавање концепције основног образовања и васпитања и, посебно, бави се изучавањем, увођењем и унапређивањем савремених облика; метода и средстава рада у области наставе и учења као и других нових активности;

6. организује дошколавање учитеља и стално стручно, педагошко-психолошко, дидактичко-методичко усавршавање наставника и стручних сарадника у складу са разредној настави.

Факултет би, у складу са потребама основних школа организовао и истраживачки рад у области основног образовања, посебно на подручју разредне наставе, оспособљавајући учитеље и за самостална истраживања и развојни рад.

Факултет би био и центар за образовање и усавршавање учитеља. За те потребе имао би вежбаоницу – специјализоване учионице, кабинете и друге наставне просторије опремљене савременим наставним средствима. Такође, обезбедио би наставнику праксу и непосредну сарадњу са одређеним бројем експерименталних и узорних основних школа и тако постао носилац унапређивања основношколске образовно-васпитне теорије и праксе.

VII ТРАЈАЊЕ СТУДИЈА И ОРГАНИЗАЦИОНЕ ОСНОВЕ ОБРАЗОВАЊА УЧИТЕЉА НА ФАКУЛТЕТУ

Студије на факултету за образовање учитеља трајале би 4 године, чиме би биле створене временске могућности за интензивирање теоријског и практичног оспособљавања учитеља за различите и поливалентне улоге које учитељи имају у савременој школи.

У том четворогодишњем трајању Факултет би организовао и максимално усклађивао остваривање програма из предмета општеобразовног, општестручног и уже стручног подручја, практичног рада, обавезних практичних течајева, обавезне ваннаставне активности, факултативних наставних и ваннаставних активности и семинарског рада студената.

Овај факултет би, сходно Закону о универзитету организовао редовне, ванредне и последипломске студије.

Редовни студенти факултета били би свршени ученици гимназије који би располагали темељнијом средњошколском општеобразовном основом. У свету се сматра да сложенијем занимању мора да претходи темељније средњошколско опште образовање.

За учитеље који су завршили педагошку академију били би утврђени посебни диференцијални програми, тако да би ови студенти били уписани у трећу годину, уз полагање диференцијалних испита.

Избор наставника вршио би се по одредбама Закона о универзитетима, а за избор наставника за музичко и ликовно васпитање по одредбама Универзитета

уметности.

VIII ВРЕМЕНСКЕ И ЕКОНОМСКЕ ПОГОДНОСТИ ПРЕЛАСКА НА ФАКУЛТЕТСКО ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА

Стекли су се изузетно повољни услови на прелазак за факултетско образовање учитеља. Те погодности се изражавају следећим околностима:

1. кадровске потребе основних школа у АП Војводини у последњих 10 година нису у складу са политиком уписа студената на шест педагошких академија. Право уписа без селекције на студијски степен све до ове године довело је до пробијања договорене уписне политике, па и до дуплирања уписа. Поред негативне селекције то је довело и до вишка незапослених учитеља. Већ при формирању педагошких академија од постојећих учитељских школа било је јасно да је мрежа предимензионирана и да је већ тада требало извршити рационализацију;

2. текуће кадровске потребе основних школа у овом периоду до изласка прве генерације факултетски образованих учитеља биле би задовољене учитељима који чекају на посао више година. Према подацима Покрајинског СИЗ-а за запошљавање од 1. XI 1990. године, 1225 наставника разредне наставе чека посао. Највише је незапослених у већим центрима и у градовима у којима се школују учитељи;

3. рационализацијом мреже установа које образују учитеље и њиховим довођењем у оквиру стварних кадровских потреба, ослободила би се знатна финансијска средства те би практично факултетско образовање учитеља било јефтиније од садашњег вишег образовања. То је, свакако, један од битних чинилаца друштвене и економске оправданости формирања учитељског факултета;

4. најбитнији чинилац, међутим, који такође произилази из наведеног јесте да би се тако обезбедило квалитетније образовање учитеља.

IX ПЛАН И ПРОГРАМ ОСНОВНИХ СТУДИЈА

Редовне студије на факултету за учитеље реализоваће се по плану и програму за четворогодишње студије чију структуру чине: општеобразовно, опште-стручно и ужу стручно подручје, практичан рад, обавезни практични течајеви, обавезне ваннаставне активности, факултативне наставне и ваннаставне активности, семинарски радови и дипломски испит:

Предлог СТУДИЈСКИ ПЛАН

Студијски предмети	ЧАСОВИ								Испити		
	С	е	м	е	с	т	р	и	Св.	Ус.	Пис. Пр.
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII			

I ОПШТЕ-ОБРАЗОВНО
ПОДРУЧЈЕ

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Св.	Ус.	Пис.	Пр.
1. Социологија са социол. образовања	4	4							120	+	+	-
2. Страни језик	4	4	4						180	+	+	-
3. ОНО и ДСЗ	2	2	2						90	+	-	-
4. Физичко васпитање	2	2							60	-	-	-
С В Е Г А I	12	12	6						450			
II ОПШТЕСТРУЧНО ПОДРУЧЈЕ												
5. Филозофија са етиком	1+1	1+1							60	+	-	-
6. Развојна психологија	2+2	2+2							120	+	+	-
7. Педагошка психологија	-	-	2+2	2+2					120	+	+	-
8. Општа педагогија	-	-	2+2	2+2					120	+	+	-
9. Методологија пе- дагог. истражив.	-	-	-	-	2+1	2+1			90	+	+	-
10. Дидактика	-	-	-	-	2+2	2+2			120	+	+	-
11. Матерњи језик и књижевност	2+1	2+1	2+1	2+1					180	+	+	-
12. Књижевност за децу	-	-	-	-	2+1	2+1			90	+	+	-
13. Култура говора	-	-	1+1	0+2					60	+	+	-
14. Математика	2+2	2+2							120	+	+	-
15. Информатика	-	-	2+1	2+1					90	+	+	-
16. Интердисциплин. семинар из педагог. психологије	-	-	-	-	1+3	1+3			120	-	-	+
17. Интердисциплин. семинар из природе и друштва	-	-	1+3	1+3					120	-	-	+
С В Е Г А II	13	13	20	20	14	14			1410			
С В Е Г А I и II	25	25	26	20	14	14			1860			
III УЖЕСТРУЧНО ПОДРУЧЈЕ												
18. Методика наставе матерњег језика	-	-	-	-	1+1	2+1	0+3	0+3	180	+	-	+
19. Методика наставе математике	-	-	-	-	1+1	2+1	0+3	0+3	180	+	-	+
20. Методика наставе ПД	-	-	-	-	1+0	1+1	0+3	0+3	150	+	-	+
21. Музичка култура са методиком наставе	-	-	-	-	2+0	1+1	0+2	0+2	120	+	-	+

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Св.	Ус.	Пис.	Пр.
22. Ликовна култура са методиком наставе	-	-	-	-	2+0	1+1	0+2	0+2	120	+	-	+
23. Методика наставе физичке културе	-	-	-	-	2+0	1+1	0+2	0+2	80	+	-	+
С В Е Г А III	-	-	-	-	11	14	15	15	830			
СВЕГА I, II и III	25	25	26	20	25	28	15	15	2690			

IV ПРАКТИЧАН РАД

- једна седмица у II сем.	25 часова
- једна седмица у IV сем.	25 часова
- две седмице у V сем.	50 часова
- две седмице у VI сем.	50 часова
- две седмице у VII сем.	75 часова
- четири седмице у VIII сем.	100 часова
С В Е Г А IV	325 часова

У К У П Н О I - IV

3015 часова

V ОБАВЕЗНИ ПРАКТИЧНИ ТЕЧАЈЕВИ

- Смуцање	до 35 часова
- Пливање	до 35 часова
- Руковање АВ средств.	до 30 часова
- Школска хигијена	до 30 часова
- Вокално-инструментални течај	до 120 часова
- Сценска уметност	до 30 часова

С В Е Г А V

до 280 часова

У К У П Н О I-V

3295 часова

VI ОБАВЕЗНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

Хор и оркестар до 120 часова

У К У П Н О I - VI

3415 часова

VII ФАКУЛТАТИВНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

Језик друштвене средине	I и II сем.	120 часова
Језик народа и народности	III и IV сем.	60 часова

VIII ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

- културно-уметничка секција
- научне секције
- техничке секције
- спортске секције
- двојезична педагошка активност
- активност на заштити човекове средине
- дактилографија
- школско законодавство
- докимологија - еволуција педагошког рада
- практикум слободног времена

IX СЕМИНАРСКИ РАД

Сваки студент дужан је да изради два семинарска рада, по сопственом избору, из једног од следећих предмета:

педагогија, дидактика, педагошка психологија и књижевност за децу.

X ДИПЛОМСКИ ИСПИТ

Дипломски испит студенти полажу на крају школовања (по завршетку VIII семестра) пошто су претходно положили предвиђене испите и обавили професионалну праксу (практичан рад). Дипломски испит састоји се из писменог рада са одбраном. Теме за дипломски рад се односе на организацију васпитно-образовног рада од I - IV разреда основне школе, узимају се из предмета општестручног и ужестручног подручја.

НАПОМЕНЕ

1. Испити могу бити усмени, писмени, практични, односно комбиновани (усмено-писмени, усмено-практични и сл.)
2. Физичко васпитање се не испитије и не оцењује. Часови су урачунати у укупан фонд часова да би се видела заузетост студената.
3. Из методика наставе (свих могу се организовати колоквијуми после одређених целина програма, односно по годинама студирања).

Испит се полаже практично, у току самосталног рада студената у школи (у оквиру практичног рада) уз усмену одбрану практичног рада.

4. Испити из интердисциплинарних семинара полажу се у току рада.
5. Испити се не полажу из подручја IV (Практични рад)
V (Обавезни практични течајеви)
VI (Обавезне ваннаставне активности)
VII (Факултативне наставне активности)
VIII (Факултативне ваннаставне активности)

6. Испити по семестрима:

- после II семестра	Социологија са социологијом образовања
Филозофија с основама етике
Развојна психологија
Математика
- после III семестра	Страни језик
ОНО и ДСЗ
- после IV семестра	Педагошка психологија
Матерњи језик и књижевност
Култура говора (писмени и усмени)
Школска педагогија
- после VI семестра	Дидактика
Књижевност за децу
Методологија педагошких истраживања
- у току VIII семестра	У току практичног рада све методике
- после VIII семестра	Социологија образовања
- после VIII семестра	Дипломски рад

X КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ ЗА РАД ФАКУЛТЕТА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉА

Низ година у сомборској општини улагани су напори да се створе што повољнији кадровски и просторни дидактичко-технички услови за факултетско образовање учитеља. Ради остваривања Давег развоја вишег и високог школства (документ Универзитета у Новом Саду) Педагошка академија у Сомбору је као чланица Универзитета утврдила и сопствени план развоја. Он је подржан и конкретизован у Закључцима јавне расправе о стању и перспективи образовања учитеља одржане у Сомбору, 1986. године. На првом месту била је брига о кадровима. Од 1985. године до 1990. године у универзитетска звања изабрано је шест професора из следећих области: математика са методиком, српскохрватски језик и књижевност са методиком (2), социологија, политичка економија, здравствено васпитање. Кадровски потенцијал за избор потребних професора будућег факултета представљају и професори Педагошке академије у Сомбору који имају Законом о универзитету предвиђена звања или имају услове за избор у једно од универзитетских звања (српскохрватски језик са методиком, музичка култура са методиком, ликовна култура са методиком, физичко васпитање, методика физичког васпитања и друге методике); професори запослени у Међуопштинском просветно-педагошком заводу у Сомбору који су изабрани у универзитетска звања – сада ангажовани као наставници у Педагошкој академији, као и професори суботичке Педагошке академије који су изабрани у универзитетска звања или имају услове за избор.

Велики број кандидата је изразио жељу да конкурише за избор у овој установи, а сада раде на другим факултетима и вишим школама у АП Војводини и Републици Србији. Скупштина општине Сомбор обезбедиће потребне станове за наставни кадар будућег факултета.

Известан број наставника је пред одбраном доктората и последипломских студија (у ПА у Сомбору), очекује се да ће и они стећи услов за избор у току 1991. године.

С обзиром да ће кадрови бити посебно бирани по годинама студија, може се констатовати да су већ створени повољни услови за избор наставника за прву годину, али и, већим делом, и за наредне године.

Укључујући велико интересовање кандидата из других установа и других места, очекује се велика конкуренција кандидата на конкурс који ће бити расписан.

Просторне услове представља постојећи комплекс објеката Педагошке академије у Сомбору и Педагошке академије у Суботици. Зграда сомборске Педагошке академије располаже простором од 3.000 м² учioniчког простора са пратећим просторијама, вежбаоничким простором од око 2.000 м², физкултурном салом од 400 м² и домом за смештај ученика и студената са смештајним капацитетом за 185 корисника. Поред тога у просторном комплексу су и спортски терени и планирана локација за амфитеатар и доградњу студентског дома.

Сви објекти су функционално повезани и чине, са зеленом површином, јединствен комплекс за просторно-дидактичко-техничко-технолошке услове рада будућег факултета. (У прилогу је дата схема организационе структуре будућег учитељског факултета и постојећег просторног комплекса у коме сада ради Педагошка академија "Марко Зрењанин" Сомбор.)

Опремљени су или су у току опремања следећи објекти:

1. специјализоване учионице за пленарни рад (две учионице са АВ катедра, дидактичким сет медијима - графоскоп, епископ, слајд-пројектор, магнетоскоп и колор ТВ пријемник као део система интерне телевизије);

2. електронски програмирана учионица за програмирану наставу опремљена је пултовима за програмирање и управљање (кодер, декодер). У току је осавремењавање учионице компјутерским управљањем;

3. систем интерне телевизије;

4. компјутерска лабораторија опремљена ПЦ (АТ) рачунарима. У току је рад на изградњи информационог система Универзитета у Новом Саду у који ћемо бити укључени уз помоћ ових рачунара;

5. опремљена је учионица за први разред основне школе адекватним узрастним намештајем и дидактичко-техничким материјалом за потребе педагошке праксе будућег факултета за образовање учитеља. У току је опремање још три таква практикума за II, III и IV разред основне школе.

Иако законски није на адекватан начин решен положај школа - вежбаоница (опрема, избор учитеља - ментора и др.), Основна школа "Аврам Мразовић" и просторно и функционално повезана са зградом Педагошке академије и у погледу педагошко-стручне сарадње представља веома вежбаоницу. Та сарадња биће још функционалнија у саставу будућег факултета. Одласком Средње школе просветне струке из зграде Педагошке академије, већ ове године створене су могућности за формирање практикума за рад студената са основношколском децом, (8 одељења основне школе смештено је у учioniчки простор Академије, а 8 учитеља ментора изводи наставу у практикумима).

Постоје, дакле, повољни услови и за практично оспособљавање учитеља у Сомбору.

ХИ ЗАКЉУЧАК

На основу анализе фактора друштвено-економске и стручне оправданости оснивања факултета за образовање учитеља можемо закључити следеће:

1. С обзиром на слабости досадашњег образовања учитеља у Србији, непримереност система сложеним и поливалентним функцијама тог позива, што је доказано научним и стручним верификацијама проблема, потребно је отворити учитељски факултет за високошколско образовање учитеља.

2. Учитељски факултет који ће задовољавати потребе учитељског кадра на свим језицима народа и народности АП Војводине треба основати у Сомбору са одељењем у Суботици (првенствено за школовање на мађарском језику).

3. Републички секретаријат за образовање, науку и физичку културу утврдио је концепцију и студијски план високошколског образовања, који су коришћени и у изради овог Елабората.

4. Скупштина Универзитета у Новом Саду на седници одржаној 22.05.1990. године предложила је да се факултет за образовање учитеља оснује у Сомбору имајући у виду да је Сомбор град с најдужом традицијом образовања учитеља у нас. На тај начин се свеукупно духовно педагошко искуство, континуитет у развоју и унапређењу учитељског позива, који се у граду Сомбору одвија од Мразовићеве Норме 1778. године до данас, уважава као цивилизацијска тековина.

5. Факултет треба да упише прву генерацију студената 1991/92. школске године.

ЗАЈЕДНИЦА УНИВЕРЗИТЕТА
СРБИЈЕ

УНИВЕРЗИТЕТ
У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ
ФАКУЛТЕТ

ПРИРОДНО МАТЕ-
МАТИЧКИ ФАКУЛ.

...

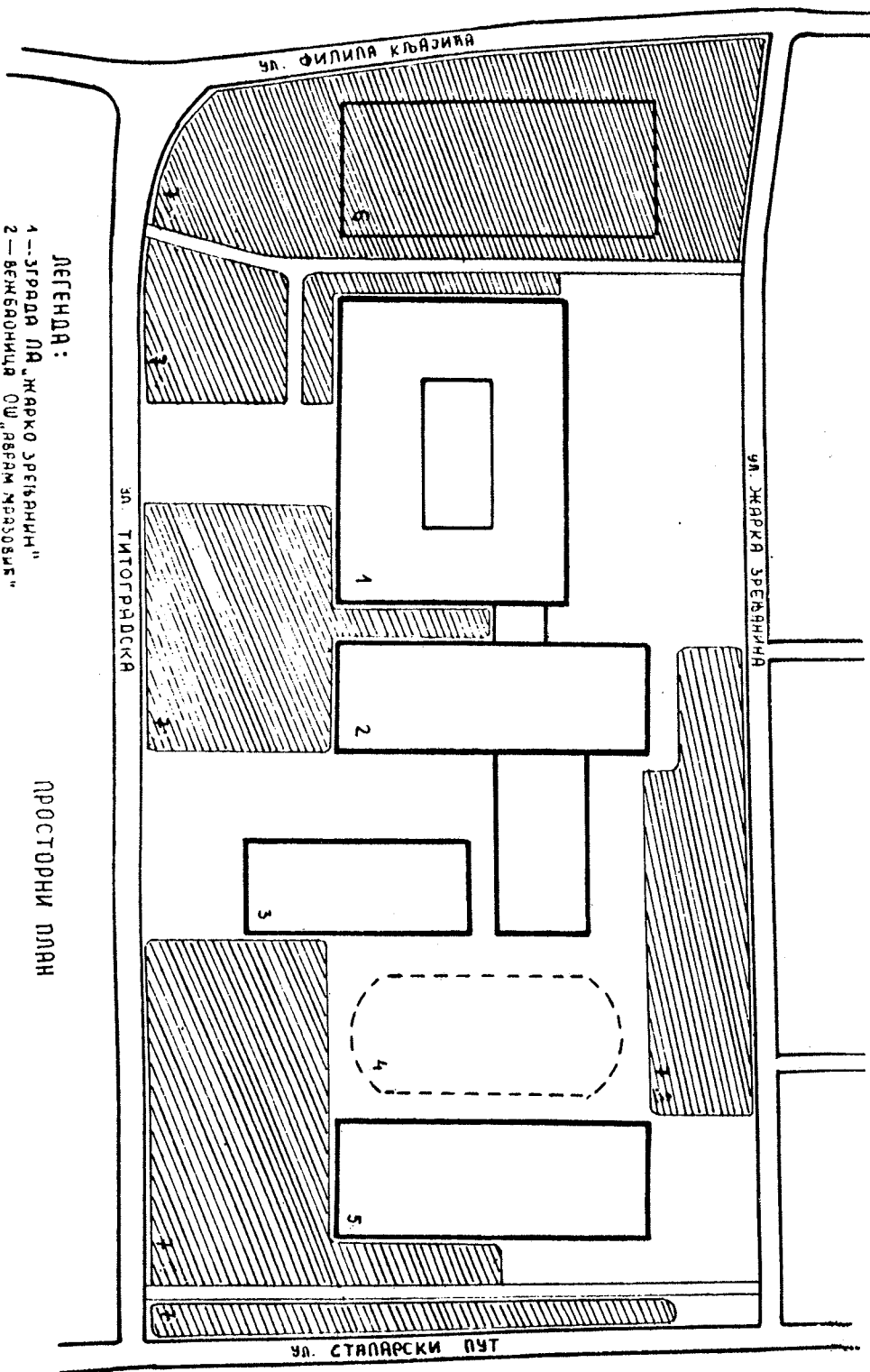
УЧИТЕЉСКИ
ФАКУЛТЕТ

УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У СОМБОРУ

ГОДИНА СТУДИЈА		ИЗЛАЗНИ ПРОФИЛ
IV		
III		
II		
I		
ЈЕЗИЦИ	СРПСКОХРВАТСКИ РУСИНСКИ СЛОВАЧКИ РУМУНСКИ СРПСКОУРВАТСКИ / ИСТУРЕНО ОДЕЉЕЊЕ У / МАЂАРСКИ СУБОТИЦИ	

- ЛЕГЕНДА:
- 1 — ЗГРАДА НА „ЖАРКО ЗРЕЊАНИН“
 - 2 — ВЕЖБАОНИЦА ОУ „АВРАМ МРАЗОВИЋ“
 - 3 — ФИЗИКУЛТЕРНА САЛА
 - 4 — СПОРТСКИ ТЕРЕН
 - 5 — ДОМ
 - 6 — ПОКРАЈИЦА ЗА АМФИТЕАТРА
 - 7 — ЗЕЛЕНА ПОДВОДИНА

ПРОСТОРНИ ПЛАН

ИЗВОД ИЗ МАГНЕТОГРАМА XII ЗАЈЕДНИЧКЕ СЕДНИЦЕ СВА ТРИ
ВЕЋА СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ СОМБОР, дана 21. новембра, 1990.
године

ПРЕДСЕДНИК СО, МИЛАН РАКАС: Отварам дванаесту заједничку седницу Већа удруженог рада, Већа месних заједница и Друштвено-политичког већа. Поздрављам ректора новосадског Универзитета проф. др Јеврема Јањића (аплауз), проректора новосадског Универзитета др Надежду Ружић (аплауз) и Борјанку Благојевић, правницу Универзитета у Новом Саду (аплауз).

Прелазимо на другу тачку дневног реда. Друштвено-економска и стручна оправданост оснивања факултета за образовање учитеља у Сомбору. Молио бих директорицу Педагошке академије, нашу суграђанку Јелену Косановић да да уводно излагање.

ЈЕЛЕНА КОСАНОВИЋ: Поштовани председниче, поштовани делегати Скупштине општине Сомбор, нећу крити узбуђење што сам управо ја известилац о тако важној теми за град Сомбор. Ја се више уздам у вашу спремност и у добру намеру да прихватите то што вам је у Елаборату понуђено него у своју способност да то и изложим у неких десетак минута. Поштовани ректоре новосадског Универзитета, скромност ми налаже да се Вама захвалим што сте мени поверили да једну овако важну материју изложим овом уваженом скупу. Концепцију будућег високог образовања учитеља и припремали смо у саставу новосадског Универзитета. Овај Елаборат је само скраћен извод из низа студија и обимног Елабората-концепцијске природе. Они су били припрема за остварење идеје за образовање учитеља старе чак 115 година, а у току претходне три године у Новом Саду и Сомбору написани су и конкретни и опсежни елаборати о преласку учитеља на високошколско образовање. Не може се ни о томе елаборату говорити, а да се бар неколико битних мисли и размишљања не каже о историји сомборске Учитељске школе. Зато ми дозволите да то у уводу, као ваш суграђанин и као директор садашње институције за образовање учитеља и учиним.

Учитељска школа у Сомбору само је неколико деценија млађа од Слободног Краљевског града Сомбора. Вскови њихове заједничке историје учинили су да име града постане синоним за учитељски позив. Од оснивача Норме Аврама Мразовића 1778. године до данас Сомбор успева да буде центар свих збивања и промена у том позиву. У доба када је основана и кроз наредне векове њеног постојања та школа била је Србима и другим народима јединствен национални и просветни институт за подизање свесне српске интелигенције, катедра јавности. Из ње се ширио поглед на свет. Из ње се ширио, данас врло савремен, поглед интеркултурализма и интернационализма који је та школа, будући да је била верска, часно, и тада, и кроз читав један век неговала, учвршћујући толерантну мисао да се сви међусобно уважавају и обогаћују. Зрачила је широм целог српства, а послужила је и свем Јужном Словенству.

Искуства ове школе послужила су још средином прошлог века Србији. Црној Гори она је дала први модеран буквар. У балканским касабима и селима њени ученици радо су били примани да уводе модерну наставу у тек основане школе, а оснивањем читаоница, певачких друштава, да ства-

рају упоришта за заштиту свог националног и културног бића. Уз све заслуге, највећа је у читавој њеној историји та тесна повезаност њених кадрова са широким народом слојевима.

Можемо рећи да она спада у оне изузене заводе који својим значајем за народ далеко премашују оквире првобитне професионалне намере. Има, дакле, институција без којих се не може замислити ни прошлост ни садашњост, ни будућност једног народа. За нас, када је реч о учитељском питању, ни будућност једног града!

Чини се, међутим, да у протеклим деценијама нисмо били довољно свесни погубних последица лоше организације школе за учитеље. Изгубила су се и ишчезла позитивна својства претходних искустава.

Учитељ је остао на маргини друштва и на слепом колосеку.

Мора се исправити та неправда нанесена најплеменитијем занимању.

Мора се створити такав завод који ће учитељу повратити углед. Свако ко озбиљно схвата образовање, културу и развој уопште, мора се позабавити баш том чињеницом. Учитељ мора више знати. Мора ићи испред свог времена, јер су под његовим утицајем деца у периоду живота најзначајнијем за даљи развој. Ако се то схвати, биће разумљива неопходност промена у таквом образовању.

Резултати научних истраживања показују да садашње двогодишње више образовање учитеља већ поодавно није довољно. Елаборат који вам је достављен садржи најсажетије изводе из опсежне студије о концепцији факултетског образовања учитеља. И елаборат, и студија саставни су део активности Универзитета у Новом Саду на утврђивању основа рационалне организације и развоја учитељског система.

У Аутономној Покрајини Војводини потреба високошколског образовања учитеља темељи се тако на резултатима истраживања, научним, стручним и практичним искуствима у нас и у свету. Резултати научне конференције у Новом Саду у организацији ОЕЦД-а, чији смо домаћини и ми имали част да будемо овде 1988. године, показују да у свету има највећи број факултета за образовање учитеља, да смо ми међу ретким земљама, ту негде на крају. Кад знамо да је Сомбор први образовао учитеље још крајем XVIII века, Војводина је дужна да одржи тај тренд у развоју. Футуролошка истраживања нас упозоравају да наставници, ту спадају и учитељи, имају стара знања, а ученици траже нова знања. То је парадоксална позиција наставника и учитеља. Под утицајем развита науке школа ће и у будућности стално бити изложена променама, и то се мора уважити и у концепцији образовања учитеља. У нашој земљи већ је у Словенији уведено високо образовање учитеља, ове године већ излази прва генерација у тој Републици. Можда није наодмет један здрав и поштен понос, те да кажемо да нам је жао што то није код нас, што нисмо ми први! Наравно, не завидећи ни осталима што напредују. Војводина више не би смела да заостаје.

Имајући у виду да је Сомбор град с најдужом традицијом образовања учитеља у нас, Скупштина Универзитета у Новом Саду 22. маја 1990. године предложила је да се факултет за образовање учитеља оснује у Сомбору. На тај начин, на нашу радост, то свеукупно духовно педагошко искуство, континуитет у развоју и унапређењу учитељског позива, уважено је као цивилизацијска тековина и признање и овом граду, између осталог.

Елаборат који вам је понуђен садржи, поред већ реченог, и осврт на слабости постојећег концепта за образовање учитеља у Републици Србији и АП Војводини, основне разлоге увођења факултетског образовања учитеља, задатке факултетског образовања учитеља, трајање студија, организацију рада.

У поглављу о економским погодностима преласка на факултетско образовање учитеља каже се, између осталог, и истиче свакако предимензионирана мрежа постојећих институција за образовање учитеља у Војводини, с обзиром на реалне кадровске потребе за рад у основним школама. Повољан тренутак је јер би се до изласка прве генерације учитеља запослили они који већ дуго чекају на посао. Њих је много.

Кадровски, материјални, као и просторни и смештајни услови решиви су постојећим потенцијалима Педагошке академије за почетак рада факултета. Они се сада могу решити на задовољавајући начин, али изискују и веома студиозан план перспективног развоја када тај факултет буде имао све четири године.

Педагошка академија је низ година у Сомбору уз сарадњу Скупштине општине и у оквиру новосадског Универзитета, чија је чланица била 10 година, радила на остваривању кадровске политике. Изабрали смо шест професора у универзитетско звање. То су за сада наши сарадници. Неки професори више школе ће, надамо се, у овој години стећи услов за избор у универзитетско звање. Очекујемо да ће Скупштина општине обезбедити одређен број станова за потребан наставни кадар будућег факултета за који постоји изузетно велико интересовање. Верујем да ће тим нашим истакнутим стручњацима, који желе да дођу овде бити част да извесно време раде на таквом једном факултету.

Кадрови за учитеље ће се школовати у Сомбору на српскохрватском језику и на свим језицима националних мањина. Сомборска Педагошка академија школује сада учитељски кадар на српскохрватском и русинском језику. Сомборски учитељски факултет имаће одељење у Суботици за школовање учитеља на мађарском и српскохрватском језику. Рачунамо, наравно, у том смислу и на кадровски потенцијал, простор и опрему постојеће институције за образовање учитеља у Суботици.

У закључку Елабората речено је да факултет теба да упише прву генерацију студената 1991/92. школске године.

То ће бити, надамо се, не смем да кажем то пре вас, готово смо уверени 214. генерација учитеља у Сомбору.

Извршни савет као тело Скупштине детаљно је разматрало овај Елаборат и дао, на чему се захваљујем и овом приликом, пуну подршку и предложи Скупштини да га размотри и прихвати.

Ми такође предлажемо СО да усвоји Елаборат. Кад кажем ми, при том мислим на Универзитет у Новом Саду и Педагошку академију у Сомбору-установе које су у оквиру Републике Србије и Покрајине Војводине и насловљене као предлагачи овог Елабората.

Поштовани делегати, поштовани председнице, хвала на пажњи.
(аплауз)

МИЛАН РАКАС: Хвала, Јелена. Ја бих замолио сада ректора др Јеврема Јањића да се обрати делегатима.

Проф. др ЈЕВРЕМ ЈАЊИЋ: Друже председнице, поштовани делегати, долазећи јутрос у Сомбор, чух на времеплову да се на данашњи дан

први пут човек виноу у висине балоном, да је научник Едисон на данашњи дан пре 130 година пронашао фонограф који је претеча данашњем грамофону и магнетофону. Игром случаја, ето, и вама се, драги делегати, пружио прилика да данашњи дан ставимо у историју развоја образовања у Србији и Војводини. Мислим да вам је исцрпно излагање колегинице Јелене у потпуности пружио сва уверења да је Универзитет у Новом Саду на чврстим позицијама да образовање учитеља треба да буде факултетско и одлучено је да та локација буде у Сомбору. Није то било прегласавање нити пука формалност. Није ни ово улагање вама јер сте у ствари ви житељи једнога града који се поноси традицијом и који са поносом може у сваком тренутку да истакне своје цивилизацијске тековине. 212. година постоји образовање учитеља у Сомбору. Рекла вам је директорка 214.-та би била на високом ступњу. Тиме се може свако у Европи поносити. 212 година образовања означава у исто време и најстарију институцију у земљи и у Србији. После тога је Карловачка гимназија. Желим да вам кажем да је овај ваш аплауз код мене створио уверење да сте ви у потпуности спремни да прихватите овај елаборат, да сте спремни да прихватите да град Сомбор буде факултетски град, да се у њему стиче знање за учитеље на свим језицима, да сте прихватили у ствари да заједничким напором и трудом омогућите да то од октобра 1991. године заиста и започне. Тиме сте, мислим, и у потпуности оправдали и наставили дело Мразовићеве Норме, тиме сте учинили нешто што млађе генерације никад неће замерити а исто тако да се данашњи дан крупним словима упише у историју града Сомбора. Преносећи вам своју захвалност за то у име свих органа Ректората и Универзитета, ја вас поздрављам и молим вас да овај елаборат усвојите како би омогућили да процедура даље крене на покрајинском и републичком нивоу. Поздрављам вас и хвала вам.

(аплауз)

Дискусија:

ЈОСИП ПАРЧЕТИЋ, члан Извршног савета: Ја сам остао дужан да дам одговор за станове. Ако ова Скупштина прихвати а нема разлога да не прихвати овај предлог који је дат, Секретаријату за стамбено-комуналне послове и урбанизам остаје задатак и дужност да обезбеди услове да наставници могу нормално да раде. А то се може из свих оних средстава о којима је ова Скупштина општине одлучивала, од средстава продатих станова, од средстава која се издвајају до 1995. године, наменски за солидарну стамбену градњу, од свих ових одлука које су прошле кроз ове клупе, и које су заокруживале практично једну комплетну реформу у стамбеној политици. То је могуће остварити наравно, уз залагање свих нас. Предлажем да делегати ову тачку не сматрају као препреку за усвајање овог материјала него, напротив, да буде задатак овом граду да истраје да омогући високошколско образовање наших драгих учитеља.

ДАВИД КЕЦМАН: Мислим да је ово тек почетак разрешавања проблема односно питања која настају оснивањем факултета у Сомбору и да је потребно извесно мобилно стање при свим надлежним службама у Скупштини општине и у овом граду, у институцијама, како бисмо спремно дочекали почетак школске године. Овај град има све предиспозиције да овде постоји факултет такве врсте. Библиотеку са 280.000 књига, где постоји заиста све што је неопходно, надамо се зарад савременог коришћења књиге заједно са овим новим информативним системом, позориште, музеј,

архив итд. Систем мрежа основних школа, што је све неопходно зарад стручног усавршавања будућих учитеља.

Добро рече директорица мало прије да је ово позив и Србији. Силним фондовима које имамо у које се сливају огромна средства из наше средине али нам се на прави начин не узвраћају. Дакле, и ту ћемо имати посла посредством наших будућих посланика да дејствују у свим правцима и да се боре да се овој установи коју данас прихватамо и чиме се наставља учитељска луча запаљена 1778. године, Мразовићевом Нормом, не угаси него да и њен пламен не буде пламичак. Ја се бојим оних наших слабости. Једна од наших слабости је и та да се брзо залетимо ка нечему, обећамо а сутра не урадимо оно што треба. Надам се да је такво вријеме прошло.

МИЛАН РАКАС: Имамо велику шансу да Сомбор добије Учитељски факултет. Почетне муке постоје, нормално, оне ће се превазићи уз помоћ фондова Републике заједно са општином.

Ако се нико више не јавља за реч ја бих дао предлог овог елабората на гласање. Ко је за? Да ли има неко против? Да ли има неко уздржан? Констатујемо да смо донели одлуку једногласно.

(аплауз)

Један од бројних састанака Ректората Универзитета у Новом Саду о развоју система образовања учитеља и васпитача, одржан у Сомбору, 22. септембра 1989. године

REPUBLIKA SRBIJA
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Opština Sombor
BROJ: 612-5/90-III
DANA: 21. 11. 1990.
Sombor

Na osnovu člana 204. Statuta opštine Sombor, Skupština opštine Sombor, na zajedničkoj sednici Veća udruženog rada, Veća mesnih zajednica i Društveno-političkog veća, održanoj 21. novembra 1990. godine, donela je

REŠENJE

o davanju saglasnosti na Elaborat o društveno-ekonomskoj i stručnoj opravdanosti za osnivanje Fakulteta za obrazovanje učitelja u Somboru

I

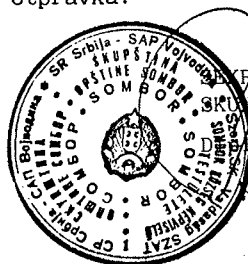
Daje se saglasnost na Elaborat o društveno-ekonomskoj i stručnoj opravdanosti za osnivanje Fakulteta za obrazovanje učitelja u Somboru.

II

Ovo Rešenje objaviti u "Službenom listu opštine Sombor".

PREDSEDNIK
SKUPŠTINE OPŠTINE SOMBOR
Dipl.ecc.Milan Rakas,s.r.

Za tačnost otpravka:

PETAR
SKUPŠTINE OPŠTINE SOMBOR
pravnik Petar Relić

ИЗВОД ИЗ ОПЕРАТИВНОГ ПЛАНА РАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ
ВИШЕГ И ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА СКУПШТИНЕ УНИВЕРЗИТЕТА У
НОВОМ САДУ УСВОЈЕНОГ 22. маја 1990. године

Потребно је да се досадашњих 6 академија трансформишу у 2 академије и 1 факултет и то: Педагошка академија у Новом Саду са одељењима у Вршцу и Кикинди, и Педагошка академија у Сремској Митровици.

Академија ће школовати само васпитаче на вишем ступњу, тако што ће академија у Новом Саду са својим одељењима покривати наставу на српскохрватском и свим осталим језицима народности а академија у Сремској Митровици на српскохрватском језику.

Академије у Сомбору и Суботици престају са радом школске 1991/92. године ради формирања учитељског факултета који би био смештен у Сомбору и који би почео са радом школске 1991/92. године.

Обзиром на просторни и кадровски потенцијал којим располаже Педагошка академија у Суботици, будући учитељски факултет из Сомбора отворио би одељење у Суботици.

О свему треба сачинити слаборат.

Носиоци задатка: Универзитет

Педагошка академија

Рок: септембар 1990. године.

Предлаже се израда наставних планова и програма за новоформираног учитељског факултета.

РЕЧ СА ПРОСЛАВЕ ТРИСТАГОДИШЊИЦЕ ВЕЛИКЕ СЕОБЕ СРБА У ВИШОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ У БАЈИ

Цењени и мили наши гости!

Окуписмо се овог дивног пролетњег дана да бисмо се присетили неких давних времена, давних великана када се под панонским небом давнашње 1690. године окупио пук прогоњених, напаћених људи, коњаника и пешака да би пошао у непознато, у туђи крај, туђу земљу. Исцрпљени пук ратника, свештеника, жена и деце кренуо је носећи собом прегршт родне груде, носећи мошти свога поглавара... Над главама им се вијорио барјак, а на челу патријарх Чарнојевић. Камо? И одакле? Што ли их тамо у непознатом чека? На лицима им је титрао очај и нада. И неизмерна жеља, и страствена жудња за опстанком. Оставивши за собом гробља прадедова, оставивши њиве и горски крш, пошли су у загрљај несигурности. У срцима и души понели су своју веру, своју баштину, свој језик и ништа више. Да л' има краја, да л' има брата који ће прозборити речи утехе и рећи: Народе, стани и одахни! Где ли је патњама крај?! И све тако даље и горе ка Северу...

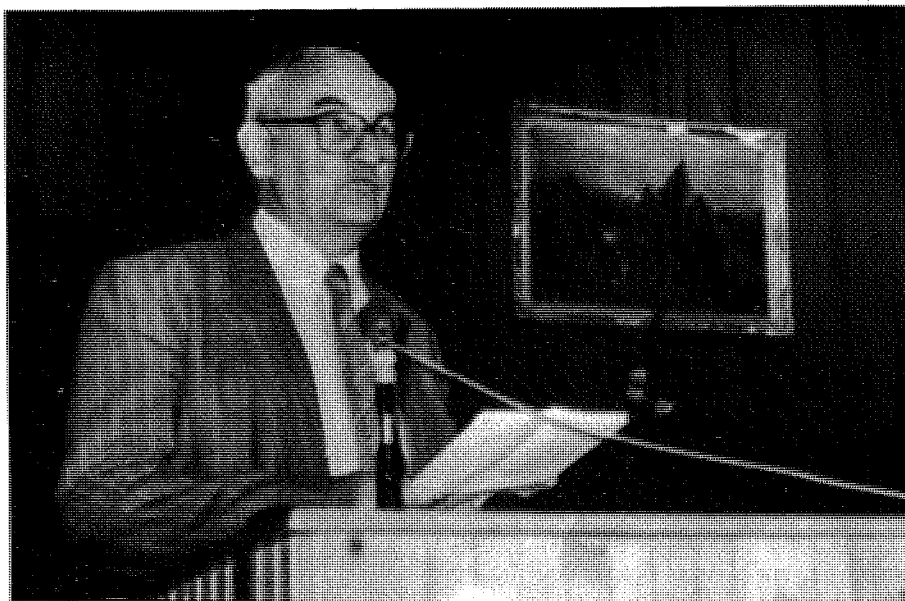
Српски летописи описују сеобу или бекство овако: »Тога пролећа патријарх Арсеније Чарнојевић из Пећи даде се бегству уз Дунав за Немцем с неколико владика земље српске; и калуђери многи из ових предела; и народ српски мног, мушког и женског рода, даде се бегу с патријархом уз Дунав. Тада калуђери манастира Раванице узеше мошти светог кнеза Лазара српског из свете обитељи... и прочи адићарима црквеним пођоше из ових страна. Скупа са осталим народом се дадоше бегу уз Дунав, једни на коњима, други на колесима, или на лађама, а неки пешице уз Дунав горе«.

И ту заста српски огранак Чарнојевића верујући да ће у новом крају наћи прави дом. Већина се настани у Сентандреји, а расуше се по Банату, Барањи, Бачкој и око Паште.

И ето... Данас се присећамо оних бурних времена, и то, данас, овде у Баји, у граду у којем се у прошлости често могла чути српска, буњевачка реч, у граду у којем су се обрели Богобој Атанацковић и Јоаким Вујић.

Успомене још и данас говоре. Шугавица гргољи, а недалеко од ње поносито стоји црква наших предака, стоје оронули споменици запуштеног гробља... Па ипак, ми се сећамо и славимо годишњицу. Сећамо се доласка након 300 година, ми Срби и браћа нам које затекосмо овде, Мађари, Хрвати, Немци... Поводом 300. годишњице сеобе Срба најтоплије поздрављам све присутне госте и данашњу свечаност отварам. Хвала на пажњи!

Предраг Мандић,
асистент Више учитељске школе
»Етвеш Јожеф« у Баји

др Душан Попов, реч са прославе тристагодишњице велике ссобе Срба

На прослави тристагодишњице ссобе Срба, у Баји

ТРИСТАГОДИШЊИЦА ВЕЛИКЕ СЕОБЕ СРБА

(Предавање у Баји — 5. маја 1990.)

др Душан Попов, главни секретар Матице српске

Драги пријатељи,

Доносим вам у Бају срдачне поздраве из Новог Сада. Од памтивека ова два града Дунав спаја својим неумитним током, а наши суседни народи нераскидивим нитима повезани су на овом панонском поднебљу заједничком судбином и борбом против душмана и са ђудима природе. Били су упућени једни на друге, војујући за правду и живот достојан човека. Бежећи испред зулума азијатских хорди, Срби су и ту у Баји, пре 300 година, нашли уточиште у крилу хришћанске државе, успостављајући заједништво са Мађарима, као што су и они који су се ранијих векова овамо досељавали са Балкана стварали овде свој нови завичај.

Потомци тих досељеника давали су свој значајан допринос развијању и ове земље. Из реда пештанског и будимског трговачког сталеза — трговина је Србима посебно ишла од руке — поникла је 1826. године иницијатива за оснивање најстаријег српског културно-научног друштва Матице српске, коју ја данас овде пред вама представљам. Знамење Матице изражено у кошници, где краљица пчела (матица) симболично ствара нове културне и просветне вредности, имало је одјеска и међу грађанима Баје. И они су помагали Матицу, добијајући за узврат њене Књиге за народ и угледни књижевно-историјски часопис Летопис Матице српске. И после пресељења Матице у Нови Сад 1864. године, остао је међу словенским живљем њен дух, да зрачи увек новим вредностима и изазовима.

Кад су Срби дошли у ове крајеве 1690. године, у великој сеоби под патријархом Арсенијем Чарнојевићем, веровали су да ће убрзо, када се среде прилике и потисну османлијски зулумћари, вратити на своја огњишта у Србији, Косову, Метохији и Црној Гори. Али им је усуд друкчије одредио живот: остали су на овом тлу, пустили корене — гробље у Баји сведочи о њиховом битисању у прошлости и учешћу у стварању нове домовине, заједно са Мађарима. Националне мањине остале су мост за зближавање и разумевање домаћег живља са суседним јужнословенским народима, Хрватима, Србима и Словенцима.

У послератном раздобљу до наших дана Мађари и Јужни Словени у својој земљи доживљавали су слична искушења, у име наметнуте идеологије лишавани су онога што се идентификује са насušним хлебом, а то је слободно испољавање националног бића и сваке личности у демократском духу. Нова друштвена и политичка клима, и код вас овде у Мађарској и у нашој земљи, отвара још неслућене могућности за развој и прогрес. Преносим вам жеље наших културних посланика, окупљених око Матице српске, да успешно изграђујете ново друштво у пуној слободи. Како каже наш познати писац Добрица Ћосић, и ово пријатељство које негујемо међу нама, чији је израз и ова свечаност, атрибут је слободе!

Ове године обележавамо 300-годишњицу Велике сеобе Срба — каже се да је »велика«, јер је више десетина хиљада породица прешло преко Саве и Дунава у Угарску, а сеоба Срба у ове и друге крајеве било је много и раније

и касније. Још их је краљ Мађаш доводио из Србије, феудалцима делио имања, а завео и титулу српског деспота. Срби су, трпећи као кметови, дизали се против феудалног поретка, па су се тако придружили и сељачкој буни под вођством Ђерђа Доже. Померали су се са својих станишта кад год је долазило до опште пометње и угрожавања њихове егзистенције. Шта је изазвало Велику сеобу 1690. године?

Било је то у време великог ратног вихора, започетог другом опсадом Беча од стране Турака 1683. године, а који је захватио безмало читаву Европу. Срби су се на Балкану нашли прикљештени између две велике зараћене силе, Аустрије и Турске, и доведени до ивице опстанка, ставили су све на коцку и кренули слеђена срца на пут пун неизвесности и опасности, у време када су, иако дуго под турским игом, стрпљивим и вредним радом сакупили снаге за будућност.

Аустрија је помоћу удружене хришћанске војске успела да потисне агресивне Турке од Беча и Будима и да поврати целу Угарску, да освајачима нанесе тежак пораз код Харшања 1687. године и натера их да се повуку. Аустријски генерал Силвије Пиколомини, мада није располагао већом војском, стигао је са својим четама све до Приштине, Призрена и Скопља, где су Срби у великом броју прелазили на ћесарову страну.

Али тада је на управу у Турској дошао велики везир Мустафа Ђуприлић, који је реорганизовао војску, средио финансије и кренуо одлучно у противофанзиву, терајући Аустријанце на повлачење. Турци су у крви угушили устанак поробљеног народа у Македонији, а устаничког вођу Карпоша у Скопљу су набили на колац, затим му тело искасапили и бацили у Вардар. У незаштићену и узнемирену српску рају, која је остављена на милост и немилост осветничким турским и татарским одредима, уселио се страх у кости. Азијати су немилосрдно плачкали и палили насеља и, како се каже у једном запису, у одмазди нису тражили »ни права ни крива но свех обратише и предадоше сабљи«, а оне који су остали живи после тог крвавог пира хватали су и одводили у сужањство. Гласови о недељима ширили су се по Србији, па је мало ко смео да остане у својој кући. Људи, жене и деца спасавали су се како су знали, скривали се у неприступачним мочварама и непроходним шумама или у масама бježали према Северу. Многи домаћини, који су се обогатили трговином и занатством, обилазећи вашаре на Истоку, навикнути на један виши ниво живота, нису били вољни да све препусте плачкашима. Носећи с муком стечени новац и најнужније ствари са собом, покренули су своје породице и кренули са множином народа за аустријском војском која се убрзано повлачила пред Османлијама.

И српски црквени поглавар, патријарх Арсеније III Чарнојевић, уплећен у везе са Аустријом, успео је да »утече ноћу кроз прозор из патријаршије« у Пећи, да би затим у пратњи многобројних свештеника и калуђера, који су носили реликвије и светиње српске (уз које и мошти кнеза Лазара), и сам кренуо пут Београда. Она позната идеализована слика »Сеобе Србаља« Паје Јовановића, која се као литографија налази и у многим српским кућама у Мађарској, није у стварности била тако романтична: Срби су се крајем зиме и у рано пролеће 1690. селили по великој хладноћи и ишли кроз вејавицу, по киши и кроз блато, потиснути очајем и бедом.

Крајем марта сав тај избегли народ, у којем је највише било угледних народних старешина, свештеника, трговаца и занатлија, богатих сточара и

ратара, породица оних што су били у аустријским добровољачким одредима, нашао се пред Београдом, изложен оштрој студени, оскудици и болестима. Ситуација на фронту бивала је све неповољнија по Аустријанце, па се цар Леополд I 6. априла 1690. године обратио Србима једним прогласом, обећавајући им повластице уколико се придруже аустријској војсци и наставе борбу против Турака. Иако су Аустријанци уз помоћ Срба задали неколико мањих пораза Турцима, ови су 28. октобра 1690. заузели Београд, а српске избеглице су се масовно пребацивале преко Саве и Дунава, пролазиле кроз опустошене и мочварне крајеве јужне Угарске, тражећи цивилизованије просторе где ће се скрасити бар за кратко, док се не врате у своје домове. Тако су Срби дошли до Баје и још северније, до Будима и Сентандреје, па чак до Коморана и Егера.

На варљива царска обећања Срби нису много полагали, као ни на уверавања турског великог везира да ће им се побуне опростити ако се врате. Патријарх је упутио епископа Исаију Ђаковића у Беч да тражи од Леополда црквену аутономију и друге бенефиције, признајући га и за свога »светог краља«, што је овоме погодновало, и да задржи Србе као граничаре, да буду »живи бедем« према Турцима, и да се подухвате земљорадње и сточарства у опустелим крајевима, а да у исто време ослаби моћ угарских сталежа и њиховог сабора. Тешке ће борбе Срби водити за своје привилегије, биће изложени три века јакој асимилацији и унијаћењу, чувајући одлике свог националног бића, свој језик, културу и веру, колико је у датим условима било могуће.

Академик Радован Самарџић, који је у Матици српској говорио на свечаној седници посвећеној 300-годишњици сеобе, питао се: јесу ли Срби после претешких оштећења, која су у време Велике сеобе претрпели (и у самој Србији и у Панонји), успели да успоставе вертикалу ка будућем животу? Његов одговор је гласио: прилагођавајући европске културне утицаје сопственом историјском наслеђу, утврдили су своју нацију и припремили је за револуцију 1804. године, и, мада подељени границом, створили су завидне вредности, подигли значајне личности и отворили себи пут ка напретку. Ја бих на то додао: заједничко живљење Срба са Мађарима овде на овом подручју, у стваралачкој узајамности и прожимању националних култура, у међусобној толеранцији, представља основу за подстицајна стремљења ка богатијем и још слободнијем животу.

И како се то српски каже, живели на многаја лjeta!

II ИЗ НАШЕ ПРАКСЕ

1. ПРИМЕНА РАЧУНАРА У ЕСТЕТСКО-ЛИКОВНОМ ПОДРУЧЈУ

мр Драган Савић

Уметност је у свакој епохи развоја имала задатак да одражава ситуације које произилазе из друштва. Функције су биле различито наглашаване у зависности од времена у коме је уметност настала. Уметност је служила преношењу порука, података, знања, догађаја и веровања; служила је као украс, допринос уживању, глорификовању моћи друштва и појединаца. Подручје уметности дефинише се и као подручје естетских вредности које у себи садрже уметничку поруку и структуру уметничког дела.

Данас се уметност, с обзиром на брзи напредак науке и технологије, сукобљава са проблемом потпуно новог начина комуникације, са новим начином настанка и новим изражајним језиком. Језик којим се данас служи уметност још увек представља прошло време, време предтехнолошког доба.

Добија се утисак као да је уметност са нестанком великана уметности Леонарда, Рафаела, Гоје, Рембранта, Пикаса и других изгубила моћ стварања. Уметност је поново запала у кризу која се у великој мери разликује од кризе уметности у времену првог светског рата. Уметност је у то време представљала побуну против целокупне традиционалне уметности, али је у себи носила и неке елементе креативног (ДАДА).

Данас се уметност враћа неким старим, преживелим вредностима, које рађају уметничко дело, које по свом карактеру и ликовним вредностима не припада времену у коме је настало. Будућност за њу још увек представља опасност.

Уметност мора да пронађе нов језик, нову технологију настанка уметничког дела, нов начин комуникације и нов начин приказивања стварности која ће бити блиска и разумљива сваком појединцу.

Спремност уметности да користи нове материјале, поступке у раду и достигнућа у науци и техници отвориће могућност стварања нових естетских вредности. Повезивањем електронских рачунара и уметности на пољу естетске примене пружа неограничене могућности, као што су могућности науке и технике. Са развојем науке и технике могућности ће се још више увећати.

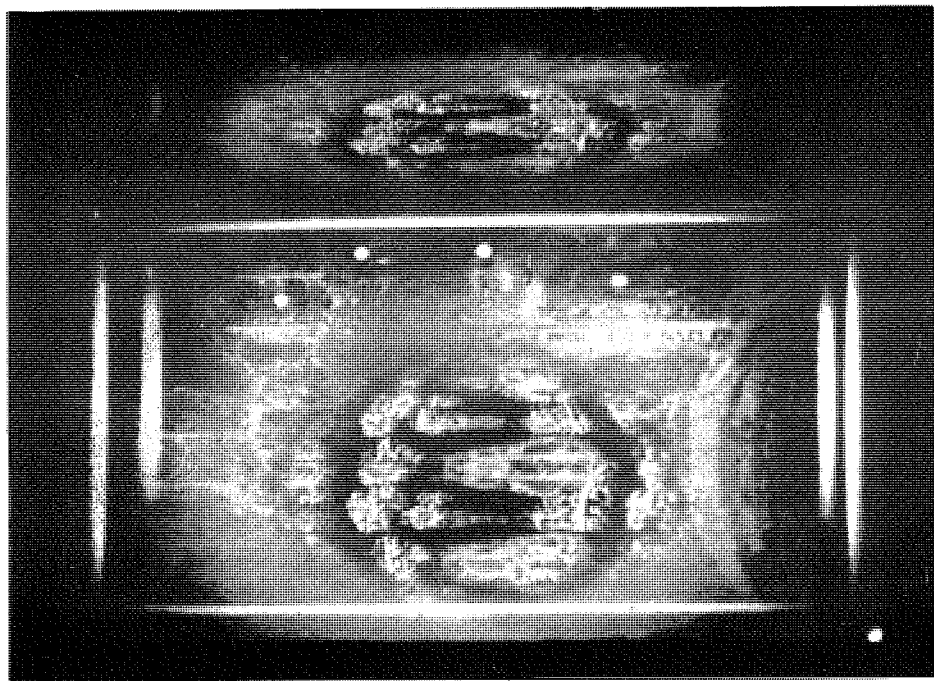
Примену рачунара у процесу настанка естетских вредности не можемо схватити само као помоћно средство које ће нам омогућити брже реализовање постављених задатака у техничком смислу како би процес био продуктивнији, већ као средство које ће помоћи човеку да се креативно

изрази. Рачунар омогућује човеку да га претвори у подложно средство које ће моћи да користи слободно, а не функционално. Слободна примена рачунара подстиче човека да истражује, открива нове естетске вредности и помера устаљене естетске границе. Приликом примене рачунара у естетско-ликовном подручју морамо водити рачуна да помоћу рачунара реализујемо само оне естетске проблеме који се могу боље реализовати помоћу рачунара, све остале треба решавати на класичан начин.

Данас постоји распрострањено мишљење међу великим бројем ликовних педагога и ликовних стваралаца да рачунар представља једну врсту модног тренда које не може остварити задатке естетског подручја. Своје мишљење аргументују специфичностима ликовне комуникације, слојевитошћу уметничког дела, ликовним језиком, специфичностима креативних процеса и индивидуалним и субјективним обележјима ликовног феномена.

Свако уметничко дело представља једну врсту информације коју треба да пренесе на примаоца информације, посматрача уметничког дела. За посматрача слика представља текст који треба да прочита. Ликовни текст поседује одређену сруктуру коју чине ликовни елементи: линија, боја, валер, тамно-светло, експресија и текстура. Од начина и распореда ликовних елемената зависи и квалитет ликовне поруке.

Принципи градње ликовне поруке омогућавају примену рачунара у естетско-ликовном подручју. Применом рачунара који поседују графичке картице са резолуцијом 1000 x 1000 и могућност коришћења палете боја од 16 милиона, употреба разноврсног рачунарског алата, прибора и подлога за рад сваком појединцу омогућује да помоћу рачунара на слободан и оригиналан начин створи естетске вредности и ликовне поруке.

2. МУЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ ДАНАС У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Силвестер Хајнал, проф.

Достигнућа будућности у великој мери зависе од васпитања и образовања данашње генерације деце. Један од чинилаца који битно утиче на васпитање личности, њихове културе и духовног живота је музика. Свет који окружује дете нуди му и музику као средство на које ће дете реаговати. С обзиром на широк спектар музичке понуде, реално је очекивати да ће школа кроз наставу музичке културе правилно усмерити дете. Сведоци смо да су резултати ових очскивања незадовољавајући. Тренутно стање у погледу наставе музичке културе у нижим разредима основне школе је веома лоше. Разлози су многобројни, али неки од најважнијих су: недовољна стручност наставника разредне наставе за предмет музичке културе, недостатак квалитетне музичке литературе, лоша финансијска ситуација која спречава набавку савремених наставних средстава.

Узимајући у обзир целокупно стање нашег друштва, илузорно је очекивати, у скорој будућности, да музичку културу у нижим разредима основне школе предаје наставник музике. Има случајева где наставник музике предаје свој предмет у IV разреду због недостатка фонда сати у вишим разредима, што је добро, али на то не можемо увек и свуда рачунати. Дакле, од I до IV разреда основне школе и даље ће часове музичке културе водити наставник разредне наставе.

Са друге стране сусрећемо се са проблемом образовања студената разредне наставе. Не постоји актив признатих музичких уметника — педагога при просветно-педагошким заводима који би се бавили овим проблемом, па разумљиво нема ни добрих уџбеника, приручника, радио и ТВ емисија за пример, а плану и програму музичке културе могло би се пуно тога замерити. И онда, шта да ради наставник разредне наставе из овог предмета који на педагошкој академији годину дана, са једним часом недељно, у групној настави учи музику. Та настава обухвата све облике наставе, из свих области музике од вокалне, инструменталне, теоретске па све до упознавања и савлађивања целокупног Орфовог инструментарија, основе дириговања, основе хармоније и основе науке о музичким облицима. Слушање музике је потпуно изостављено (шта би рекао наставник српскохрватског језика да студент не прочита ни једно књижевно дело у току студија?!)

Оваква припрема за вођење наставе музичке културе је апсурдна. Остаје нам једноставан закључак: ако неко нешто не зна не може ни друге научити. Час музичке културе у великој већини случајева, постоји само на папиру, а уместо њега се пише, чита или рачуна са својим одељењем. Истина, од наставника таквог образовања не може се очекивати правилно извођење наставе. Да је музичка култура постављена на само дно ранг-листе вредности наставних предмета показује и чињеница да ове часове не посећује саветник за овај предмет. Радно место за саветника музичког васпитања за све нивое образовања у нашој средини, годинама је упражњено. Из тога логично следи да се наставници разредне наставе не морају придржавати неких правила јер немају контролу стручњака. Тако имамо случајеве где наставу музичке културе изводе, чак и у вишим разредима основне школе, наставници разредне наставе, наставници других предмета или наставници музике са непотпуним, незавршеним школовањем. Тако ученик наставља своје музичко необразовање даље од V разреда. (За боље

разумевање овог проблема споменимо овде пример из литературе. Како ученик да анализира »Тома Сојера« када претходно није научио читати.)

Неусвајање елементарних знања кроз дванаестогодишње школовање довела је реформа нашег школства свршеног средњошколца до пријемног испита на педагошкој академији. До пре неколико година пријемни испит из музичког васпитања био је одређен нивоом знања ученика нижих разреда основне школе. После се то svelo на проверу музичких способности што одговара пријемном испиту у припремно одељење музичке школе, где се уписују деца од 6 до 8 година. И кад смо већ код упоређивања са овим узрастом, рецимо и то да дете са завршеним другим разредом основне музичке школе више зна о музици него дипломирани наставник разредне наставе.

Дуго се неспособно вртимо у зачараном кругу у којем реформе наставе музичког васпитања на педагошкој академији падају на испитима због студената са лошим предзнањем, а реформе у основној школи упропасте недовољно образовани наставници. У оваквој организацији целокупне наставе музике, педагошка академија не може пуно учинити. Такве околности искључују било каква настојања за успех.

Крајњи циљ нашег предмета је уметност. Кључ музичког васпитања се крије у музичком доживљају. За приближавање музичке уметности детету није довољна илустрација. За побуђивање доживљаја, осим стручне образованости, потребна је и уметничка надареност. Поседују ли наши наставници разредне наставе такве квалитете?

Успех у настави имаће само онај наставник који је способан имати уметнички доживљај и зна тај доживљај пренети на своје ученике.

Музичко васпитање има право на постојање само ако дете са сваког часа одлази обogaћено музичким доживљајем.

ДИЖИМО ШКОЛЕ

ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ

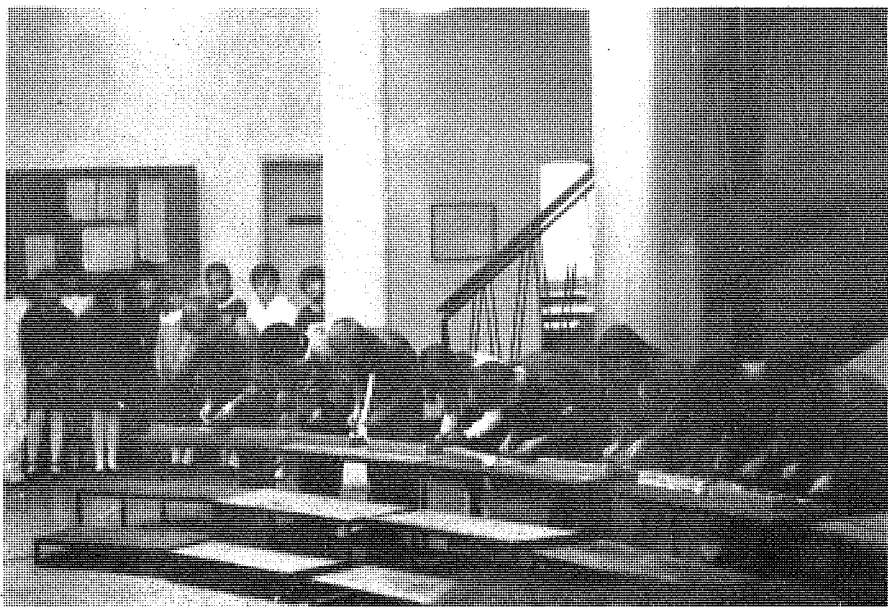
ЈОСИФ МАРИНКОВИЋ
1890

Allegro moderato (M. M. $\text{♩} \sim 120$)

f Ди - жи - те шко - ле, p де - ша вас мо - ле! mf Јер и - мај'
 f Ди - жи - те шко - ле, p де - ша вас мо - ле! mf Јер и - мај'
 f Ди - жи - те шко - ле, p де - ша вас мо - ле! mf Јер и - мај'
 f Ди - жи - те шко - ле, p де - ша вас мо - ле! mf Јер и - мај'

Хајнал Силвестер, диригент школског хора и хора IUVENTUS CANTAT
града Сомбора

Ђаци основне школе на школској свечаности

3. ПРИЛОГ ИЗ ПРИМЕНЕ САВРЕМЕНИХ МЕТОДА И ТЕХНИКА У НОВОЈ ОБРАЗОВНОЈ ТЕХНОЛОГИЈИ

мр Антон Добрановић

Данас се све више кибернетика и кибернетичке технологије као методе појављују у новој образовној технологији и доприносе бржем развоју ове области. Бавећи се изучавањем проблематике наставе техничког образовања, проучавали смо и експериментално испитали могућност примене неколико информатичких метода и техника у овој настави. Добијене резултате обрадили смо у једном ширем раду. Овом приликом желимо да укажемо на могућности примене ових, по нама савремених, метода и техника у настави овог предмета и на неке резултате добијене експерименталним истраживањем.

У раду смо желели да прикажемо могућност једног од облика примене кибернетичко-информационог приступа и тих метода у настави. Определили смо се за избор једног часа техничког образовања у основној школи. Циљ нам је био да истражимо у којој мери количина субјективне информације зависи од образовне садржине коју обрађујемо на часу и на примеру објаснимо и прикажемо на који начин овим приступом можемо измерити количине информација које су ученици усвојили на том часу.

Са наставницима је извршен избор наставне јединице и одређен циљ часа. Узорак је обухватио 60 одељења (група) са 735 ученика, од чега је једна половина чинила експерименталне групе, а друга половина контролне. Определили смо се да проверимо пет кибернетичких метода. Свака метода била је проверена у шест одељења, тј. са приближно 74 ученика, односно свих пет метода са 370 ученика. Укупан број ученика обухваћених испитивањем у експерименталним и контролним групама чинило је 75 одсто целокупне популације ученика тог разреда у свим градским школама на територији МПП Завода Сомбор (Апатин, Кула, Оуаци и Сомбор).

Сачињен је тест помоћу којег је мерено иницијално стање (пре обраде наставне јединице) и завршно стање (након обраде наставне јединице) знања ученика. У тесту је требало одговорити на 24 питања. Вредновање добијених резултата вршено је на најједноставнији начин (бинарним мерењем), тј. за сваки тачан одговор ученик је добио 1 (поен) и за нетачан одговор 0 (поена). Максимално је један ученик, значи, могао освојити 24 поена.

За обраду наставне јединице наставници су припремани (добили су упутства и писмене припреме), док ученици нису припремани. Тежња је била да наставни процес буде управљан на најбољи могући начин како би ученици примили максималан број порука — информација. При томе су коришћена сазнања из теорије информација, те је посебно била усмерена пажња на: начин комуницирања, преношење сигнала и порука, информационе баријере, димензије порука итд.

Количину информација (I) мерили смо помоћу ентропије (H) која је мерљива величина. Пошли смо од обрасца Клода Шенона за мерење количине информација:

$$i=N$$
$$H = -\sum_{i=1} p_i \lg p_i$$

Вероватноћа (p) да ће ученик одговорити на сва питања, или да неће одговорити, су подједнаке. Пошто смо у тесту имали 24 питања на која је требало одговорити, ученик је, значи, имао и толико могућности (покушаја) да одговори. Вероватноћа је значи била

$$p = \frac{N_g}{N}; \quad \begin{array}{l} N = \text{број покушаја (питања)} \\ N_g = \text{број грешака (нестачних одговора)} \end{array}$$

Помоћу Шеноновог обрасца измерили смо ентропију (H — количину информација) за иницијално стање (H_i) и након обрађене наставне јединице, за завршно стање (H_z).

Пошто нам је циљ рада био да покажемо коју количину информација су наставници (експедијенти) пренели на ученике (перципијенте), користили смо образац: $I_s = H_z - H_i$

I_s = субјективна информација

Мерна јединица за ентропију (количину информација) рачунату помоћу дуалних логаритама ($\log_2$) је Шенон (Sh).*

Пример:

Један ученик је у иницијалном мерењу од 24 могућности одговорио на 14, а у завршном тесту на 22 питања.

$$H_i = -\sum p_i \log_2 p_i = \frac{14}{24} \log_2 \frac{14}{24} = 0,4558 \text{ Sh} \quad p_i = \frac{14}{24} = 58\%$$

$$H_z = -\sum p_z \log_2 p_z = \frac{22}{24} \log_2 \frac{22}{24} = 0,2380 \text{ Sh} \quad p_z = \frac{22}{24} = 91\%$$

$$I_s = H_z - H_i = 0,4558 - 0,2380 = 0,3320 \text{ Sh}$$

Подаци за $p \log_2 p$ су на основу добијених процената директно нађени из таблица.**

На сличан начин смо израчунали просечне информације за свако одељење, односно за свако питање. Просечна количина информација је аритметичка средина свих добијених резултата у једној популацији. У пракси се најчешће обележава са I бит / знак = $p \log_2 p$.

Овом техником, а желећи да је прикажемо као једну од информацио-них техника мерења и приказивања резултата који се већ користе у свету,

обрадили смо и приказали све добијене резултате експерименталног истраживања.

Наставу смо посматрали са аспекта информационог система (прикупљање, пренос, обрада и складиштење података и коришћење информација) и кибернетског система (управљивог) који има своје улазне и излазне елементе. Од активних улазних елемената у систему ове наставе зависе резултати које ћемо као излаз из система добити. Улазне елементе система у мањој или већој мери можемо мењати и на бази повратних спрега вршити регулацију. У садашњим постојећим условима можда је најједноставније деловање и утицај регулације на образовну технологију (методе, поступке и облике рада...) као једном од значајнијих елемената система. У контексту метода рада, по нашем мишљењу, заузимају једно од првих места.

У истраживању смо се определили за сагледавање утицаја савремених метода на ефикасност наставе техничког образовања. Полазећи од карактера истраживања којим смо се бавили и у којем смо радно и политехничко васпитање и образовање и наставу техничког образовања посматрали у системном приступу и као управљив процес, кибернетичке методе сматрамо савременим методама.

У књизи Г. Мајера »Кибернетика и наставни процес« ^{***}, која је била и наше полазиште за проучавање и експериментално истраживање у раду, детаљно су описане кибернетичке методе и њихова примена у управљању наставним процесом. Од тих метода за експериментално истраживање изабрали смо: аналитичко-синтетичку, методу систематизирања, методу аналогije, »црне кутије« и »покушаја и грешке« и проблемску методу.

С обзиром на то да смо наставу посматрали као информациони систем, »информацију као субстрат кибернетике« смо схватили и обрадили и у том смислу да су наведене кибернетичке методе и информатичке методе.

У експерименталном истраживању наставници — сарадници су имали задатак да приликом изабране наставне јединице усмере рад на часу да у току обраде доминира једна од пет изабраних метода за коју су били посебно припремљени.

Наставна јединица била је таквог карактера да у себи садржи и практичну вежбу, што је карактеристично за рад у настави техничког образовања, а садржина градива коју је требало обрадити није била сасвим блиска ученицима, тј. са њом се нису сретали у свакодневном животу, те је и почетни ниво знања о градиву које је требало обрадити био мањи.

Мерење ефикасности (иницијално и завршно) вршено је истим тестом, а резултате смо изразили разликама ентропије, односно просечним количинама примљених информација свих ученика на часу. Претходно је максимална пажња посвећена свим припремама; избору сарадника, школа, одељења, стандардизацији услова, инструментима и техникама истраживања.

За приказивање ефикасности примењених метода овом приликом ћемо из табела извући само просечно пренете количине субјективне информације свих одељења у експерименталним (I_s/E) групама и да их упоредимо са контролним (I_s/K). Ефикасност сваке појединачне методе израчунали смо из разлика добијених вредности. Добијени резултати су следећи:

Кибернетичке методе	Is/E	Is/K	Ефикасност
	(Sh)	(Sh)	Is/E — Is/K (Sh)
Аналитичко-синтетичка	1,3682	0,9206	0,4476
Систематизирање	1,3000	0,9740	0,3260
Аналогија	0,9176	0,4826	0,4350
»Црне кутије« и			
»покушаја и погрешке«	1,0459	0,9362	0,1097
Проблемска	1,5463	1,2124	0,3339

Из приказаних резултата уочљиво је да је највећа ефикасност постигнута применом методе систематизирања, затим аналитичко-синтетичком и методом аналогије. Задовољавајући резултат је добијен и применом проблемске методе, док метода »црне кутије« и »покушаја и погрешке« није показала ефикасност на довољном нивоу значајности у изабраној наставној јединици.

Просечна ефикасност свих пет примењених метода у експерименту је 0,3304 Sh, што класичним представљањем можемо изразити са око 20%. То је значајна предност у поређењу са уобичајеном методом и облицима рада, те сматрамо да није потребно посебно говорити о томе колику бисмо ефикасност у настави техничког образовања, и уопште, постигли примењујући ове могућности.

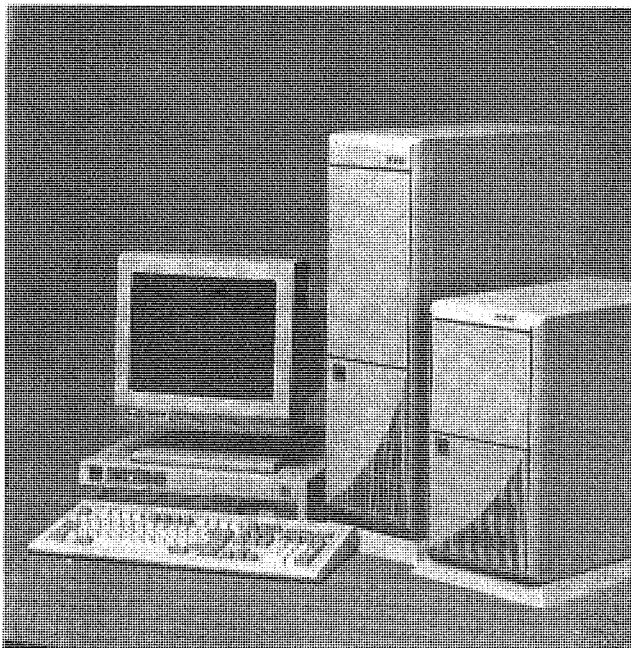
У контакту са наставницима — сарадницима у експерименту, након извршеног испитивања, када још нису били познати резултати, већина њих је изразила одушевљење и задовољство како су им текли и били успешно реализовани часови са експерименталним групама. Очекивали су добре резултате што се и обистинило. Посебно су истицане аналитичко-синтетичка метода, метода систематизирања и аналогије, као врло погодне у настави кад ученици обављају практичне вежбе и радове.

Аналитичко-синтетички поступак у стицању теоријских знања из градива, припреме за практичне вежбе, затим систематизирање алата, материјала и редоследа радних вежби и операција, аналогно упоређивање истих са сличним, омогућили су да наставни процес буде управљан на начин који је резултирао приказаном ефикасношћу и усвојеним знањима ученика. Практично, у настави ми користимо комбинацију више метода и облика рада, иако смо се у експерименту трудили да доминира једна од тих метода како бисмо на што веродостојнији начин могли изразити њену ефикасност.

Због сличности организације рада и постављених циљева и задатака у другим сегментима радног и политехничког васпитања и образовања, посебно у изборној настави, допунском васпитно-образовном раду и раду у техничким секцијама слободних ученичких активности, примена кибернетичких метода у управљању допринела би постизавању бољих резултата.

Битно је овде истаћи да је овај рад, с обзиром на узорак који смо бирали, материјално-техничке услове реализације и друге организационе проблеме које смо решавали у току испитивања, ограничен на могућу ширину закључивања и он се не односи на све аспекте наставе и елемената система радног и политехничког васпитања и образовања. Међутим, добијени ре-

зултати у истраживању које смо спровели указују на одређене могућности унапређивања рада у овој области. Слични резултати применом ових метода добијени су и у неким другим наставним предметима, те је аутор имао за циљ да овим прилогом препоручи њихову примену и даља експериментална истраживања у овој области.

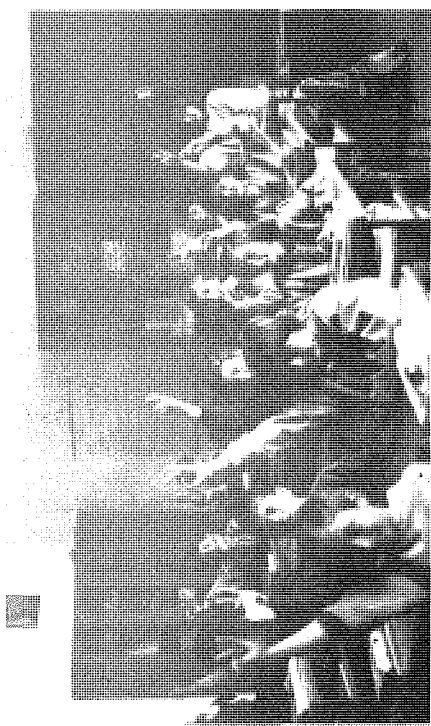

* Раније је мерна јединица за ентропију (количину информација) рачуната помоћу дуалних логаритама ($\log_2$) и била је БИТ (скраћеница од енглеских речи BINARY DIGIT — што у слободном преводу значи двојна мера). На основу одлуке Међународног комитета ССИТТ од 1983. године ова јединица носи назив ŠENON (Sh) по творцу теорије информација Клоду Шенону.

** Видети у прилогу књиге В. Мужиха »Кибернетика у савременој настави«, Школска књига, Загреб, 1979.

*** Герхард Мајер: »Кибернетика и наставни процес«, Школска књига, Загреб, 1988.

НАПОМЕНА: Овај рад је у виду саопштења, у нешто измењеном обиму, презентирао на Југословенском научно-стручном скупу »Политехничко образовање и технолошки развој« у Дубровнику 1991. године под насловом »Примена информатичких метода и техника у настави техничког образовања«.

Из нашей практики

4. ОБРАДА ПЕСМЕ ЗАМИСЛИТЕ ДУШАНА РАДОВИЋА
У III РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ
мр Јелена Косановић

Васпитни и образовни циљ часа:

а) Песма је нарочито погодна за развијање поетског сензибилитета јер је у њој оживотворена Радовићева инвентивна игра увлачсња детета у сам процес стварања (замислите, децо, . . .)

б) Пробудити и оживети у читаоцу ментални свет, позвати га на разиграну игру маште

ц) Подстицати ученике на живо замишљање слика и омогућити им естетско задовољство — да су сами стварали песму

д) Истаћи да је Душан Радовић модеран песник који је афирмисао нов однос према детету, садржан у наслову збирке (Поштована децо)

МЕТОДЕ:

а) књижевна: садејство импресионистичког, фенomensнолошког, психолошког и лингвостилистичког метода.

б) Методичка: дијалог са ученицима, наставниково излагање у завршном делу часа, текстуална метода, метода демонстрације.

ОБЛИЦИ РАДА: Фронтални и индивидуални

НАСТАВНА СТЕДСТВА: песма Замислите

грамофонска плоча Клод Дебиси: Море

уметничка репродукција: Ајвазовски Црно море

ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА: магнетофон, пројектор, грамофон

РАД НА ЧАСУ*

Пројекција уметничке слике на платну.

Питања ученицима: Шта видите на слици? Какво је море?

(Узбуркано, немирно)

Шта видите у мору?

(Лађу која може и да потоне)

Истичемо циљ часа: Данас ћемо обрадити песму Душана Радовића Замислите. Наставник изражајно чита песму (читање је праћено музиком Клода Дебисија)**

Ради појачавања утиска, који треба да буде снажан и да побуди на живо замишљање песничких слика. То је потребно због задатка који затим следи).

Захтевамо да ученици кажу шта је песник тражио од њих. (Да замисле море, лађу, принцезу, прозоре, буру, Нађу, Кађу који је спасава.). Учени-

* Иако при обради уметничког текста треба избегавати грамофон, магнетофон, илустрације, сматрамо да ће при обради ове песме (позив на маштање) бити подстицајна у стварању потребног расположења.

** Клод Дебиси: Симфонијска поема Море
три скице: Од јутра до поднева на мору, Игра таласа
Дијалог ветра и мора

ци затим читају песму у себи с циљем да продубе утисак побуђен наставниковим читањем, да одреде колико је слика песник хтео да замисли и колико тих песничких слика почиње са »замислите...« (шест од десет).

Затим следи читање по деловима (сликама) и анализа сваког дела (слике) појединачно.

Прва слика:

Замислите, децо, једно велико море,
и у том мору једну велику лађу,
и на лађи округле прозоре,
и на једном прозору — принцезу Нађу.

Којим речима се песник обраћа деци? Да ли из песникових речи сазнајете како изгледа море? (Не.) Зашто? (Песник хоће да га ми замислимо.) Деци кажемо да замисли море и да нам га опишу. Деца замишљају море. Тако се песникова подстицајна мисао: »Замислите, децо!« умножава.

Друга слика:

Замислите сад, децо, то исто море,
и у том мору исту велику лађу,
и на лађи исте округле прозоре,
и на другом прозору — разбојника Кађу.

По чему се друга слика разликује од прве? (По једној појединости: на другом прозору треба замислити Кађу.) Како песник замишља Нађу и Кађу? (Не замишља их.) Зашто? (Тражи да их ми замислимо.) Верује ли песник да ви то можете? (Да.) По чему то закључујемо? (По речима којима почиње следећа слика »Замислите онда...«.) Настојимо да ученици што живље замисли јунаке песме.

Трећа слика:

Замислите онда: бура иде,
ветрова фијук и таласи,
и један талас принцезу скиде
и поче млади живот да гаси.

Тражићемо од ученика да запазе експресивну функцију глагола (аорист као облик још не знају), као и да уоче промену ритма песме и њену условљеност садржином. (При изражајном читању ускладити дикцију са музичким изразом.)

На овом узрасту то се може уочити упоређивањем дужине стихова и броја слогова у стиховима.

Четврта слика:

Замислите, децо, сто таласа,
всјих сто пута од сваке принцезе,

може и ајкула сваког часа
на модром таласу да се доведе.

Шта сад песник хоће да замислите? (Опасност у којој се нашла принцеза.) Тражимо од деце да допуне песникову слику опасности, конкретизујући изглед таласа, узбуркано море, претстављену принцезу.

Пета слика:

Страхом и болом обузет,
појави се отац принцезин
и рече:
— Онај биће ми зет,
ко спасе млади живот њезин!

Ову слику песник је сам замислио, чак је дословно саопштио и речи »страхом и болом« обузетог оца. Шта мислите зашто? (Очекујемо да ће бити нагађања и зато ћемо објаснити да песник боље може да представи, наслика оца јер је и он одрастао, па можда и отац.) Ученици ће, моћи запазити и свечан тон очевих речи, а можемо им објаснити инверзију којом се појачава изражајност-постиге емоционални тон. (При обради у старијим разредима тражићемо да уоче пародирање наравице и лексике преживелих књижевних форми.) У овој строфи деци треба скренути пажњу и на повећан број стихова, наиме издвајање две речи у један стих да би скренуо пажњу на очеве речи које су веома важне за даљи ток догађаја (и рече:...);

Шеста слика:

Замислите, децо, пуна лађа,
све официри, принчеви, адмирали...
И сви ћуте, сви дрхте, само Кађа
скочи — и море га зали.

Тражимо од ученика да кажу ко је све био на лађи. (Официри, принчеви, адмирали.) Како су се понашали? (Кукавички.) Каже ли то песник? (Не, ми закључујемо по њиховом понашању.) Ко се издваја? (Кађа.) Шта све увечава његов подвиг? (Кукавичлук угледних људи.)

Седма слика:

Кађа извали страшну псовку
на рачун ветра, на адресу живота, на име мора,
избеже смрти мишоловку
и спасе принцезу из валова.

Деца ће објаснити Кађино »неуглађено« понашање. Она објашњавају да је то због страха и жеље да га победи. Овде такође треба објаснити један парадокс који Радовић уноси у своју песму. Кађа је разбојник, а песник му приписује најплеменитије одлике. Треба навести децу да схвате како је то Радовићев особен смисао за изненађења. Реч разбојник овде нећемо схвати-

ти у буквалном, примарном значењу. Један стих се дужином издваја и у овој строфи.

Осма слика:

Замислите сад, отац тај,
краљ сигурно, а цар вероватно,
подиже Кађу у загрљај
и пољуби га ноншалантно.

Слика коју песник тражи да деца замисле хумористична је и пародична. Деца ће схватити хумористичан смисао и објаснити да је песник хтео да се нашали на рачун царева и краљева. Овде треба у контексту објаснити и реч »ноншалантно«.

Девета слика:

— Ово је кћер моја, а жена ваша — принцеза мила Нађа!
— А ја сам, с допуштељем, извините на сметњи, разбојник Кађа!

И овде се слика хумористична ситуација. Свечаном и успореном тону »краља сигурно, а цара вероватно«, супротстављено је Кађино неспретно и снисходљиво, али и мало подругљиво извињавање. Ритам је у складу са садржином.

Десета слика:

Умири се море, затаји ветар, стаде лађа...
Пуни страха, пуни стида, пуни језе —
сви гледаху у правцу принцезе.
— Храбри Кађа, рече бледа принцеза, ја сам ваша Нађа...
Извините, тата, на овом свету свашта се догађа!

Песников захтев у овој слици је нешто другачији. Зашто он не каже да замислите море? Одговори ученика биће да је песниковом сугестијом и њиховим мисаоним ангажовањем слика мора већ створена. Шта означавају три тачке? (Да мисао није довршена, да се још нешто ишчекује.) И заиста, песник сугерира драматичну сцену у којој конфронтира стид принчева и адмирала због кукавичлука, Кађиној храбрости и принцезином узбуђењу. Деца истичу да је Нађин избор правилан и да је Кађина храброст награђена. Ритам последње строфе, недовршене мисли назначене са три тачке, треба такође довести у везу са драматичним током радње и свечаним тоном. Деца ће схватити да се ритмом сугерира садржина. (На старијем узрасту може се говорити о јединству форме и садржине.)

Следећи наш захтев је да резимирамо: Којим речима се песник најчешће обраћа деци? Неће бити тешко да то открију, а можемо захтевати да их и потцртају. (Замислите, децо, замислите сад, замислите онда.) Шта смо у машти створили замишљајући? Одговор такође неће бити тежак: створили смо слике. Даље заједнички закључујемо да су то песничке слике, да смо замислили једну другачију стварност (на вишем узрасту можемо да

кажемо естетичку стварност, уметничку стварност.) Све слике заједно чине песму. Наводимо ученике да објашњавају и закључују како песник ствара песму: он прво нешто замишља, затим напише песму. То сте, дакле, и ви с њим стварали песму јер сте и ви замишљали и размишљали, наравно.

Следи закључак: Душан Радовић је наш модеран песник, који уважава и поштује децу као ствараоце. Његова збирка песама носи назив Поштована децо. Он се разликује од других песника по томе што хоће да деца с њим стварају, као што смо ми данас чинили.

Е, па замислите, децо...

Прочитаћемо уз музичку пратњу на крају песму у целини. Сада ће она бити обogaћена сликама пробуђеним у децјој машти.

Домаћи задатак:

а) Деца су начином рада на часу мотивисана да сама активно учествују у стварању песме. Нека то учине и код куће, тема је: Замислите...

б) Задатак би могао да гласи: пронађите у школској библиотеци збирку песама Поштована децо Д. Радовића и прочитајте је.

5. НЕКА МЕТОДИЧКА УПУТСТВА ЗА НАСТАВУ МАТЕМАТИКЕ У НИЖИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Андрија Ћетковић, проф.

Анализирајући часове математике студентата ПА »Жарко Зрењанин« у Сомбору, уочио сам неке типичне грешке. Жеља ми је, евидентирањем и коментарисањем тих грешака, уз неке сугестије, да се те грешке не понављају. Учити на туђим грешкама много је повољније него на својим. Надам се да ће ова упутства бити од користи многим учитељима.

Методологија рада и приступ ученицима треба да се знатно разликује у I и II у поређењу са III и IV разредом основне школе. То се често занемарује. Дете које долази из забавишта, где је час трајао углавном око 30 минута, тешко се привикава на час од 45 минута, тешко му је одржати пажњу толико дуго. Због тога, рад треба да је нешто спонтанији, да га дете што више доживљава као игру. Захтеве треба разумљиво и врло поступно повећавати, тако да се већ у III, а нарочито у IV разреду може много интензивније радити, са мање елементарних игре.

Да би се одржала пажња, да би се деца мотивисала, одморили, развила љубав према математици, у ту сврху незаменљиви су занимљиви, шаљиви задаци. Сматрам да се ови задаци недовољно користе у настави математике. Учитеља не треба да плаши чињеница да ти задаци нису у непосредној функцији текућег часа. Такви задаци веома развијају интелектуалне способности ученика, логичко мишљење, стварају здраву радну атмосферу на часу. При решавању оваквих задатака, готово равноправно, укључују се сви ученици одељења. То је и изванредна прилика да учитељ боље процени способности ученика. Често смо у заблуди да су ученици који су лени или су слабијег социјалног статуса мање интелигентни, а уз помоћ ових задатака добићемо реалнију слику о њима и њиховим стварним способностима.

Треба добро познавати предзнање ученика. У противном, честа су непријатна изненађења: задамо задатак, а врло мали број ученика је у стању

да га реши, или, чак ни један ученик. Исто тако је опасно потцењивати њихово предзнање, јер у том случају на часу урадимо много мање него што је то могуће. Треба пазити да не изађемо из обима бројева у којем радимо у том разреду. Нпр. задатак $53 + 60$ не можемо задати у I разреду јер се ради у обиму до 100. Такав задатак се може евентуално задати натпросечним ученицима, али не и целом одељењу.

Наставна средства су врло моћно дидактичко оружје у настави математике, нарочито у нижим разредима основне школе, али само кад су искоришћена на најбољи могући начин, у правом тренутку. Но, треба увек имати у виду да је неки модел математичког објекта само мање-више добра замена и интерпретација апстрактног математичког објекта. Оно се веома разликује од математичког објекта и не сме се с њим поистоветити. Нпр., при обради праве користимо модел праве, а то је права линија коју замишљамо да се на оба краја протеже бесконачно. Овакав модел је довољно добар, нпр. за представљање односа тачке и праве, односа правих, односа праве и равни и сл. Међутим, јасно је, а то треба нагласити и на часу, да математички објект права нема ширину, дакле, не можемо је ни нацртати, већ само замислити. Сувишно везање за неко наставно средство може често да спута интелектуални развој детета, нарочито врло важних мисаоних активности као што су апстракција и генерализација. Догодиће нам се да ће део одељења спорије напредовати. Тада неки модел геометријске фигуре, рачунаљку, штапиће и сл. користимо диференцирано, дуже код тих ученика који спорије напредују.

Чињеница је да је распон коефицијента интелигенције у одељењу доста велик. Зато морамо више прибегавати индивидуализованој настави, групном раду, раду на више нивоа на самом часу, а и задавати диференциране домаће задатке. За ово су врло погодни наставни листићи. Врло је рискантно а приори тврдити да је неки задатак један ученик способан решити, а други не, па им поделити унаред задатке различите тежине. Боље је на једном листићу задати неколико лакших задатака, какве смо вежбали и за које претпостављамо да ће их моћи решити сви, или готово сви ученици. На истом листићу задајмо и неколико тежих, необавезних задатака, које ћемо обележити посебним знаком. Ови задаци нису обавезни за све, већ само за оне који прво ураде обавезне задатке, а способни су да реше и ове теже задатке. Други, такође добар, начин је да се подели по један листић свим ученицима, прати се њихов рад, па оним ученицима који први реше те задатке дајемо додатни наставни листић са тежим задацима. Повратну информацију за наставни листић морамо дати детаљно, да ученици уоче и исправе своје грешке, а то је обично најпогодније урадити помоћу графоскопа. У пракси се дешава да се остави сувише мало времена за израду наставног листића, а још мање за повратну информацију, па се овако врло добро наставно средство веома лоше искористи. Често је на часу коришћено много добрих наставних средстава, колорит часа, да се тако слободније изразимо, одличан је, али су ефекти скромни јер се примењена наставна средства не искористе на најбољи могући начин, често су она сама себи циљ.

Веома је важно на часу активирати све ученике одељења. Но, врло је честа појава да се сувише ослањамо на најбоље ученике, па се рад сведе практично на рад само са њима, а велика већина ученика су само статисти. Тако је заиста лакше радити, стиче се површан утисак да се час одвија

одлично, на постављена питања добијемо добре одговоре. Али, велика већина одељења од тог часа је добила врло мало.

Ми не можемо укључивати у рад само оне ученике који се највише јављају. Сви ученици одељења су равноправни чланови одељења и наша је обавеза да са свима њима интензивно радимо, да настојимо да са сваким учеником постигнемо што више, у сразмери са његовим могућностима. Ми морамо подстаћи, окуражити и лошије ученике да се укључе у рад. За то је потребно бити врло тактичан, нпр. овако се обратити ученику који се ретко јавља на часу:

»Примећујем да се ниси јавио, а ја сам сигуран да ти то знаш. Покушај, по потреби помоћи ћемо ти«. Кад већ прозовемо тог ученика, не треба да настојимо што пре да га се »отарасимо«, што се иначе често дешава. Поставимо му погодна потпитања, па ако никако не иде, сугеришемо му одговор. Врло је важно да ученик стекне утисак да је успео да одговори на постављено питање. Не смемо га онеспокојити. Ако до тога дође, након неколико таквих неуспеха, поготово ако остали ученици нетактично реагују, ако му се подсмевају, све ћемо теже таквог ученика успевати укључивати у рад. Код њега ће се створити одбојност према математици, створиће се комплекси, неповерење у своје снаге, тако да може да дође и до трајних психичких пореметаја.

Свака наставна јединица и део наставне јединице нису подједнако важни. Треба нагласити и издиференцирати шта је мање важно, а шта веома важно, која информација је посебно значајна, коју треба добро усвојити, запамтити, које су њене могућности примене.

Погрешно је журити да се све што је предвиђено за час по сваку цену обради на уштрб квалитета. Ако уочимо да се појави неки непредвиђени проблем, да је предзнање лошије него што смо мислили да јесте, да су деца уморна, да из ма којег разлога тешко прате рад, одмах треба да реагујемо и да се прилагодимо тренутној ситуацији. Боље је обрадити мање градива, урадити мање задатака на часу, али оно што обрадимо да обрадимо темељно.

Не треба журити са саопштавањем правила и закључака. Треба укључити што више ученика у разговор. Кад год су ученици у стању да формирају закључак, нека то они и ураде. Учитељев задатак је да, ако ученици након више покушаја не успеју да лепо сроче правило, тек тада изврши потребне корекције.

Инсистирати да ученик разуме градиво, да може да објасни поступак, па тек онда шаблонизовати оно што је потребно. Нпр. при усвајању таблице множења у II разреду треба insistирати да ученик сваки производ зна израчунати (као збир више једнаких сабирака или на неки други начин), па тек онда да таблицу шаблонски меморира.

Често је темпо часа непотребно спор. Дечијем темпераменту више одговара динамичан наставник који интензивно ради на часу, често смењујући активности.

Након одржаног часа веома је битна анализа тог часа да бисмо уочене недостатке отклонили у даљем раду. У тој анализи треба се критички осврнути на одржан час и одговорити на питања:

Да ли је концепција часа добра?

У којој мери су остварени предвиђени задаци часа?

Да ли је била добра временска артикулација часа?

Да ли су се појавиле неке непредвиђене тешкоће?

Шта је на часу било изузетно добро, а шта лоше?

Шта се предлаже за побољшање?

Васпитни задаци на часу су често запостављени:

— Неплански и неуредно се користи табла.

— Док један ученик ради пред таблом, занемарени су остали ученици:

— Све непотребне ствари са радног стола треба склонити јер оне непотребно одвлаче ученика.

Дешава се да инсистирамо на некој слепој дисциплини. Није недисциплина жамор, ако се тај жамор односи на рад на часу. Потпуно је неприродно захтевати од деце да седе што мирније. И те како су пожељне размене математичких информација и међу ученицима на самом часу, мада, наравно, то не сме да се изроди и да омета ток часа. Ако организујемо такмичење на часу, логично је очекивати да се победничка екипа радује, понескад и мало бучније.

Уочио сам да је обрада геометријских садржина лошија од осталих садржина. Честе грешке су што се дају непрецизне дефиниције (преуске или прешироке). Нпр. дефинишемо дуж као део праве, али та дефиниција је преширока, она обухвата и полуправу. Појам специјалности је често нејасан. Нпр. не схвата се да је квадрат специјални правоугаоник, а коцка специјалан квадар.

Ако читамо неки текстуални задатак, обавезно треба бројеве спомињање у задатку написати на таблу да би га ученици успели лакше поновити.

Број странице и број задатка за домаћи рад није довољно само прочитати већ и записати на таблу. Домаћи рад најчешће задајемо при крају часа када је већ попустила концентрација ученика, па они често не знају који су им задаци задани.

Наведимо јш неколико типичних грешака:

Злоупотребљава се знак једнакости, тако да се уместо целог израза израчунава парцијални резултат, нпр.

$$5 + 8 \times 7 = 56 = 61.$$

Једначина се решава у продужетку, нпр.

$$5 + X = 15 - 7 = 8.$$

При решавању текстуалних задатака не формира се цео бројни израз, па се реши само део задатка, а заборави се шта је све требало израчунати.

Неименован број једнак је именованом броју, нпр. $5\text{м} \times 3\text{м} = 15$.

При писменом сабирању не објасни се да се ставља само један знак сабирања, а да подвучена црта представља једнакост.

Решења неједначина се погрешно записују. Узмимо за пример неједначину

$$5 + X \angle 9.$$

Погрешно је написати да је скуп решења $X = 0, 1, 2, 3, 4$ јер се тако не обележава скуп. Исто тако погрешно је написати да је решење $X = \{0, 1, 2, 3, 4\}$ јер сада би решење био цео скуп, а у ствари, решења су и елементи тога скупа, дакле,

$$X \in \{0, 1, 2, 3, 4\}.$$

Ако не користимо скуповно образложење решења, тада је правилно написати да су решења $x = 0$, или $x = 1$, или $x = 2$, или $x = 3$, или $x = 4$.

Дешава се да се не разликује дуж од дужине, а површ од површине. Дужина је мера дужи, а површина мера површи.

Олакшице при извођењу операција често заборављамо да користимо. Њих треба користити увек кад год се јави прилика за то.

6. МЕТОДИКА ПРИРОДЕ И ДРУШТВА

Припрема за наставни час

СТУДЕНТ: Нада Попин (Педагошка академија »Жарко Зрењанин« у Сомбору)

УЧЕНИЦИ: 1с (Вежбаоница Педагошке академије)

ПРОФЕСОР МЕТОДИКЕ: мр Раша Спасојевић

УЧИТЕЉ: Душанка Јелић

НАСТАВНА ТЕМА: ПТИЦЕ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Птице ближе околине (обрада)

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА (претходна/наредна) Живина/Птице ближе околине

НАСТАВНИ ОБЈЕКТИ: — голубарник у дому одгајивача птица (претходни рад, припрема ученика за наставни час)

— методички кабинет

НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И ОБЛИЦИ: вербално-текстуална и илустративно-демонстративна; фронтални

НАСТАВНА СРЕДСТВА: — три видео-снимка:

1. роде — преснимљено из емисије Образовног програма ТВ Београд

2. глинени голубови

3. снимак украсних птица

— дијаслике (ласте, роде, гнезда)

— фотографије из часописа Голуб, Природа

— слике: роде на крову, врабац и ластва

ЗАДАЦИ:

— образовни:

— упознавање ученика са основним карактеристикама птица ближе околине (рода, ластва, врабац, голуб), местима где се гнезде и њиховим начином живота;

— васпитни:

- развијање љубави према птицама; очување човекове околине;
- практични:
- подстицање ученика на гајење птица и заштиту угрожених птица нашег места и околине

ТОК ЧАСА:

- Уводни део часа:
- Разговор о пролећу:
- трајање — од 21. III до почетка летњег распуста
- промене (време, начин облачења, игре, изглед школског дво-ришта)
- весници пролећа — биљке и животиње

- Главни део часа:

— РОДЕ

- Снимак рода из емисије Опстанак Школског програма ТВ Београд (3 минута)
- Разговор о родима (да ли су их видели, где су им гнезда, у каквом су стању стара гнезда, места где се роде могу видети)
- Изглед птице — пројектујем дијаслајдове роде. Деца описују роду. Обратити пажњу на начин споразумевања: клепетање кљуном и говор покретима тела.

- Птице селице (зашто?)

- Врсте рода (фотографије)

ЛАСТЕ

- дијапозитив: ласте на жици
- истаћи да су птице селице
- Изглед (елегантне птице, вижљасте, црних крила и белог тупа)
- Исхрана — лове раствореног кљуна, пролећу кроз јата инсеката и све што улети у кљун однесу својим птићима; лете лако и стреловито)
- Гнезда — под стрехама
- Деца не поправљају гнезда јер су ласте саме најбољи градитељи; граде их од блата, траве, сена, сламе...

ВРАПЦИ

Врапци су птице станарице. И лети и зими налазе се у нашим парковима и двориштима. Те мале птице нам улешшавају град.

Сомбор је имао пуно врабаца. Предвече су се сакупљали на дрвећу испред Градске библиотеке. Спремали су се да ту преноће. Међутим, још дуго би се чуло њихово »цив-цив« које је увеселавало шетаче. Маме су изводиле своју децу да се играју под бођошима који су, чинило се, имали више врабаца него листова. Деца су се више сакупљала око ових бођоша него око продаваца сладоледа. Када би пала киша, врапци су слетали у барице и весело се купали. Људи који би први пут дошли у Сомбор били би изне-

нађени јер овако лепе призоре нису могли видети у свом граду. Људи и птице заједно шетају улицама града.

Сада више нема врабаца на великим бођошима. Некуд су одлетели; ваљда су побегли пред људима који све више загађују околину и уништавају, поред осталих птица, и мале врапце.

— Заштита врабаца

ГОЛУБОВИ

— Снимак голубарника познатог узгајивача голубова (7 минута)

— Разговор о изложбама птица, о прстеновању...

— Врсте голубова — сомборски срцасти високолетачи, писмоноше...

— Исхрана (овас, јечам, сунцокрет, раж, кукуруз)

— Дивљи голубови

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА:

— Украсне птице

— Снимак украсних птица (снимљено испред Основне школе »Братство-јединство« пијачним даном) (3 минута)

— Разговор — врсте украсних птица, исхрана, гајење

— Понављање градива

7. МЕТОДИКА ПРИРОДЕ И ДРУШТВА припрема за наставни час

СТУДЕНТ: Дивна Тривановић (Педагошка академија »Жарко Зрењанин« у Сомбору)

УЧЕНИЦИ: Ис (Вежбаоница Педагошке академије »Жарко Зрењанин« у Сомбору)

УЧИТЕЉ: Душанка Јелић

ПРОФЕСОР МЕТОДИКЕ: мр Раша Спасојевић

НАСТАВНА ТЕМА: БИЉКЕ У КУЋИ И НЕПОСРЕДНОЈ ОКОЛИНИ

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: Собне и украсне биљке (обрада)

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА (Претходна/наредна): Карактеристичне биљке места и околине / Значај биљака за човека

НАСТАВНИ ОБЈЕКТИ:

— расадник (претходни рад, припрема ученика за наставни час)

— цвећарник (претходни рад, припрема ученика за наставни час)

— изложба цвећа (претходни рад, припрема ученика за наставни час)

— методички кабинет

НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И ОБЛИЦИ: демонстративна и дијалошка / фронтални, рад у групама

ЗАДАЦИ:

- образовни:
- упознавање ученика са карактеристичним биљкама у месту и непосредној околини, њиховим изгледом, условима за раст и развој и бригом људи за биљке и унапређење животне средине;
- именовање, распознавање и неговање украсних биљака у кући и школи ради украшавања простора;

- васпитни
- развијање радозналости и интересовања ученика за посматрање, упознавање и изучавање биљака;
- неговање правилног односа према биљкама;
- практични:
- одржавање и неговање украсних биљака у дворишту и затвореном простору (соби, учионици)

НАСТАВНА СРЕДСТВА:

- видео-снимак (расадник)
- цвеће, саксије, маказе, прскалице, средства за прихрањивање и заштиту биљака
- фотографије (из збирке књига о цвећу)
- цртеж (настао пред ученицима)

ТОК ЧАСА:

Уводни део часа:

- Снимак расадника (15 минута)
- Разговор о расаднику (разумевање речи и појмова: расадник, стакленик и цвећарник)
- Објашњење где се налази расадник (предлажем ученицима да у слободно време посете расадник)

Главни део часа:

Чиниоци од којих зависи живот биљака.

(На видео-снимку забележен је коментар водича: »Вама ће, децо, овде бити престопло... Зидови су стаклени, па све блъшти од светлости...«, што је допринело да ученици лако закључе да су биљкама за живот потребни следећи услови: светлост, топлота, вода, земљиште (храна), ваздух и правилна нега.)

— Истичем да треба покушати, колико год је то могуће, обезбедити биљкама услове које би имале изван куће (собе), у слободној природи. (На овоме се гради даљи ток часа.)

— Где пронаћи тачне податке о правилној нези биљака? (Питати у продавници цвећа, пронаћи у књигама о цвећу.)

— Показујем ученицима неколико књига и у кратким цртама их упознајем са њиховом садржином.

— Именовање и разликовање украсних и собних биљака.

КАКТУС

— Подсећање на слике кактуса виђене у књигама или на филму.

— Објашњење климатских услова у пустињама.

(То су предели где у току дугих временских периода нема киша, али има повремених јаких пљускова; има веома високих температура дању, а ниских ноћу.)

— Изглед биљке:

дебело тело кактуса у коме се налазе »спремишта« за воду; бодље.

— Нега кактуса:

смештај, заливање, светлост, зимско мировање.

ФИКУС

— Изглед биљке

— Правилна нега

(смештај, заливање, повремено прскање, брисање листова, прехрана)

САНСЕВИЕРИЈЕ

— Изглед биљке

— »Сабље« — име у народу (зашто?)

— Две врсте сансевиерија

— Правилна нега

АФРИЧКА ЛЈУБИЧИЦА

— Изглед биљке

— Објашњење речи АФРИЧКА

— Откривање да биљке потичу из разних крајева али да могу расти и код нас уз правилну негу

— Пресађивање цвећа:

саксије — естетска страна

алат и остала помагала (маказе, прскалице, лествице...)

— Наметници и болести; средства за заштиту биља

— Цртеж цикламе настао пред ученицима

Ученици треба да кажу име биљке и нешто о њој (ако им је познато).

У неколико реченица истаћи најбитније податке (изглед, нега...)

Завршни део часа:

У учионици, испред табле, направљен је мали излог са поменутим биљкама, алатом и осталим помагалима, а у дну учионице излог књига о украсном биљу. Ученици су подељени у две групе. Једна група разгледа биљке и алат, а друга књиге. Затим се мењају.

Ученицима одговарам на постављена питања и дајем им додатна објашњења у вези са виђеним.

— Понављање обрађеног градива на часу.

8. ОБРАДА ПЕСМЕ ПО СЛУХУ »ЈЕЖЕВА УСПАВАНКА«

Ружа Крга, проф.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: обрада песме по слуху »ЈЕЖЕВА УСПАВАНКА«

ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ ЗАДАЦИ: развијање способности правилног извођења песме ритмички и мелодијски; оспособљавати ученике за опажање и доживљавање тона; развијање способности за прелаз троделног у дводелан такт; развијање љубави према природи и животињама.

МЕТОДЕ РАДА: монолошко-дијалошка, текстуална, демонстративна

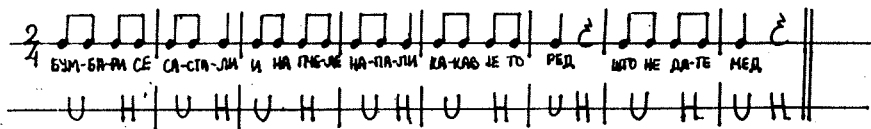
ОБЛИЦИ РАДА: фронтални и групни

НАСТАВНА СРЕДСТВА: инструмент којим се наставник служи, апликације, слика, запис текста, ритмички инструменти: бубањ, звечке, триангл и штапићи

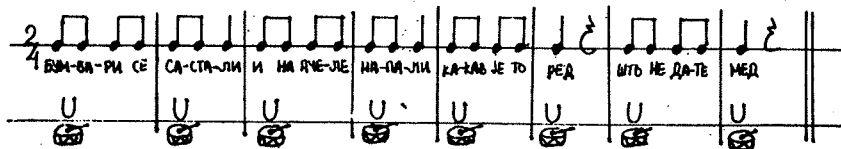
УВОДНИ ДЕО ЧАСА

Повести разговор о бумбару и лептиру. То ће ученике подсетити да су учили бројалицу »Бумбар« и »Лептир и цвет«. Бројалице изводимо да би ученици доживели разлике између дводелног и троделног такта.

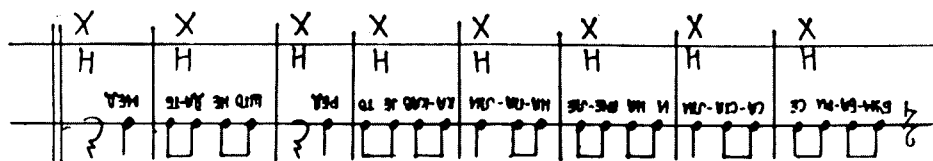
Бројалицу »Бумбар« ученици изговарају по слоговима, скандирају текст уз плесак дланом о длан на наглашеном и ударањем длана о надлактицу на снаглашеном тактовом делу.

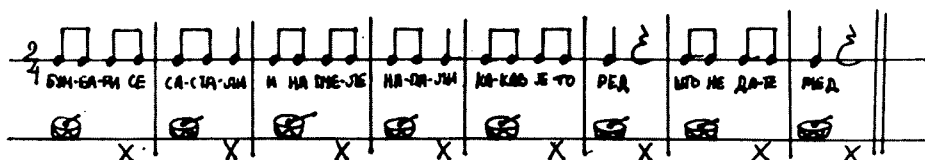
У следећој фази изговорати бројалицу уз извођење само првог, наглашеног тактовог дела ударцем длана о клупу. На крају, група ученика, ударац длана о клупу замењује свирањем на бубњу. Остали ученици скандирају бројалицу.

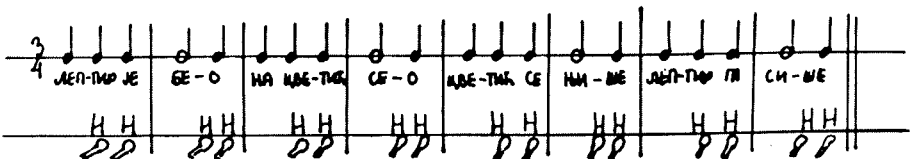
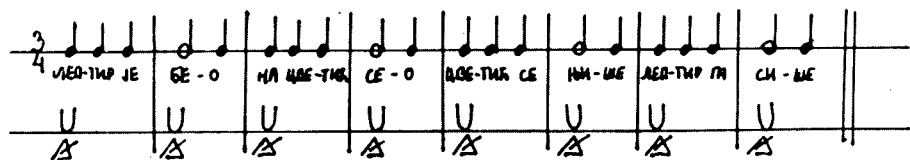
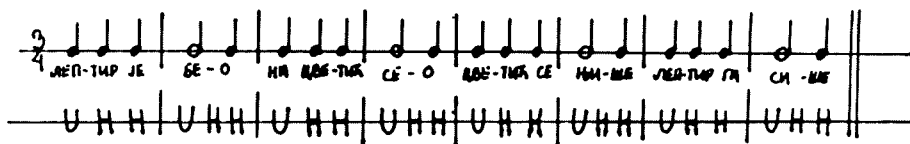
Потом изговорити бројалицу уз извођење само другог, ненаглашеног тактовог дела ударцем длана о надланицу. Овај покрет, група ученика за- мењује свирањем на штапићима. Остали ученици скандирају бројалицу.

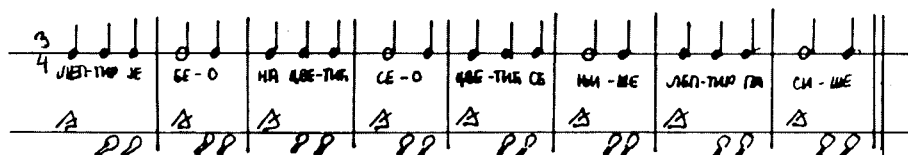
На крају сви изводе бројалицу »Бумбар« уз свирање на бубњу и шта- пићима.

Истим методским поступком понављамо бројалицу »Лептир и цвет«, водећи рачуна да је први тактов део наглашен, а други и трећи нена- глашен. Уз ову бројалицу користимо триангл и звечке.

У завршној фази сви изговарају бројалицу уз пратњу ритмичких инструмената, наглашене и ненаглашене тактне делове.

ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА:

Повести разговор о животињама које живе у шуми. Открити слику шуме. Ученици набрајају имсна животиња које живе у шуми: зец, медвед, вук, лисица, веверица, лав, тигар, јеж... Посебно повести разговор о појединим животињама. Деца описују како изгледа веверица. (Поставити апликацију веверице на слику шуме.) Нагласити да је веверица позната по китњастом репу. Уз разговор о тигру и лаву поставити њихове апликације. Нагласити да тигар има шаре док је лав познат по гриви. Потом повести разговор о јежу. (Поставити апликацију.) Уз опис јежа, истаћи да јеж има оштре бодље.

После разговора о језу, деци испричати причу.

»Била једна девојчица која је јако волела шуме, дрвеће и лишће. Сваког дана шетала је стазом која је водила кроз шуму да поздрави стабла, своје пријатеље. Тамо се играла са веврицом, тамо је брала жир. Једнога јутра сунце се дигло високо, густе крошње дрвећа дрхтале су од певања птица. Одједном, девојчица је зачула шум у трави: с, с, с, (Вежба издисаја — кратки издисај.) Угледала је жежића. Девојчица му је почела тепати.

(Постава гласа на два тона. После учитеља понављају ученици.)
Даље му је певала:

(Сви понове.)

Девојчица је наставила шетњу са својим новим пријатељем. Одједном се дигне јак ветар: ху _ _ _ , ху _ _ _ . Ветар је дувао све јаче. (Вежбе дисања са динамичком променом.) Дрвце и густо лишће је задрхтало и наједном се с грана спустила права киша лишћа. Падали су велики и мали листови које су девојчица и јежић посматрали. Девојчици се учинило да су велики листови падали оглашавајући се туп, туп, у трајању четвртина, а мали туп, туп, у трајању осмина.

Помозимо девојчици и јежићу да открију колико и каквих листова је опало.»

Пљескањем и изговором »туп« задајемо дужа и краћа трајања.

Задајемо такт по такт, а ученици понављају пљеском и изговором, анализирају колико је било листова и какви су били по величини, постављамо апликације.

»Ветар је престао да дува и девојчица је морала поћи својој кући. Знала је да се од јежића мора растати јер јежев живот припада шуми. На растанку отпевала му је песму.«

Певати песму »Јежева успаванка«. (Доживљај песме.) Песму обрадити на већ устаљен начин методом обраде песме по слуху. Ради лакшег савлађивати песму поделити на четири (по четири такта) мање музичке целине.

Водити рачуна о издржавању половина на крају прве и друге фазе (СА-Н, КА-Н). Песму изводити љупко, у умереном темпу, како би се остварио нежан карактер успаванке. Изузетну пажњу посветити коректном прелажењу из трочетвртинског у двочетвртински такт.

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА:

Певање песме »Јежева успаванка« пратити на дечијим ритмичким инструментима трианглу и штапићима и то тако да се истакне разлика дво и трочетвртинског такта. У првом и трећем делу песме (такт 3/4) трианглом свирати само наглашене тактне делове, а у средњем делу (такт 2/4) штапићи изводе тактне делове (наглашене и ненаглашене).

ЈЕЖЕВА УСПАВАНКА

Dolce

CLAS

4p

BH-JI, BA-JI BOG-KO LE-PI, HE-SEC NEK TI ŽU-VA SAN, HE-SEC I TVOJ

3
4

Fine

O-KLOP LJH-TI BOG-LA-NA SAY NA-EIČ-KAN. . . TI SI JE-ŽIČ, OŠ-TA BO-DUJ
NA-ŽH K4-MH YB-YB-RI-C4

2
4

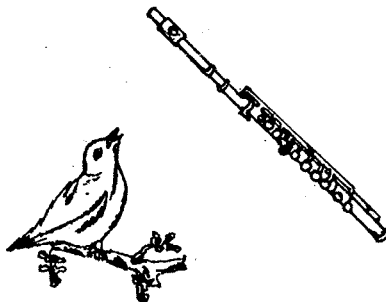
2
4

X

MA-LI ŠAH-SKI CAR. ŽU-TOG 4-VA GAI-VA KRA-SI, TI-GRA PRUGAST ŠAR.
KRA-SI KIT-NJASI RBP. TVO-JE BOG JE JE-BE KRA-SE, TI SI Ž4-TO L4P.

DA CARO AL FINE

9. СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ »ПТИЦЕ«
ИЗ КАРНЕВАЛА ЖИВОТИЊА Камиј Сен-Санса
Ружа Крга, проф.

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА: »Птице« — слушање музике

ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ ЗАДАЦИ: упознавање и препознавање звука инструмента — флаута; стварање навике за активно слушање музике; оспособљавање ученика за правилно вредновање музике; развијање дечије маште и способности реаговања на музички доживљај.

ТИП ЧАСА: обрада новог градива

МЕТОДЕ РАДА: дијалогска и метода слушања

ОБЛИЦИ РАДА: фронтални

НАСТАВНА СРЕДСТВА: слика флауте, ЛП Пионирско коло, ЛП Здраве војско оштрих оловака и апликације

УВОДНИ ДЕО ЧАСА:

Разговор о шуми. У шуми све ври од птица и других животиња. Све је весело, раздрагано и живо. Слушати композицију »Пролеће у шуми«. (Песма из Финске у извођењу дечијег хора РТБ »Колибри« и Драгана Лаковића.) Повести разговор о садржини песме.

»На шта вас подсећа ова песма? (На пролеће и птице.) Ко се све спомиње у овој песми? (Спомињу се меда, зека, поток, цвеће, птице...) На коју птицу вас подсећа ова песма? (... на кукавицу.)«

Открити слику шуме са потоком, медом, птицама и зском.

ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА:

У шуми се чују различити звуци. Они стварају музику. Да чујемо звуке природе. (Слушање музике К. Сен-Санса »Птице« — доживљај музичког дела.) Покушајмо да откријемо да ли су звуци природе дочарани гласом

или инструментом? (Слушање музике, инструмент.) Колико је инструмента свирало? (Свирало је више инструмената.) Да, више, али један је био главни, остали су само његова пратња. Покушајмо открити који је то инструмент. (Слушање музике, флаута.) Откривамо слику флауте и описујемо инструмент.

Флаута је дрвени дувачки инструмент, али се данас израђује од метала тј. сребра. То је права цев, дугачка 60-70 цм. Држи се попречно. На флаути се налазе отвори који се затварају прстима, а на горњем делу налази се још један отвор, кроз који се дува и тако се ствара тон. Тоновима су веома пријатни и флаутом композитори дочаравају жубор потока и цвркулт птица.

Размислимо како је изведена ова песма: брзо, умерено или споро? (Запис предложеног темпа композиције; Слушање музике, брзо.) Како вам се чинила мелодија која се огласила? Тужна, весела, разиграна или мирна. (Запис предложеног карактера композиције; Слушање музике, весела и разиграна.)

Свака музика прича своју причу. Понекад је та прича изражена текстом, а понекад ми сами ту причу откривамо слушајући музику. Та мелодија нам нешто поручује, слушајући размислите шта вам ова музика прича. (Слушање музике — литераран доживљај музике, дечије приче.)

Тражити од ученика да они испричају своју причу, на основу слушања композиције. Пошто је свако од вас испричао своју причу, како је доживео ову музику. Како бисмо назвали ову композицију? (Прихватамо дечије предлоге који одговарају карактеру композиције, птице, лептир, поток, пчеле...) Композитор који је написао ову композицију зове се Камил Сен-Санс и дао јој је наслов »Птице«. Ова мелодија припада циклусу »Карневал животиња«. Уз слушање ја ћу вам испричати како је композитор доживео птице. (Наслов и име композитора записати на таблу.)

У уснулу шуму поред малог поточића долетела је једна птица. Штета је са гране на грану и својим веселим цвркутањем дозивала остале птице. Једна по једна птице су долетеле и раздрагано цвркутале. Настао је жагор. Одједном, птице су одлетеле свака на своју страну.

Сен-Санс је флаути дао да дочара птице, јер звук флауте подсећа на глас птице.

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА:

И у песми »Пролће у шуми« јавља се звук флауте. (Слушање »Пролће у шуми« Дизањем руке ученици одређују када се јавља деоница флауте.)

10. ОБРАДА ПЕСМЕ МАК У ЖИТУ ДОБРИЦЕ ЕРИЋА У IV РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ др Драгољуб Гајић

Настава српскохрватског језика у нижим разредима основне школе има бројне, сложене и разноврсне задатке. Да би их остварио учитељ треба да организује различите и добро припремљене часове, нарочито часове обраде књижевних остварења. Прозна остварења многим и нису нека потешкоћа јер имају садржину о којој може да се разговара. Потешкоће се појављују и умножавају кад треба обрадити песму, а избећи понављање истог поступка.

Како ученици основне школе имају ликовно и музичко васпитање и како учитељ зна шта су и колико ученици научили из тих »предмета«, може на часу српскохрватског језика да повеже та три предмета и да час обраде књижевног дела освежи, учини новим, другачијим и занимљивим. Такав час омогућује остварење снажног доживљаја и потпуно доживљавање уметничког дела и развијање стваралачке способности ученика, радост због свог и самосталног стварања. Ево једне такве могућности за обраду у IV разреду основне школе. Реч је о песми Добрице Ерића МАК У ЖИТУ.

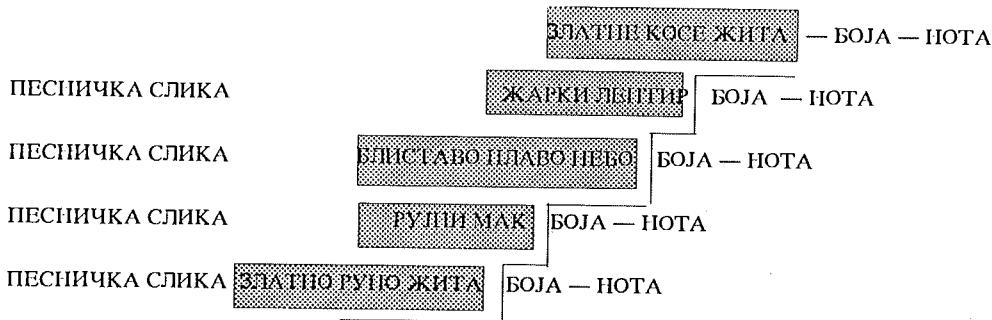
У уводном делу часа ученици би могли да чују одломак композиције Камиј Сен Санса Карневал животиња, одломак о пролећу. После слушања одломка (у коме се чује цвркул птица и глас кукавице), са ученицима би се могло овако поразговарати: На шта вас подсећа ова музика? Шта сте све чули? Шта сте све замислили? Који бисте звук претворили у светле боје? А који звук у тамне боје? Чиме је композитор био подстакнут да компонује ову музику? Чиме је то изразио?

Најава циља часа: И песник Добрица Ерић био је подстакнут природом и њеним лепотама, али је свој доживљај саопштио речима у песми МАК У ЖИТУ.

Песму би требало рецитовати, а могла би да се чује са касетофона или са магнетофона ако је снимак добар. Боље је рецитовати песму јер је доживљај ученика много дубљи.

После психолошке паузе једним питањем проверимо ученичко схватање песме: О чему песма пева?

После тога ученици читају строфу по строфу и уочавају песничке слике. Речи које је песник употребио у песми учитељ код куће испише на траке. Кад ученици уоче све песничке слике, учитељ нацрта на таблу степениште на које поређа песничке слике:

Боје су распоређене од хладних према топлим. После тога са ученицима се разговара којом нотом би обележили топле, а којом хладне боје. Колико би трајала нота за топле боје, а колико за хладне боје? Колико би трајала нота за слику »златне косе жита«? Колико има жита кад је руно, а колико га има кад песник каже »златне косе жита«? Ученици су одлучили да обе слике треба означити целом нотом. Којом нотом ћемо обележити слику »блиставо плаво небо«? После разговора о свакој слици, прелази се на компоновање. Како бисмо сада ове ноте распоредили у линијском систему? У продужетку степеништа откривамо нови систем и уписујемо виолински кључ и ознаку да ће бити такт 4/4. С обзиром да је одређен 4/4 такт збир нотних трајања треба да одговара четворodelном такту. Сада на табли имамо овакву слику:

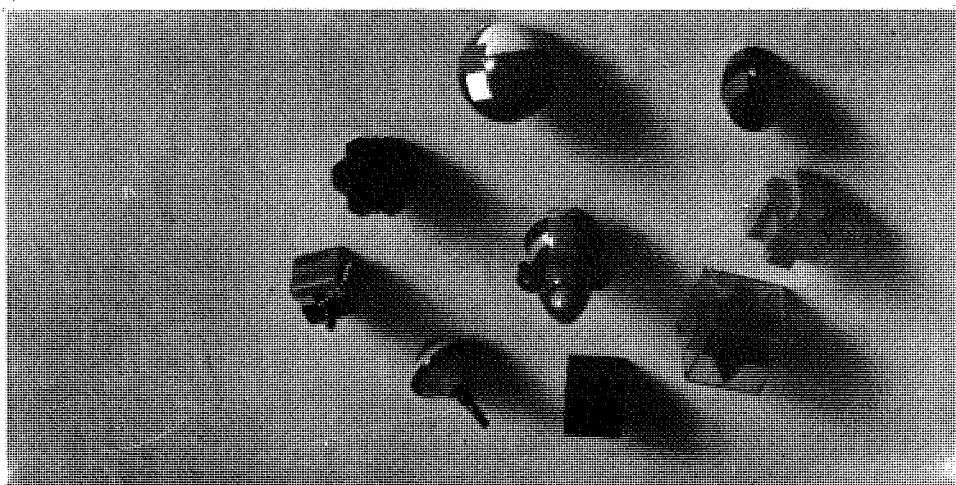

После тога ученици на блок-флаути свирају своју заједничку композицију. Тежи је захтев да сваки ученик сам компонује, али би се и то могло захтевати од ученика.

Тако је час почео музиком, прешло се на песму и песничке слике и онда је од њих стварана помоћу боја музика.

11. ВРСТЕ ДИДАКТИЧКОГ МАТЕРИЈАЛА: »ГЛАВОЛОМКЕ«

Верица Цветинчанин, проф.

Слика 1: Врсте дидактичког материјала

ДИДАКТИЧКИ МАТЕРИЈАЛ спада у визуелна тродимензионална средства и представља веома значајну групу наставних средстава у реализацији васпитно-образовних задатака у раду са децом предшколског узраста и са ученицима нижих разреда основне школе — нарочито у I и II разреду.

Творци дидактичког материјала су: **ФРИДРИХ ФРЕБЕЛ** (1782 — 1852), немачки педагог, творац система институционалног васпитања предшколске деце (отворио је први деčји вртић у Немачкој) и утврдио је систем игара у виду »дечјих дарова«, што се сматра практичном применом дидактичког материјала у занимањима са предшколском децом. Својим идејама Ф. Фребел извршио је велики утицај на развој предшколског васпитања и образовања у Европи.

Др МАРИЈА МОНТЕСОРИ (1870 — 1952), прва студенткиња медицине у Италији, прва докторка, познати педагог, у свету се прославила својом методом рада у предшколским установама и школи.

Основала је деčје домове — »вртиће« за предшколску децу — у којима су деца према својим интересовањима и степену телесног и душевног развоја самостално и спонтано радила с посебно одабраним и њима прилагођеним дидактичким материјалом.

Изузетно лепа и веома интелигентна, др Марија Монтесори је желела, и у томе је успела, да натера колеге — мушкарце да не »буље« у њу, да јој се не удварају и диве, већ да је слушају и да је прихавате као колегиницу, сарадницу — научног радника.

Као асистент на психијатријској клиници у Риму, добила је задатак да обиђе душевне болнице — »луднице«, како су их тада називали — да би у њима открила пацијенте за лечење на клиници. Била је запрепашћена и дубоко потресена када је међу душевним болесницима (»лудацима«) открила велики број деце. »Деца седе у угловима болесничких дворана, буље пред себе јер немају ништа чиме би се забавила...«, »... забављају се само корицом хлеба, неком прљавом крпом, каквим одбаченим предметом.« Долази до сазнања да се тадашњим начином лечења и медицинским методама таквој деци не може помоћи. Врло брзо је открила да већина те деце и нису душевни болесници већ васпитно запуштена деца. То је био разлог што је интензивно почела да студира педагогију. Развила је своју теорију, открила низ метода васпитног рада које ће је прославити у свету, а у литератури добити назив »Монтесори — метод«. »Најпре васпитање чула, а онда ума« постаје основни принцип њеног рада — моделовање, изрезивање, манипулисање, састављање коришћењем различитог дидактичког материјала, помоћу којих се развијају чула, уобличавају боје, облици, развијају ситни мишићи руке, координација погледа и покрета... Развијањем чула, побуђивањем интересовања стварају се услови за учење у настави.

Др Марија Монтесори је отварала предшколске установе у Италији, држала бројна предавања и описала у својим делима како треба примењивати дидактички материјал и методе у васпитном раду са децом. Све је то и сама примењивала истичући огроман значај очигледности и дидактичког материјала. Извршила је огроман утицај у Италији, Европи и свету.

Данас се дидактички материјал користи у предшколским установама и у нижим разредима основне школе (у I и II разреду) за остваривање васпитно-образовних задатака.

Дидактички материјал сачињавају:

1. Конструкциони материјал — елементи за склапање,
2. Серије играчака,
3. Разне игре,
4. Грађевински материјали,
5. Разне врсте материјала погодног за моделовање: пластелин, глина

и др.

Примена дидактичког материјала представља конкретизацију принципа очигледности у формирању појмова деце одређеног узраста. Развија учениково посматрање, опажање, мишљење, закључивање, пажњу, машту, стваралачке и друге психичке способности; доприноси развијању чула, мишића руке, шаке, прстију, развија координацију покрета и погледа; побуђује се интересовање и задовољавају постојећа интересовања, развија се тачност, истрајност, упорност, воља и друга позитивна својства, способности и карактеристике личности.

Успешно решавање задатка (састављање, растављање, склапање, моделовање) изазива позитивна осећања васпитаника — радост, задовољство, одушевљење, смех...

»ГЛАВОЛОМКЕ« су чешкословачки назив за САСТАВЉАЈКЕ или СКЛАПАЛИЦЕ, које спадају у прву групу дидактичког материјала. То је симпатичан, посебан назив — допао ми се — и зато сам га одабрала за овај свој рад.

Погледајте слику 1 (на првој страници). То су одабрани узорци врло лепих фигурица — састављајки, склапалица, »главоломки« (димензије од 2 цм до 4 цм). Израђене су од чврсте пластичне масе. То су врло лепе фигурице — интересантног облика, састављене:

- а) од разнобојних различитих делова,
- б) од једнобојних различитих делова и
- в) од једнобојних скоро идентичних делова.

Интересантан је и з б о р »главоломки«:

Деца старијег предшколског узраста (од 5. до 7. год.) — девојчице — за игру су (од девет »главоломки« — слика 1) бирале луткицу и чигру, а дечаци — лоптицу и чигру.

Основношколска деца од I до IV разреда: дечаци — лоптицу и чигру; девојчице — луткицу и лоптицу.

Код старијег узраста избор је био веома различит.

»И г р а«, тј. примена »главоломки«, може се користити на следће начине:

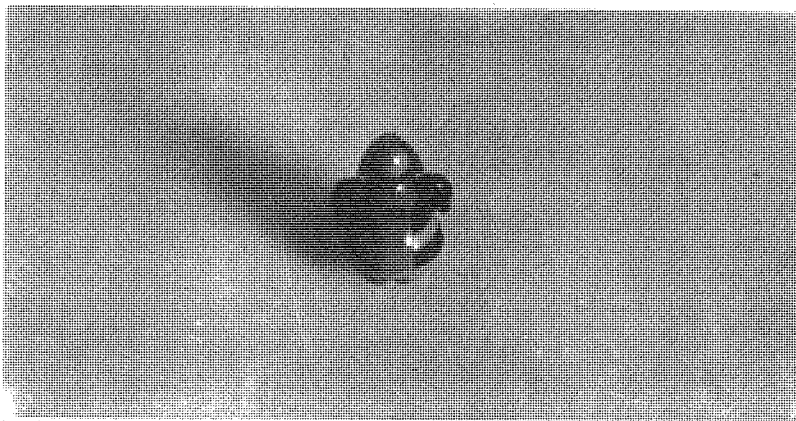
1. да се васпитанику да састављена;
2. да се васпитанику дају делови једне фигурице, коју није видео састављену, да сам открије како се могу саставити.

У почетку користимо први начин за увођење васпитаника у коришћење дидактичког материјала. Деца се, по правилу, прво играју одабраном или понуђеном, склапалицом — лутком, чигром, лоптицом. Тек после неког времена уочавају делове — и питају: »Може ли се то раставити?« На потврдан одговор следи — разгледање, манипулисање, покушаји растављања (треба открити »кључни део«) и после уочавања, откривања, следи поступно растављање.

а) Већина посматраних васпитаника је обраћала пажњу само на растављање фигурице.

б) Појединци су пажљиво загледали сваки део — облик или боју.

Први пример: ЛУТКИЦА (5 цм x 2,5 цм)

Слика 2.

Луткица се састоји од 10 различитих делова у три боје (црвена, плава, жута):

1. глава
2. прслук
3. руке
4. кецеља
5. круг са отвором
6. круг са отвором
7. мањи полукруг
8. већи полукруг
9. круг
10. ноге

Посматрањем деце уочено је да само поједина деца пажљиво с л а ж у редом делове, већина деце на то не обраћа пажњу. Сва деца се радују успешно решеном задатку.

Затим следи ДРУГИ ЗАДАТАК: сада с а с т а в и т и луткицу! (То је тежи задатак, нарочито за ону децу која приликом растављања нису »полагала редом делове«.)

Од десеторо предшколске деце од 6 до 7 год. пет дечака и пет девојчица, две девојчице и један дечак н и с у решили задатак.

Ученици I и II разреда (10) су успешно решили задатак.

Деца треба да уоче да је редослед састављања супротан редоследу растављања. Само је дечак Д. М., ученик првог разреда, одмах сложио делове и први саставио луткицу за свега 5 минута. Осталима је требало много више времена, труда, узалудних покушаја и мотивације да ураде задатак. Девојчица М. М. је на крају успешног решења и рекла: — »Баш је то главоломка — треба добро мућнути главом«.

Затим, треба да следи анализа — где су погрешили?

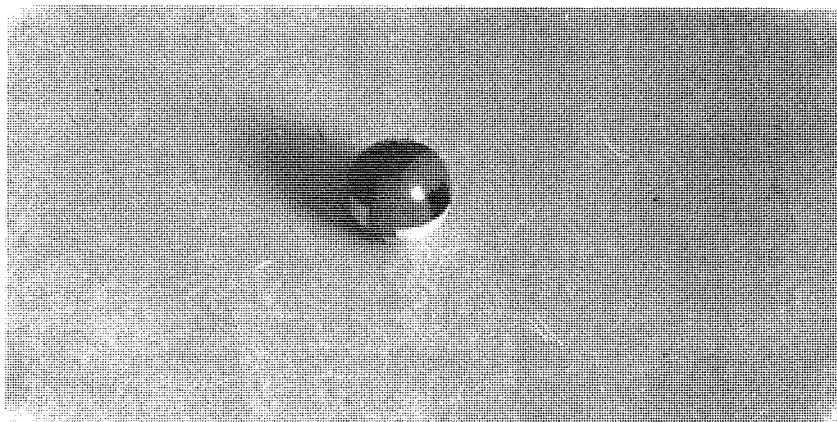
При поновном решавању истих задатака већина деце је слагала делове (само две девојчице то нису урадиле) и много брже су решила проблем.

Иако је узорак деце мали, могле су се уочити велике разлике условљене различитим способностима и карактеристикама деце (интелигенција,

способност опажања, стрпљење или нервоза, пажљивост, брзоплетост и др.).

Други пример је веома интересантан и може се користити на различитим узрастима:

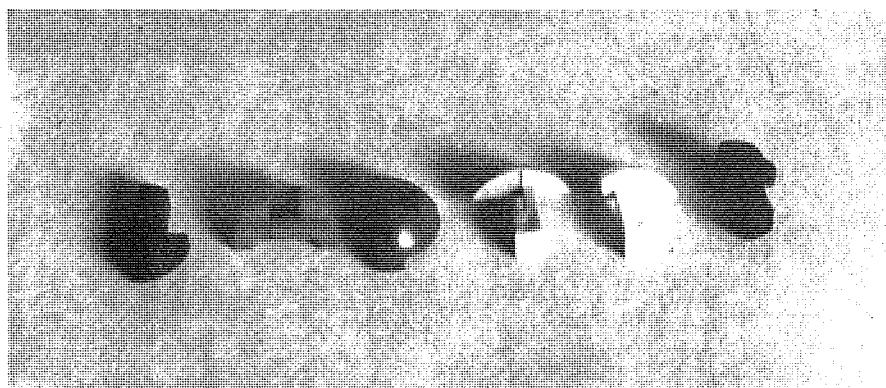
ЛОПТИЦА (3,5цм)

Слика 3.

Лоптица је много тежа склапалица и не могу је решити предшколска деца.

Први задатак је р а с т а в љ а њ е лоптице. Лоптица се састоји од разнобојних различитих делова, што се види на слици 3. После разгледања и безуспешних покушаја — открива се »кључни део«. Потребно је доста вештине и спретности да се одвоје и остали делови (слика 4.)

Слика 4.

Васпитаници уочавају 6 различитих делова по облику и боји.

Већина васпитаника није обраћала пажњу на то, без обзира на узраст — од 7. године до 40. године — сву пажњу су усмерили на растављање лоптице.

Узорак чине случајно изабране особе, наши посетиоци, и студенти у Сомбору и Руском Крстуру.

Дечак Д. М., ученик IV разреда основне школе, пажљиво је разгледао лоптицу, највише времена му је било потребно да открије »кључни део«, то је на 4. слици први део црне боје. За свега 5 минута је раставио остале делове и пажљиво их је слагао »по реду: црни, жути, зелени, плави, бео и црвени, (слика 4).

Други задатак — с а с т а в и лоптицу — био је много тежи и било му је потребно читава два сата да је састави. (Истрајан, упоран, стрпљив, али без искуства у решавању оваквих задатака.)

Дечак Н. Н., ученик I разреда основне школе, за 15 минута је раставио лоптицу, али НИЈЕ успео да је састави.

У II разреду основне школе — случајно одабрана деца (3 девојчице и 2 дечака) — само је један дечак решио оба задатка, али за веома дуго време (са паузама).

У III разреду основне школе (5 дечака и 1 девојчица) — један дечак и девојчица су решили оба задатка — за десетак минута су раставили лоптицу, али за састављање им је требало много времена. Остали су за нешто дуже време успели да раставе лоптицу, али нису успели да је саставе.

М. Ц., ученица II разреда средње школе, раставила је лоптицу за десетак минута, али н и ј е успела да је састави.

Н. С., студент I године, оба задатка је решио за 1 сат.

Д. Т., студент I године, брзоплето (са омаловажавањем) брзо је раставио лоптицу, а затим је читав сат безуспешно покушавао да је састави. Прави шок је био успешан рад његовог брата Н. С. (Имам две лоптице и истовремено су решавали задатке.) Прошетао је по граду и када се вратио, веома пажљиво је загледао сваки део и за 20 минута је саставио лоптицу.

Д. М., дипломирани ветеринар (30 год.), за 5 минута је раставио лоптицу, пажљиво је анализирао облике слажући их по реду — за 30 минута је саставио лоптицу. Био је изненађен и разочаран што му је толико времена требало за »дечју играчку«.

Ј. Л., професор (30 год.) за два минута је раставила (брзоплето, непажљиво — уз разговор, смејање...) Али! Презнојила се када је схватила да то није лако и саставити као што је мислила. За један сат није решила задатак. А тада се уозбиљила, пажљиво је разгледала сваки део — проблем је решила за 26 минута. Скакала је као дете и радовала се, изненађена што је имала проблема, а срећна што га је ипак решила.

Њен партнер И. Л. (38 год.), дуже је растављао лоптицу. Бавио се петнаестак минута безуспешним састављањем, а онда је уживао у безуспешним покушајима Ј. Л. Тек када је она решила задатак, искористио је њено искуство и за 15 минута решио задатак.

В. Ж., кројачица (40 год.), питала је шта је то. Чему служи? Пожелела је и она да се »поигра«. За 10 минута је раставила лоптицу. Пажљиво је сложила делове »по реду« анализирајући облике. За свега 5 минута саставила је лоптицу. Толико се била »задубила у проблем« — изненадила се аплаузу присутних.

Моји посетиоци се лепо забављају »главоломкама«, многи од њих имају и свој редослед решавања — сваке посете једна нова »главоломка«.

Интересантно је реаговање свих случајно изабраних узорака — да у поновном покушају решавања проблема — састављање лоптице — помешају делове!

Од 9 »главоломки« (слика 1) најчешће се бира лоптица, без обзира на узраст, и било је веома интересно посматрати особе толико различите по узрасту, занимању, искуству, способностима... и њихово понашање, начин решавања задатака и реакције после успешног решења — сви су се радовали (али реакције су веома различите). Мање су интересантне особе које нису решиле проблем — њихове реакције су сличне — децји коментари су »да је то тешко«, а одраслих »да је то за децу«, а не за њих!

Невероватно је колико података се може сазнати о особама само на основу једне веома интересантне слагалице, »обичне« лоптице!

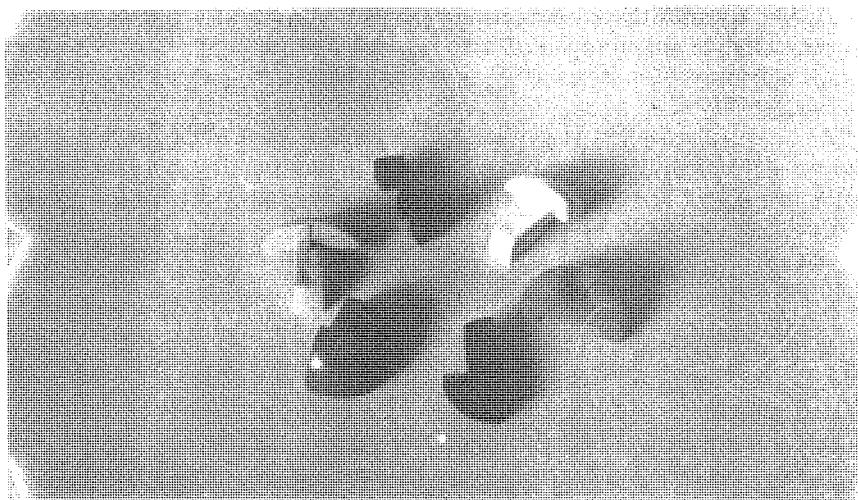
Други поступак у раду са »главоломкама« применила сам на студентима: да од делова саставе фигуру (модел) који нису претходно видели (слика 5). То је веома тежак задатак. Задатак су решавале две групе (по 10 студенткиња у Сомбору и у Руском Крстуру). Било је занимљиво, а резултат је несочкиван: у обе групе је само по једна студенткиња решила проблем — саставиле су лоптицу. Исте студенткиње су успешно решиле и друге састављајке.

Кратка анализа осталих »главоломки« (слика 1):

Буре (3 цм) је намењено предшколском узрасту. Састоји се од десет делова и две боје (црне и зелене). Деца од 5 до 7 год. успела су да раставе фигурицу за десетак минута, а за скоро исто време су успела и да саставе.

Чигра (3 цм) је интересантна за предшколски узраст и за основношколски узраст од I до IV разреда. Деца је веома радо бирају. Прво се играју, манипулишу, пажљиво разгледају и тада успешно растављају, а мало више времена утроше за састављање.

2. поступак коришћења »главоломке«:

Слика 5.

Коцка (2,5 цм) — привезак (слика 1), састављена је од различитих делова различите боје. Најчешће изазива тренутну радозналост, али ниједан васпитаник није пожелео да је растави нити састави.

Све ове »главоломке« су састављене од различитих делова (6 — 10) различито обојених. Васпитаници памте облик или боју приликом растављања одређене фигурице, да би успешно могли поново да је саставе.

Другу групу склапалица (слика 1) чине »главоломке« чији су делови исте боје:

1. Фигура лево од »бурета« је зелене боје и састављена је од различитих делова.

2. Коцка »изнад« луткице (слика 1) је црвене боје (2,5х2,5 цм) и састављена је од различитих делова црвене боје.

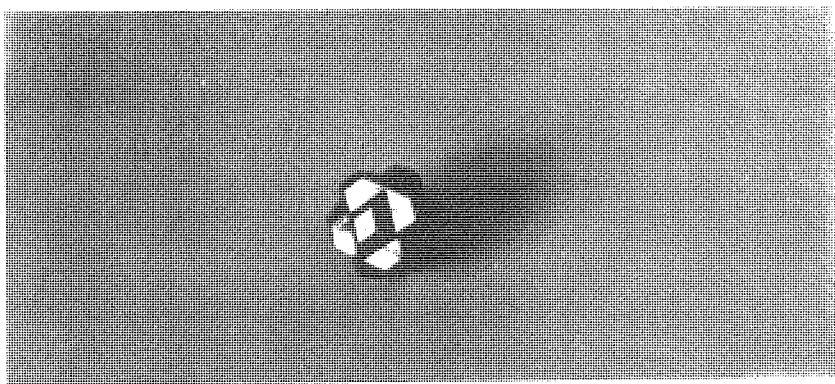
Ове две слагалице бирају васпитаници који су успешно решили »лоптицу«, па желе да »пробају« и друге слагалице.

Поступак је исти и садржи:

- истраживање
- покушаје
- манипулације
- асимилацију информација
- решење проблема
- самопотврђивање

Проблем ових »главоломки« је што су делови исте боје, па треба уочити одређене облике и запамтити их.

Посебан пример представља »главоломка« на овој слици:

Слика 6.

Ова фигурица је веома тешка — до сада су само две особе успеле да реше проблеме! Састоји се од различитих делова црвене боје. Растављање је веома једноставно — проналажењем »кључног дела« остали делови се сами раздвоје. Али је с а с т а в љ а њ е изузетно тешко: све делове треба »сложити« и полако, пажљиво, спретно и прецизно ИСТОВРЕМЕНО приближавати и једним притиском »кључног« дела спојити.

И најсложенија је »ЗВЕЗДА« (слика 1) смештена у стакленој провидној коцки — састављена од истобојних скоро једнаких делова — због чега је састављање изузетно тешко (јер тек веома пажљивом анализом делова уочавају се незнатне, али веома битне разлике за склапање. Потребна је изузетна пажња, спретност, координација покрета и погледа, сигурност и — успешно решење је за сада само неостварена жеља свих који су успешно решили остале »главоломке«.

Све ове »главоломке«, као и низ сличних њима, могу се користити:

1. у васпитно-образовном раду у предшколским установама,
2. у наставном раду са ученицима од I до IV разреда основне школе,
3. у ваннаставним активностима у школи (I — VIIIг.),
4. у игри и забави у школи, ван школе и у свакодневном животу.

Могу се организовати такмичења (појединачна и у тандему).

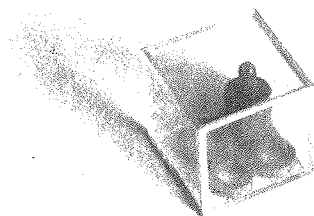
Изазивају пажњу и интересовање посетилаца различитог узраста и са-
тима ангажују све њих. Изазивају смех, радост, срећу, задовољство, добро
расположење; захтевају пажњу, истрајност, упорност, машту, посматрање,
опажање, памћење..., али и незадовољство, изненађење, разочарање, жељу
да се докаже, покаже, успе!

Код мене деца не стварају чуда, нити су немирна; родитељи не мора-
ју да брину о њима и њиховом понашању, за сваког има н с ш т о интере-
сатно, дивно се забављају, и ако су чешћи посетиоци, имају свој редослед
»главоломки«, састављајки, и других »занимљивости« из богате ризнице
дидактичког материјала.

II Интересантну врсту дидактичког материјала чини посебна врста
која се не раставља, нити саставља.

Елементи су смештени у стакленој или пластичној коцки (4 цм х 4
цм)

1. коцка

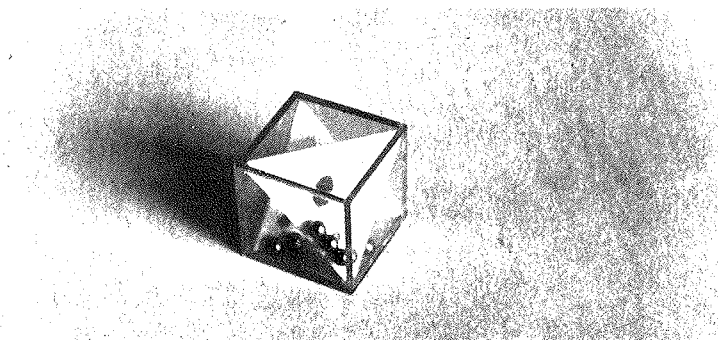
Слика 7.

У коцки се налази чун и три прстена.

З а д а т а к: сва три прстена натакнути на чун (окретањем коцке).
Идеално средство за развијање истрајности, упорности, спретности,
стрпљења, пажње, интересовања и позитивних емоција (радост, задово-
љство, смех, добро расположење...). Могуће је такмичење — мери се време.

Сви васпитаници, различитог узраста, решили су овај задатак. Нај-
краће време је било 30 секунди, сâм кандидат је изјавио да је то било
случајно — у другом покушају било му је потребно 5 минута.

2. коцка

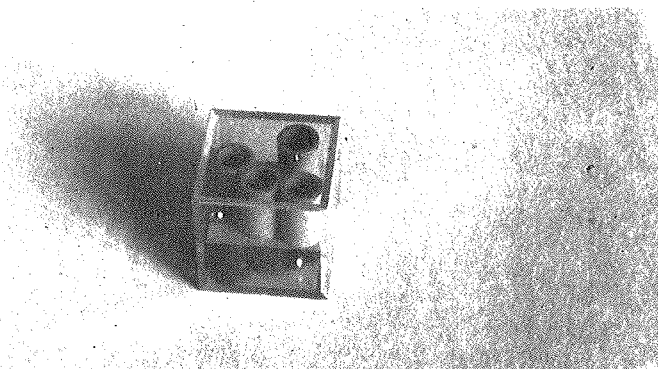

Слика 8.

Друга коцка (коју видите на слици 8) је врло интересантна и захтева више пажње и спретности да би се задатак решио. У коцки (истих димензија као и 1) су фиксирана два троугла на два нивоа под различитим угловима. У угловима сваког троугла су рупице, три на свакој плочи, а у средини троугла се налази већи отвор кроз који може да прође куглица. У коцки се налази 6 металних куглица.

З а д а т а к: спретним манипулисањем коцке поставити свих 6 куглица на рупице у угловима троугла. Задатак су решили васпитаници V разреда и неколико студената, већина је одустала после многих покушаја. Ако само једна куглица »пропадне«, задатак се мора поново решавати.

3. коцка

Слика 9.

У овој коцки се у средини налази преграда у чијем се углу налази отвор (кроз који може да прође куглица). У првом делу се налазе 4 шупља ваљка (плаве боје), у другом делу се налазе 4 шупља ваљка (црвене боје) и 8 металних куглица.

З а д а т а к: у сваки ваљак »сместити« по једну куглицу. Задатак је решила једна студенткиња без мерења времена. Дуго је манипулисала коцком. Проблем је померање ваљка и »пропадање« куглице.

Сва ова средства, као и остала средства из огромне групе дидактичког материјала, веома су интересантна и требало би да их имамо, да их ученици имају, да их користимо у васпитно-образовном раду са ученицима у настави, у ваннаставним активностима, у игри и разоноди.

»Главоломке« су из Чешкословачке, сличне склапалице сам видела у Мађарској, Холандији и другим земљама.

Било би лепо и веома корисно у васпитању да их и ми имамо.

12. БЛАГОТВОРНА ШКОЛА ПРИРОДЕ

Весна Марковић, студент

Већина деце велики део дана проведе у затвореним просторијама, где су им главне активности игре у стану и гледање телевизијског програма. То негативно делује како на здравље тако и на целокупан психофизички развој деце. Зато је веома погодна изградња спортских рекреативних центара за децу и изградња одговарајућих објеката за потребе школе у природи. Овим се ствара могућност да деца, не прекидајући редовну наставу, проведу краће време у природи, на чистом ваздуху.

Основна школа »Доситеј Обрадовић« из Сомбора организовала је рекреативну наставу на Јабуци од 26. априла до 7. маја 1991. године. Као студент Педагошке академије ишла сам на рекреативну наставу у својству помоћног васпитача Ид одељења.

Ученици су на рекреативној настави заједно спавали, хранили се под истим условима, уз исти режим дневног живота. Овакав начин живота обезбеђује боље међусобно упознавање и зближавање како деце међусобно, тако и деце и њихових васпитача. У првом разреду има деце која не знају правилно се обући нити лепо јести. На рекреативној настави деца су се оспособљавала и осамостаљивала јер су све то морала да раде сама. Сваког дана устајало се у 8 сати и све остале активности радиле су се у одређено време. Тако су се ученици научили режиму дневног живота. Ученици су волели дуге шетње на Јабуци. Имали смо доброг водича и много смо видели и научили.

Јабука је живописна висораван 15 км удаљена од Пријепоља. Претворена је у меморијални простор »Бошко Буха«, посвећен пионирима палим у НОБ-у. На видиковцу, узвишењу у центру Јабуке, подигнут је споменик дечаку, бомбашу, народном хероју. Недалеко од објекта, на месту погибије Бошка Бухе, постављен је Спомен камен окружен са седамнаест борића. Људи у овим крајевима живе на другачији начин, веома су љубазни. Колективно смо један дан ишли мештанки Брани на кисело млеко. Било нам је прекрасно и не само да смо се истрчали на њиховом брду, већ смо и пробаи најбоље и најздравије кисело млеко.

Ученици су чули занимљиву причу, како је Јабука добила име. Ку-стос им је испричао како су се у прошлости младићи »отимали« о девојке. Најлепшу девојку је могао добити само онај младић који је умео да погоди стрелом, кроз прстен, јабуку. Мештани тврде да је због тог обичаја место добило назив Јабука.

Деца су имала прилику да се друже, помажу једни другима и да заједно уче. Настава је извођена у складу са условима боравка у природи. Деца су овде учила као и у школи. Али највише, сваког дана, у свако доба дана, деца су се играла. Игре им никада није било доста.

»Игра је здравија од млека,
игра је свежија од воде,
игра је за човека,
најлепши дар слободе«.
(Љубивоје Ршумовић)

На рекреативној настави сваком ученику се мора приступити индивидуално. У оваквим условима може се боље упознати личност ученика, склоности и потребе, као и проблеми и потешкоће. Рекреативна настава доприноси свестраном развоју личности првенствено развијању мишљења, способности посматрања и запажања, самоуслуживања, другарства, колективизма и друго.

Било би пожељно да сва одељења одлазе на рекреативну наставу иако то самом учитељу представља оптерећење јер треба пазити на тридесеторо деце цео дан, али све то доприноси бољем упознавању детета и лакшем схватању њихових проблема.

Међутим, због скромних материјалних средстава рекреативна настава не може да се изводи у овом обиму, иако би то за психофизички развој детета било најпожељније.

13. ЕЛЕКТРОНСКА УЧИОНИЦА И МОГУЋНОСТИ УПРАВЉАЊА НАСТАВНИМ ПРОЦЕСИМА

Војислав Комазец, медијатекар

Проблеми савремене педагогије, а посебно они везани за суштину теоријских основа програмирање наставе, у последње време све више се разматрају у светлу најновијих достигнућа из области кибернетике, теорије информација и теорије система.

Коришћење принципа и достигнућа кибернетике и теорије информација у педагогији, а посебно у области програмирање наставе, дошло је због потребе да се процес наставе и учења учини контролисаним и управљеним.

Према совјетским педагозима програмирана настава представља »процес програмирања и управљања педагошким и, првенствено, психолошким процесом усвајања, вештина и навика, коришћењем процеса управљања својственог кибернетици«.

У овом раду реч је о настојањима да се у педагошке процесе, процесе који су врло неодређени, односно стохастични, применом принципа кибернетике и теорије информација, створе кибернетички модели који ће у стохастичност ових процеса унети елементе реда и предвидивости и тиме наставу учинити рационалнијом.

1. Стохастичност педагошких процеса

Свакидашње искуство нам казује да свет није хаотична збрка ствари и догађаја. Читава жива и мртва природа испољава одређену правилност. Сунце и звезде на небу, годишња доба, младост и старост мењају се тако да се промене унапред могу предвидети. Из те правилности проистекло је сазнање о принципу каузалности којим се руководимо у свакидашњем животу. Према овом принципу, исти узроци производе исте последице.

У природи, међутим, постоје појаве и процеси којима не можемо са апсолутном сигурношћу предвидети исход. Познати су нам случајеви бацања коцке и новчића где исход било ког бацања не можемо унапред предвидети, сваки исход је случајни догађај.

У случају када се једна или више величина, које описују дати процес, мењају на случајан начин у зависности од времена, тада се такав процес назива случајни или стохастички процес. Такви процеси су и педагошки процеси.

Карактер и ток процеса које изучава педагогија условљен је сложеним преплитањем разноврсних објективних и субјективних фактора. Овим процесима свој печат даје и особеност личности ученика, особеност личности наставника и карактер педагошких средстава која се примењују у настави.

Педагошки процеси су обично непоновљиви. Ако се у току наставног процеса примене истоветни објективни фактори образовања и васпитања (програми, методе, средства, организација) у сваком конкретном случају добијају се више или мање различити резултати који зависе од субјективних фактора и неконтролисаних околности које утичу на ток наставног процеса.

Непоновљивост тока педагошких (наставних) процеса произилази пре свега из елемената случајности који нужно у њима постоје. Међутим, то не значи да у области образовања не делују закони узрочности. Сваки фактор

који утиче на усвајање знања, умења и навика формира извесне црте личности ученика и делује строго законито; комбинација тих фактора је у сваком конкретном случају у одређеном ступњу случајна.

Узмимо као пример једног случајно одабраног ученика. Оцена довољан (2) из једног од предмета, коју има овај ученик, уопште узев, случајни је догађај. Искуство нам говори да ће се оцена довољан (2) учесталије појављивати код слабијег ученика, а безусловно ређе код одличног ученика. Успех једног разреда из одређеног предмета такође је случајна величина која се мења од разреда до разреда; али, при осталим једнаким условима, та величина, на пример, код наставника који се служи одређеним средствима имаће чешће већу вредност него код наставника који се задовољава искључиво вербалном методом.

Ова постојаност која се испољава у одређеној учестаности појављивања случајних догађаја већ изражава неслучајни фактор. Чешћи случајеви високог успеха који постиже наставник који примењује очигледна средства у настави представља објективни одраз одређених педагошких законитости.

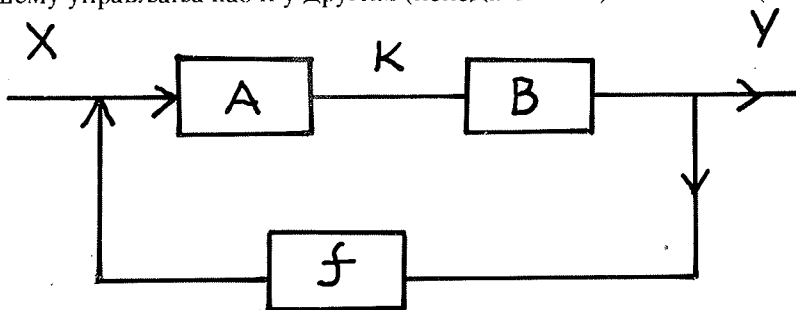
3. Настава у електронски програмираној учионици

Брзи развој науке, технике и технологије и лавина информација која нас буквално затрпава, представља основне црте времска у коме живимо.

Развој наставе и образовања, међутим, није пратио овако брзи развој науке и технике. Зато се стално осећа потреба за ефикаснијом наставом и образовањем, за њиховим унапређивањем и рационализацијом.

Основни предуслов за повећање ефикасности наставе и образовања је коришћење достигнућа савремене науке и технологије, употреба савремених кибернетичких метода оптималног управљања и савремених наставних средстава, особито оних компјутерског типа.

Из ових потреба и настојања да се настава учини ефикаснијом и рационалнијом, произашла је и електронска учионица за програмирану наставу. У функционисању ове учионице полази се од схватања да учење можемо посматрати као вид управљања са повратном везом, што значи да и у области педагошких појава можемо користити принципе кибернетике и исту шему управљања као и у другим (непедагошким) системима (сл. 1).

Електронска учионица је овде систем који врши управљање (управљајући систем — А). Ученици у учионици су систем над којим се врши управљање (управљајући систем — Б). Информације се преносе од А на Б каналима везе К. У улози канала везе овде су наставни медиј: магнетофон, дијапројектор, ТВ-монитор, видео. Функција повратне везе (ф) остварује се

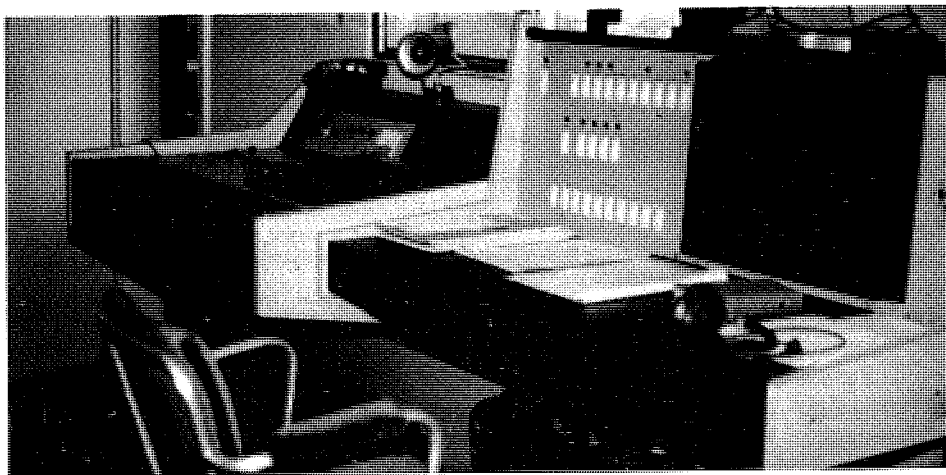
системом електронског респондера помоћу кога ученици дају одговор на постављено питање притиском на дугме »комуникатора« на свом радном месту.

Наставом у ЕУ може се управљати на три начина:

а) потпуно аутоматизовано — без непосредног учешћа наставника у самом току часа

б) полуаутоматизовано или ручно, када се настава одвија на »класичан« начин, а наставник сам управља техничким средствима учионице и

ц) комбиновано, када се користе оба претходна начина.

Да би час течао потпуно аутоматизовано, потребно је унапред припремити и програмирати целу наставну јединицу; пре свега припремити текст наставне јединице, пронаћи или разрадити потребне слајдове, секвенцу играног филма или видео снимак, слике и графо-фолије.

На траку магнетофона уписује се, затим, текст наставне јединице и комбинација електронских импулса који ће синхронно, правремено укључивати одговарајућа аудитивна, визуелна и АВ-средства. Уколико је ЕУ компјутером управљана, мораћемо израдити и одговарајући програм који ће обезбедити синхронизацију рада учионице. Све ове припреме морају се извршити и у случају ручног и комбинованог начина рада у ЕУ, када је наставник непосредно укључен у ток наставног процеса.

Програмирање наставне јединице у ЕУ и преношење наставних садржаја на наставна средства којима располаже учионица, представља за наставника најпотпунију дидактичко-методичку припрему за извођење наставе.

Сваки наставник има за циљ да формира одређена знања, вештине и навике ученика. Наставник као »управљајући систем« у наставном процесу, врши управљање путем преношења информација ученицима и тиме их подстиче на понашање које одговара постављеном циљу.

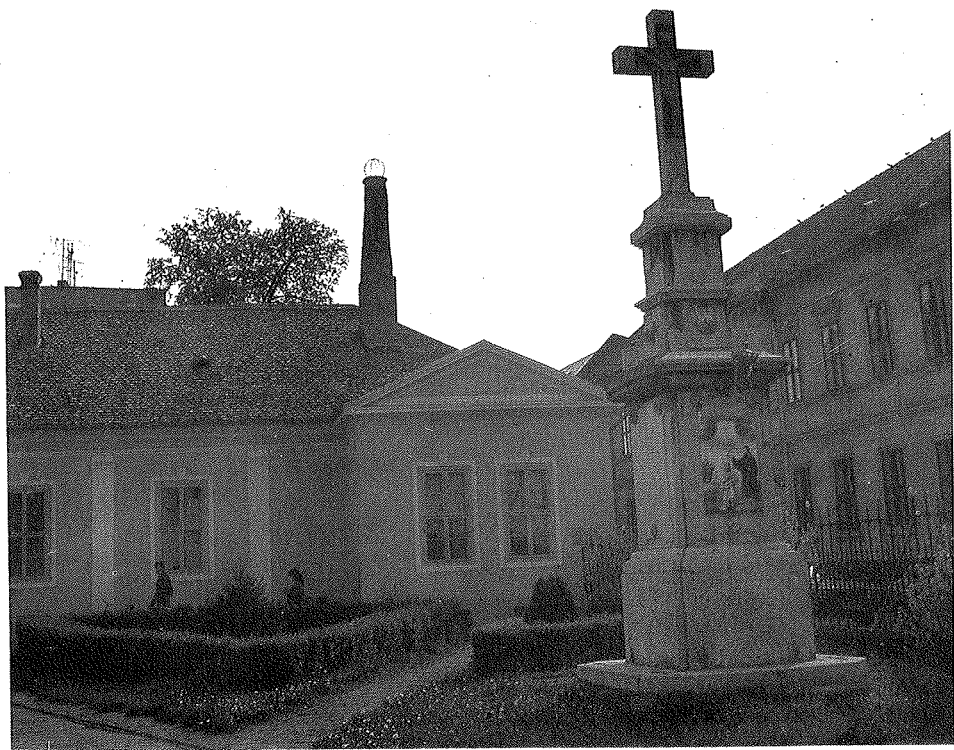
Да би успешно остварио циљ, наставник мора да има сталну повратну информацију о резултатима свог деловања. Ако се прекине коло повратне везе, процес управљања постаје несавршен.

Наставник обично добија повратну информацију од ученика тек при испитивању или оцењивању. Таква повратна информација не задовољава,

није учестала па ни потпуна. Ако нема повратне информације, наставник је принуђен да ради »на слепо«, не може прилагодити наставу потребама ученика, а тиме и остварити циљ и задатак наставе.

Коришћење ЕУ у великој мери решава проблем повратне информације у настави; током једног часа у овој учионици сви ученици истовремено дају одговоре на постављена питања, компјутер сваком одговору придружује одређени број бодова те наставник на крају часа има јасну представу о усвојеном знању сваког ученика појединачно.

Мишљење педагога и истраживача у овој области је да електронска учионица има своје место у систему савремене наставе и наставне технологије, те да је треба и даље технички и организационо усавршавати.

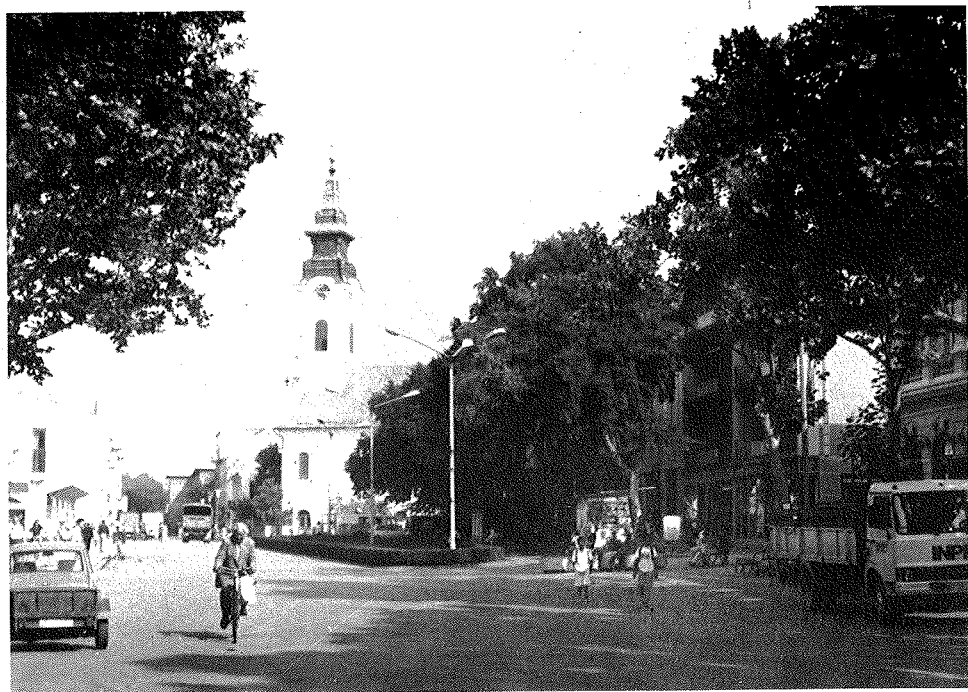

Зграда Мразовићеве Норме, у улици Вељка Петровића у Сомбору

(Фотографија преузета из монографије
»30 година Универзитета у Новом Саду 1960 - 1990)

III ИЗ ПРОШЛОСТИ

1. СПОМЕНИЦА (1853 - 1893) ТЕКСТ ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ, УЧЕНИЦЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ

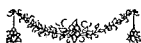
СПОМЕНИЦА

(1853.—1893.)

ЧЕТРЕДЕСЕТОГОДИШЊЕ ПРОСЛАВЕ УЧИТЕЉСКОГ И КЊИЖЕВНОГ РАДА

НИКОЛЕ Ђ. ВУКИЋЕВИЋА

ЧЛАНА СРПСКОГ НАРОДНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА У СР. КАРЛОВЦИМА; ПОСЕДНИКА ЦРНОГОРСКОГ ОРДЕНА ДАНИЛОВОГ III. СТЕПЕНА; ПОЧАСНОГ ЧЛАНА КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ У БЕОГРАДУ, И „МАТИЦЕ СРПСКЕ“ У НОВОМ САДУ; ЧЛАНА ХРВАТСКОГ КЊИЖЕВНОГ ПЕДАГОГИЈСКОГ ЗБОРА У ЗАГРЕБУ; РЕДОВНОГ ПРОФЕСОРА И УПРАВИТЕЉА СРПСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ СОМБОРСКЕ; УПРАВИТЕЉА СВИЈУ СРПСКИХ ВЕРОИСПОВЕДНИХ ШКОЛА СОМБОРСКИХ; ПРИСТАВЉЕНОГ ГЛАВНОГ ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА СРПСКИХ ВЕРОИСПОВЕДНИХ ШКОЛА У МИТРОПОЛИЈИ КАРЛОВАЧКОЈ; ЧЛАНА АРХИДИЈЕЦЕЗАЛНОГ ШКОЛСКОГ ОДБОРА; ЧЛАНА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕНЕ ОПШТИНЕ У СОМБОРУ; ПРЕДСЕДНИКА МЕСТНОГ ШКОЛСКОГ ОДБОРА СОМБОРСКОГ; ЧЛАНА МЕСТНОГ ЦРКВЕНОГ ОДБОРА У СОМБОРУ; И ЧЛАНА ВАРОШКОГ УПРАВНОГ ОДБОРА У СОМБОРУ.

УРЕДИО:

СТЕВАН КОЊОВИЋ,

УЧИТЕЉ, УРЕДНИК „ДОМАЋЕГ ЛИСТА“ И ПР. УРЕДНИК „ШКОЛСКОГ ЛИСТА.“

СОМБОР.

ШТАМПАРИЈА ФЕРДИНАНДА ВИТЕРМАНА.

1893.

умилним певањем све присутне присвојила и очарала. По свршетку песме, плескању и одобравању не беше краја дотле, док ју није цесу пзнава поновила. Живеле!

5. *Узечање венцем признања и славе.* — После четврте тачке овлада двораном међу толиком силесијом икупљена света нема тишина. Сваки осећаше да сад наступа најсвечанији тренутак данашњег славља. — На подијуму се указаше две приправнице и са пуно поштовања изађоше пред слављеника, узеше га под руке и одведоше га на приправљено седиште на подијуму. У часу за тим околно беше слављеника венац његових ученика и ученица. Једна између њих и то гђца *Исидора Секулићева* ступи пред њега и предаваше му диван *сребрни венац* овим речима:

„Поред безбројних жеља и искрених поздрава — који Вам здраве овај празник, овај свети дан после четрдесетгодишњег мучног, тешког и напорног рада, који Вам уздижу истрајност, гвоздено стрпљење и душевну снагу, којом сте обарали све препреке и сметње на трновитом и запуштеном путу школскога напретка, који Вам узносе одушевљење и ревност, да се српска школа дигне, да и њој сунце сине, да открави ледену кору, која је њеном развитку сметала; који Вам довикују: Слава Ти неуморни радениче, хвала Ти на огромном труду и пожртвовању, које си српској школи, српском аманету, српској деци принео; хвала Ти на тешком труду, којим си народу приправљао учитеље, српске просветнике, спремајући их достојно за њихов свети позив и које си мудрој поуком и очинским благословом у живот пуштао, — покрај свега тога примите овај дарак, који је према огромноме раду, што сте на жртвеник српске просвете принели, и сувише мален и незнатан, али је зато ипак знак најискреније благодарности, оданости и поштовања према грдним заслугама, које су се томилале пуних четрдесет година, за дуго време, које сте сво посветили узвишеном позиву своме, напретку српске школе, душевном благу српске младежи, обделавању српске просвете и књижевности, благу и напретку народа свога. Хвала и слава нека је трудбенику, неуморном и вредном раденику, коме узвишено одушевљење за срећу и напредак народа свога беше идеал, који не даде, да му телесне снаге ослабе; слава нека му је, док је школа, док је учитеља, док је народа српскога!“

На крају ових речи, захори се целом двораном громогласно и дуготрајно *живео слављеник!*... Сада тек настаде необично леп и дирљив призор. Његова ученица гђца која му венац предаваше стаде

Даринка Петровић.

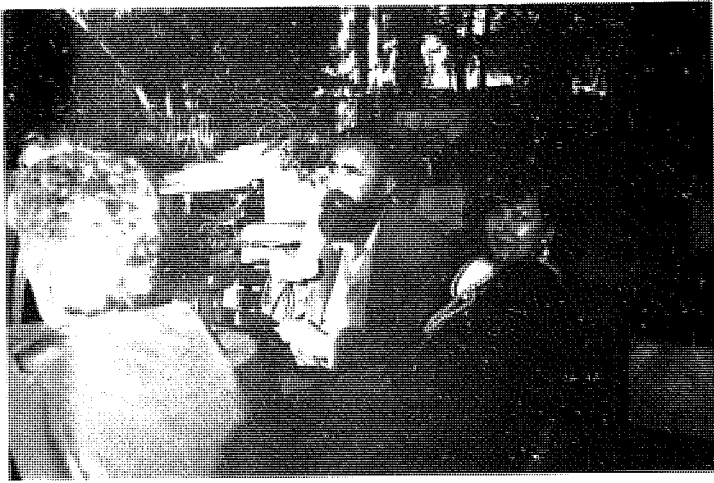
Исидора Секулић.

Никола Ћ. Вукићевић.

Зорка Ђуришићева.

му иза леђа и увенча га њиме, док ју друге две дрўге, гђца *Зорка Вуришићева* и гђца *Даринка Петровићева* с једне и с друге стране држаху од венца дивне траке. Призор овај видимо у приложеној слици. — У овом тренутку, када свакоме, гледајући овај дирљиви призор хоћаше срце од радости и милине да искочи и када наједаред запојаше из стотине грла приправника и приправница оно умилно и побожно: „*Тебе Бога хвалим....*“ целом присутном публиком овладао је био неки ванредни занос. То сад више не беше „беседа“, то сада већ не појаше сама приправничка младеж, — него са сузама радости у очима, певаше и хваљаше Бога цела дворана испуњена света. Лице слављениково беше се зажарило са веље радости, тронутости и побожности, те и он са свима присутнима захваљиваше милостивом Творцу, што му је допустио, да после толико трудних — а богме више пута и горких дана, да је могао дочекати овај дан утехе и признања.

6. Последња пијеса ове беседе била је песма „*Слављенка*“, коју је за ову прилику компоновао коровођа учитељске школе г. *Драг. Блажек*; а текст је од *Милана В. Мариног*. — Г. Блажек има већ и досад леп низ својих добрих композиција, али ова му је ванредно за руком пошла. Његова је заслуга што је певање тако сјајно испало и за то нека му је од срца хвала!

Генерација Учитељске школе 1965/66. год. на прослави 25-годишњице матуре. Мирослав Јосић Вишњић, добитник награде Исидора Секулић за књижевност и овогодишње Нинове награде критике за најбољи роман године.

Осмогодишња Исидора Секулић на школској свечаности у Земуну

2. ПРИПОВЕДАЊЕ ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ

Мирослав Јосић Вишњић

Као што се каже да плодној и широко пространој реци Нилу
нико не зна изворе...

Исидора Секулић

Када сам у првој јесени седме деценије постао ђак Учитељске школе у Сомбору (која у мају следеће године слави два века постојања), једно од првих открића било је да су, седамдесет година раније, у школске дневнике за 1891/92. годину, уписана »по реду« и два наша данас позната књижевника: Исидора Секулић у први, а Јован Дучић у други течај вероисповедне Српске православне учитељске школе. У то време, читао сам једино њихове радове. А касније, током следећих петнаест година па све до данас, још и многе ововековне текстове о њиховим радовима. Са Дучићевим делом, од првих радова у сомборском Голубу па до последњих редова у туђини, увек је све било на свом месту: критичари су чепркали по стиховима и по животу великог песника, а ја сам подвлачио њихове редове и по оној уској белини на свакој страници уписивао бројне упитнике и ускличнике и разноразне тајне знаке. Са делом Исидоре Секулић скоро да никада ништа није стајало тамо где би требало, по мојем мишљењу и осећању, морало или могло да стоји.

Један за другим, критичари и кроничари, судије и белешкари, закерала и хвалоспевци, као да су сами себе преписивали и више једни друге читали и пратили него дело о којем пишу и говоре, једногласно и упорно ширили су једну, најблаже речено, веома сумњиву »истину«: **Како је (најпре, и до смрти: госпођица) Исидора Секулић као есејиста »на јако великој висини«, оно најбоље у српској читаоници домаће и стране књижевности, а као приповедач тако некако на измишљеној књишкој средини између »расплинутости« и »усиљености«, на магленој граници између лирског и мисаоног, личног и метафизичког.** И сваки пут, кад год сам препознао такав смер и тон у говорима, записима и чланцима на маргинама дела Исидоре Секулић, питао сам сâм себе и свет: **Зашто?**

Зашто једни говоре о неуморном раднику, мраву-рудару у стваралачким окнима наших и страних приповедача и песника, окнима расутим по литературама и времнима, а заборављају на велико окно у којем скамењена а отворена стоје »паланачка гробља« и тамна лица са пегима »сапутника«? Зашто други пишу о критичарској луцидности, несамерљивом знању, мару и слуху, о тананим и бритким упутствима за читање књига великих писаца, а сричу или гутају речи о живим и брижним приповедачким преплетима људских судбина, о слојевитости прозних планова? Зашто трећи до облака дижу њене редове »дубоке оданости« расуте преко Његошеве **Луче микрокосма**, а у »дебелој кожи« госпа Ноле, која би »ону земљетину што лежи као породиља« целим телом да зграби, шчепа, завитла или преврне тек и »од ње брда и планине« да ствара, у тој благородној Нани-брани не откривају једну од најблиставијих звезда репатица на небу српске прозе? Зашто четврти распредају више о раду, скромности, поштеној и служби роду, него о чарима приповедања, о ритму реченица, о могућностима и силама језика или о приповедачким нитима и детаљима којима је

Исидора Секулић, тајном свиленбубе, као ретко ко на овом тлу и у овом језику, истакла своје прозне крпаре и ћилиме света? Зашто? зашто!... »зашто је све то гола истина, а не шарена прича?« — таквим речима, од прекора и чуђења, од стрепње и гонетања, почиње и њена **Кроника паланачког гробља**: сигурно најзначајније дело Исидоре Секулић, једна од најамбициознијих књига приповедака у нашој прози, један од најцеловитијих новелистичких венаца, иако његов творац није стигао да га сплете до краја, до последњег чвора. И поново, заувек, то вечно »зашто«.

У основи свих реченица Исидоре Секулић трепти прозни дух **казивања другом**. Приповедање је први видљивији знак њеног отварања човека и света. Она прича причу, истом страшћу и стваралачким заносом, када објашњава чудо названо уметност и када описује пределе које радознало око човеково не може да сагледа, нити стопало да прегazi. Када почиње теоријску расправу и када исписује коментаре над стиховима и сликарским платнима. Када отвара »испроваљиване« и скоро до површине земље набијене гробнице Лазарића и Влаовића и када прати трагове ирваса под леденим светлом скандинавског месеца или опадање великог и крупног лишћа по европским парковима. Она не уопштава, она ретко када директно закључује, она ниже и додаје. Она велича Аристотелове речи: »Што више појединости, тим моћнија мисао. Божанска мисао зна све појединости, и њој нису потребне генерализације.« За њу, између **шта** и **како** зјапи велика провалија коју једино мајстори чарања и пркоса могу да испуне, премосте или раскорачају. Сви њени ликови су танано сложени, натенане сплетени, и у тој сложености људски противречни. Говоре језиком једноставним и јасним, и то најчешће онда када морају нешто да саопште, а не увек чим би свемогући писац пожелео да им по коју значајну реч задене у уста, пропусти кроз зубе. Говоре тајном музиком зачараних фрула и гајди од прозрачних мешина и опрезно здељаних свирала. Говоре одједном и убедљиво.

Тако присвојеница Паула кроз целу »Госпа Нолу«, заувек окренута западу, са једном једином реченицом на језику, у оку, у покрету (»Не знам ја, госпоја зна«), стоји пред читаоцима и над својим творцем или тек бележником, очекујући, са доста разлога и под сенком збиљске наивности, да испред ње румена кугла која сеје зраке живота изрони на пучину источног дела неба. Тако и сама »света мама« Нола, са оним вечитим »ја«, у грлу, оним »ја« које сигурно отвара душу човекову и све капије света, које се попут рингишпила врти у реченицама, у сликама, у мислима.

Када је у време **Сапутника**, у свом првом критичком тексту, записао да њена проза »не мирише на мастило и хартију«, Тодор Манојловић приближио се на пушкомет ономе што и сâм мислим о проповедању Исидоре Секулић; о том сигурном и одмереном приповедачу, са несамерљивим даром посматрања, сликања и преплитања, са ретко проницљивим и бројним чулима, са јединственом граматиком живота.

Књижевна реч 76, 10. април 1977.

3. ДР ПАЈА РАДОСАВЉЕВИЋ — ОД СЕОСКОГ УЧИТЕЉА ДО ПРОФЕСОРА ЊУЈОРШКОГ УНИВЕРЗИТЕТА

Никола Симић, проф.

У богатој историји Педагошке академије у Сомбору било је много знаменитих личности које су својим делом и изузетним доприносима за-служили достојније место у историји наше научне мисли. Многи од њих познати су само уским стручним круговима у којима су стварали. Један од таквих је др Паја Радосављевић, личност по много чему изузетна и особито значајна по свом доприносу развоју наше психологије и педагогије почетком овога века. Као и многи други наши људи, попут Николе Тесле и Михајла Пупина, чији је савременик био, а Теслин и близак пријатељ, и Паја Радосављевић је у САД нашао боље услове за развој свога талента него ли што су у то време били у домовини. Према неким мишљењима, дело Паје Радосављевића у области психологије и педагогије равно је по значају делима Тесле и Пупина у области технике. Али, док су ова два наша великана много познатија како нашој стручној, тако и у лаичкој јавности, о Паји Радосављевићу, чини се, мало се зна чак и у ужим стручним круговима. Као стваралац и личност, он је од особитог значаја за Педагошку академију (бившу Учитељску школу) јер је у току свог богатог и плодног живота дво-струко био везан за њу; био је њен ђак и професор.

Паја Радосављевић је рођен 9. јануара 1879. године у селу Обрежу у Срему у имућној породици. По завршетку основне школе у родном селу и реалке у Земуну, 1894/95. године уписао се у први разред Српске православне учитељске школе у Сомбору. Школовање у то време у овој школи трајало је три године да би већ 1896. године било продужено на четири године. У Сомбору се није задржао дуго, делом због своје немирне природе, а делом и због тога што није знао мађарски језик, те после успешно завршеног првог разреда школовање наставља у Пакрацу а потом у Осијеку где је и завршио Учитељску школу 1898. године с одличним успехом. Кратко време био је учитељ у селу Ашањи недалеко од свог родног Обрежа, али, како сам каже у једном свом писму, не знајући како да подели 25 форинти на тридесет дана, решио је да настави школовање у Бечу на тзв. Педагогијуму. Тамо је своје знање стечено у учитељској школи проширио и продубио, али неке нарочите користи није имао. Због тога напушта Беч и 1899/1900. године уписује се на Универзитет у Јени који је у оно време, поред Лајпцига, био центар изучавања педагошких наука. У међувремену се оженио и кратко време био учитељ у Мостару а убрзо затим наставио даље школовање 1902/3. године у Цириху. Ова промена у оријентацији Паје Радосављевића (прелазак из Јене у Цирих) резултат је његове жеље за експерименталним изучавањем које је у оно време узимало све више маха у психологији. Циришки универзитет био је у оно време врло реномирана установа позната у целом свету. Професор му је био Ернст Мојман, ученик Вилема Вунта, оснивача експерименталне психологије. У Цириху је одбранио и докторску дисертацију која се сматра првом докторском дисертацијом са чисто психолошком темом у нас. За тему дисертације узео је да провери неке поставке чувеног немачког психолога Хермана Ебингхауса у вези са процесом заборављања («Напредовања заборављања са временом»). После докторирања у Цириху, Паја Радосављевић по други пут долази у Сомбор у јесен 1904. го-

дине за професора Учитељске школе у којој је некада и сâм био ученик. И поред тога што стање у то време у Учитељској школи није било најповољније, он се са пуно одушевљења прихватио посла. Предавао је психологију и логику, општу педагогију, дидактику са методиком и историју педагогије. У то време имао је тек 26 година. Његов однос према ученицима и нове, демократске методе рада један његов ученик овако описује: »Радосављевић је успоставио близак контакт са својим ученицима остварујући идеје нове школе по којима је однос ученика и учитеља интиман, пријатељски и родитељски. У слободном разговору се трудио да продре у психу ученика, да помогне и изведе их на прави пут. На улици је ишла с њим већа група ученика и ученица и он нам је говорио, приповедао, тумачио, продубљивао наше знање и јачао вољу и карактер. И ми смо у њему гледали свога Сократа, а он у нама своје ученике«. Био је веома омиљен међу ученицима. У школи је основао ђачке васпитне и литерарне дружине чији је основни задатак био да се боре против негативних појава у понашању ученика, али и неговане народне поезије и идеала. Активност ових дружина убрзо је примила политички карактер, а у њихов рад се укључила и остала напредна омладина Сомбора, па и други грађани. Овакав његов рад убрзо је изазвао сумњу неких професора школе, а и државних власти да је реч о великосрпској пропаганди, што је све могло да нашкоди школи пред мађарским властима. Због свега тога Паја Радосављевић долази у сукоб са неким својим колегама, те, и не дочекавши крај истраге која је против њега била спроведена, напушта Сомбор крајем маја 1905. године.

Иако је кратак, његов боравак у Сомбору остаће забележен у историји наше психологије јер је Паја Радосављевић тада у школи основао прву лабораторију за експериментално изучавање психологије у нас. Наш познати психолог др Никола Рот поводом обележавања педесетогодишњице Одељења за психологију на Београдском универзитету (1978) каже о томе следеће:

»Постоје, треба споменути и друга настојања, ван Филозофског факултета, да се прати напредак психологије у свијету и да се психологија формира и развија као самостална наука. Међу онима који на томе раде, треба прије свега истаћи нашег првог досљедно емпиријски оријентисаног психолога и плодног истраживача Павла Радосављевића, који већ почетком овог вијека (1904) оснива на угледној Учитељској школи у Сомбору лабораторију за експериментално изучавање психологије. Та је лабораторија, на жалост, као и цјелокупна активност Паје Радосављевића у нашој земљи, кратко трајала«.

Убрзо по одласку из Сомбора, Паја Радосављевић се упутио у Америку где је желео да оствари своје веома амбициозне циљеве. У Америци је радио многе различите послове; био је радник, свештеник и новинар. Школовање је наставио 1906/7. године на Њујоршком педагошком факултету на којем је 1907. промовисан за магистра педагогије а потом је 1908. године одбранио и другу докторску дисертацију са тезом: Утицај садржине речи на примарно памћење; експериментално истраживање на школској деци и одраслима са кратким прегледом експерименталних радова о примарном памћењу«. Тако је Паја Радосављевић у својој тридесетој години успешно одбранио два доктората. У Америци је био прво асистент експерименталне психологије на Станфорд универзитету у Калифорнији, а потом и шеф катедре за експерименталну педагогију, а 1915. год. у својој 36. години поста-

је редован професор Педагошког факултета Универзитета у Њујорку. На том положају остаје све до пензионисања 1945. године.

Више пута Паја Радосављевић је из Америке долазио у домовину, па је тако 1908. год. боравио у Београду и на другој скупштини Српског друштва за дечју психологију одржао више предавања за учитеље. Иста предавања одржао је и у Хрватском учитељском друштву у Загребу, затим на скупштини српских учитеља у Босни и Херцеговини и на свечаној седници Хрватског педагошко-књижевног збора. За своју домовину био је веома везан, што се види и из једног писма које је писао једном свом бившем ученику у којем каже: »... Америка је богата, лепа и славна, али је срце богатије, словенска душа лепша и историја нашег народа славнија од других. Ја волим умрети у мојој Обрежи као сретан народни учитељ, него ли оставити своје кости у овој земљи«. На жалост, у домовину се никада није вратио, а последњи пут је у њој боравио 1925. године.

Научни рад Паје Радосављевића је веома обиман и разноврстан и одвијао се у три правца: на пољу психологије, педагогије и антропологије, а започео га је још 1899. године у часопису »Нови васпитач« чланком »Извори психологије«, да би се завршио после 48 година плодносног стваралаштва.

Писао је на енглеском, немачком, француском и руском језику, а своје радове објављивао у многим нашим, а нарочито страним часописима. Тешко је из његовог богатог опуса издвојити највредније јер свако његово дело одише оригиналношћу и личном особеношћу. Ипак, мислимо да су највреднија његова дела из психологије и педагогије, две области које су у највећој мери биле предмет његовог изучавања.

Први његов значајнији рад из психологије је његова докторска дисертација у којој је проверавао неке поставке чувеног немачког психолога Хермана Ебингхауса у вези са процесом заборављања. Поред осталог, у овом свом раду доказао је да само понављање није довољно да би се нешто научило него само такво понављање које се врши са одређеним циљем, намером и задатком. Од осталих не мање вредних његових дела из психологије вредно је поменути: Увод у експерименталну психологију, I и II, у издању Хрватског педагошко-књижевног збора 1908. и 1909. године. До појаве ове књиге Паје Радосављевића издане су у свету само још четири књиге са истим насловом. Ова вредна књига уводи читаоца у технику експерименталног испитивања свих важнијих проблема психологије као и најмодернију литературу онога времена из области психологије.

Књига »Нацрт опште психологије за учитеље« (Нови Сад, Наклада књижаре деоничарског друштва »Натошевић«, 1910. године) даје слику једне систематски сажето написане опште психологије која је наишла на врло добар пријем нарочито међу просветним радницима. »Прошлост и садашњост експерименталне психологије«, рад који је објављен у новосадском »Школском гласнику« 1912. године, даје преглед развоја експерименталне психологије до тог времена.

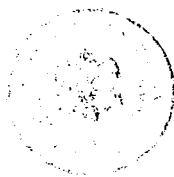
Од осталих вреднијих дела вредно је поменути и следеће: Увод у експерименталну педагогију, I и II део, у издању Накладе Хрватског педагошко-књижевног збора у Загребу 1910. и 1912. год., Модерни планови за проучавање ђака, Нови Сад, 1928. године. »Ко су Словени?« је занимљиво дело у коме П. Радосављевић даје етно-психолошку, културно-историјску и филозофско-етичку историју словенских народа. Објављивао је и многе чланке како по нашим, тако и у страним часописима.

НАЦРТИ ГРАНА ПСИХОЛОШКЕ НАУКЕ

Паје Р. Радосављевића

I.

НАЦРТ ОПШЕ ПСИХОЛОГИЈЕ ЗА УЧИТЕЉЕ.

*Др. Радосављевић
Психологија*

НОВИ САД

Магарић, 20/1. 1908.

НАКЛАДА СВОЈИНА И ГЛАВНА РАСПРОДАЈА

КЊИЖАРЕ „НАТОШЕВИЋА“ УЧИТЕЉСКОГ ДЕОН. ДРУШТВА.

1908.

МОДЕРНИ ПЛАНОВИ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ЂАКА

UVOD

U

EKSPERIMENTALNU PEDAGOGIJU.

DRUGI DIO.

OPĆA EKSPERIMENTALNA DIDAKTIKA.

SASTAVIO

Dr PAJO R. RADOSAVLJEVIĆ,

DOCTOR PHILOSOFIJE, MAGISTAR I DOCTOR PEDAGOGIJE, STALAN DOCENT
ZA EKSPERIMENTALNU PEDAGOGIJU I ANTHROPOLOGIJU STUDIJU BAKA;
DIREKTOR PEDAGOŠKOGA LABORATORIJA U KNJIGARSKOM SVEUČILIŠTU;
PRVI ČLAN HRV. PED. NAJZ. ZBORA, MEMBER OF THE AMERICAN PSYCHO-
LOGICAL ASSOCIATION, ETC.

U ZAOREBU.

HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA.

ŠTAMPARIJA C. ALBRECHTA
1908.

Др. Паја Радосављевић, Њујорк.

*Др. Радосављевић
Психологија*

Магарић, 20/1. 1908.
ИЗДАЈЕ УЧИТЕЉСКОГ ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА „НАТОШЕВИЋА“
НОВИ САД 1922.

О његовим идеолошко-политичким оријентацијама постоје многа опречна мишљења. И поред тога, многи подаци из његовог живота говоре да је до краја живота остао родољуб. За време првог светског рата је на разне начинé помагао борбу наших народа. Истичао је да су то судбоносни дани за све наше народе и потребу за уједињењем, али не са Србијом како се тада говорило. »Није правилно рећи да се боримо за уједињење са Србијом«, говорио је он, »него исто тако и Србија треба да се уједини са Хрватском, Словенијом, Црном Гором итд.«

»Сви треба да се ујединимо у једну заједничку братску државу Југославију у којој ћемо сви бити равноправни и слободни«, писао је Паја Радосављевић у оно време. Када је у Америци 1915. године основано друштво »Отаџбина«, Никола Тесла је изабран за председника друштва, а Паја Радосављевић за радног председника друштва. Из тог времена датира и присно пријатељство између Н. Тесле и П. Радосављевића.

У току II светског рата Паја Радосављевић је поново заједно са осталим прогресивним исељеништвом у Америци стао на страну народноослободилачког покрета у домовини. У Америци је тада деловао Амерички комитет за помоћ Југосавији, чији је почасни председник била Елеонора Рузвелт, супруга председника САД Франклина Рузвелта. Међу члановима тог комитета било је и неколико наших истакнутих земљака: Златко Балковић, Луј Адамич, Зинка Кунц и Паја Радосављевић. У Њујорку је такође постојало Америчко-руско друштво и Одбор за помоћ Совјетском Савезу у коме је, поред многих истакнутих јавних и културних радника Америке (Ернест Хемингвеј и др.), био и Паја Радосављевић.

Паја Радосављевић умро је 7. априла 1958. године у Америци а сахрањен је у Ст. Петербургу. У једној студији о Паји Радосављевићу коју је написао бивши ђак ове школе Првослав Плавшић (»Књижевне новине«, 1. јануар 1974.), каже се: »Ако бисмо желели да се одужимо за његов допринос нашој научној мисли, онда бисмо могли... да објавимо нека његова дела, преведемо неке најзначајније радове објављене на другим језицима, оснујемо одговарајућу институцију с његовим именом, а можда пренесемо његове посмртне остатке у земљу као што смо то учинили и за друге наше великане«. На жалост, ништа од свега тога није ни до данас учињено.

4. НАЈСТАРИЈИ КАТАЛОГ БИБЛИОТЕКЕ ПЕДАГОШКЕ АКАДЕМИЈЕ

»ЖАРКО ЗРЕЊАНИН« У СОМБОРУ

Бранислава Ненадов, библиотекар

Урош Несторовић је 3 (15) новембра 1812. године отворио прву српску учитељску школу у Сентандреји. После четири године, 3 (15) новембра 1816, школа је пресељена из Сентандреје у Сомбор. Неколико месеци касније основана је царским декретом и школска библиотека »Краљевског педагогијума народа илирског«. То је, после библиотекâ Гимназија (1791) и Богословије (1794. године) у Сремским Карловцима, најстарија српска школска библиотека сачувана до данас.

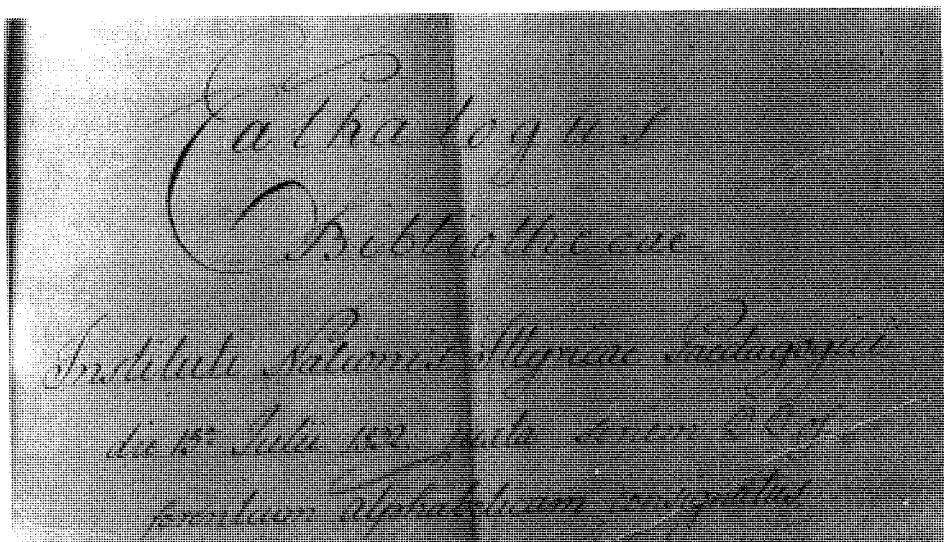
Иако библиотека формално није постојала, вероватно су књиге сакупљане и чуване и пре 1817. године. У књизи »Историја српских библиотека (1801 — 1850)« др Љубомир Дурковић-Јакшић пише: »Док је Педагогически

институт србски био у Сентандреји, спомиње се 1816. Књижевно сосједаније Препарандиског заведенија (Новине србске, 6. јануар 1817) које је свакако имало своју збирку књига.

Из дописа Уроша Несторовића упућеног Магистрату Слободног краљевског града Сомбора 27. јула 1817. године сазнајемо да су, поред Школске депутације, која је одобрила суму од 300 форинти, за школску библиотеку прилоге дали: »Аврам Максимовић 100 ф.; Михаило Маширевић 100 ф.; Георгије Стојачковић 20 ф.; Сара, рођ. Ковачић, удата Јеранчевић, 20ф.; Јован Ковачић, грађанин, 20 ф.; Јаков Томић, грађанин и кројач, 20 ф.«.

»Приликом оснивања библиотеке поклоњено јој је 555 књига и 280 форината. Највише су јој дали чланови фамилије Атанацковић. Њих осморо дало је 168 књига. Сам Павле (Платон) Атанацковић поклонио је 89 књига. Од осталих Сомбораца највише су дали; Урош Несторовић, директор школе — 80 књига, Василије Булић, професор — 47, Василије Брањевачки — 43, Аврам Максимовић, парох — 22 књиге и 100 форината. Имена прилагача уписана су у каталог библиотеке«. Ове податке о оснивању библиотеке наводи Љубомир Дурковић-Јакшић према »Новинама србским« из 1818. и 1821. године.

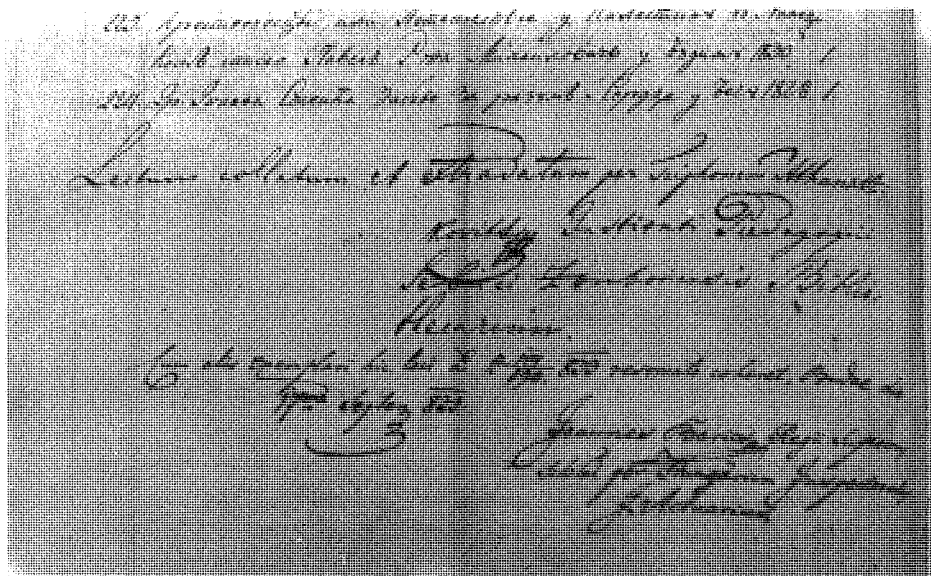
Библиотека Института у Сомбору спомиње се под именом »Народна библиотека при школама сомборским« (1818), (Вукова преписка, II, 455); »Библиотека народна при институту педагогическом у Сомбору« (1825), (Летопис Матице српске, 2, 1825, 38); »Сомборска народна србска библиотека« (1818, 1820), (Нов. србске, 1818, 456; 1820, 368); или »Народна библиотека« (1818, 1821), (Нов. србске, 1818, 256; 1821, 351 — 354).

Сачуван је каталог библиотеке у који су уписана имена првих прилагача. То је Cathalogus Bibliotheca Instituti Nationis Illyricae Pedagogici die 15 a Julii 1832 juxta seriem DD offerentium alphabeticum concignatus. У том списку, који је сачинио професор Трифун Атанацковић, библиотекар, наведена су 224 наслова. Многе од тих књига нису сачуване. Према попису, било је књига на латинском, немачком, мађарском, руском и српском језику.

Међу четрдесетак наслова на нашем језику нема ниједне књиге Доситеја Обрадовића. Вероватно су примерци које сада поседује библиотека, скоро сва прва издања Доситејевих дела, набављена касније. Зато пријатно изненађује »Писменица српског језика, по говору простог народа, написана Вуком Стефановићем Србијанцем« из 1814. године, која је као раритет сачувана до данас.

На попису књига из 1832. године нема дела Аврама Мразовића, осим превода са немачког књиге *Žan-Mari le Prens de Bomon* »Поучителни магазин«, која се чува у Музеју школе.

Тешко је тачно утврдити колико је књига са тога пописа и данас у библиотеци, али бар за десетину српских наслова то се може потврдити: »Новиј пчелар« Аврама Максимовића из 1810; »Историја разних славенских народа наипаче Болгар, Хорватов и Сербов« из 1794 — 95. године Јована Рајића; »Педагогија и Методика за учитеље грађански и селски школа от Villoma, преведена Јоанном Беричем«, из 1816. и други превод, Наума Петровића, из 1818. године; Ајзенманово »Наставление к благонаравију« преведено Димитријем Давидовићем 1812. године; Умнаја наставленија с греческаго Михаилом Бојаци, 1808. године; »Историја трговине« Димитрија Исаиловића из 1816. године; »Естествословије« Павла Кенгелца из 1811. године; »Руководство к францускеи граматике сочињена Јоакимом Вујичем из 1805. године; »Совјет матерниј предрагој обоего пола јуности сербској и валахијској« из 1814. и »Полезнаја размишленија о четирех годишних временех« из 1816. Јевстахије Арсић.

На том списку налазимо наслове књига којих више, на жалост, нема у нашим библиотечким фондовима; Немецкаја граматика из 1730. године, Љубовнаја завист из 1805. године, превод Јоакима Вујића, Силоан и Милева Милована Видаковића из 1829. године, Србијаном у Турецкој утешеније Николаја Шимића из 1806. године, Филозофија Аристотелова Михаила Козачинског, штампана у Кијеву 1745. године, Историја библическаја из 1792.

године, Слово Уроша Несторовића приликоју торжественно установленија краљевскога совјета 1815. године, Слово на прерадостниј праздник инсталације Краљевског педагогическог института Србског у Сомбору говорено Павлом Атанацковичем 1817. године итд.

У одељењу раритета

КРЕЩАЛИЦА,

ЕДНО

ЯВНО ПОЗОРИЩЕ

У

ТРИ ДѢЙСТВІЯ

преведенна

ІОАКИМОМЪ ВУИЧЕМЪ

Россійскаго и Италианскаго языка приватнымъ
Профессоромъ Пештанскимъ.

ВЪ БУДИНѢ ГРАДѢ,

Писменны Кралевскаго Всеучилища
Пещанскаго.

1814.

НАСТАВЛЕНІЕ

къ

БЛАГОНРАВІЮ

Г. АЙЗЕНМАННОМЪ

за дѣлу опредѣлено,

съ

НѢМЕЦКАГО ПРЕВЕДЕНО

ДИМИТРИЕМЪ ДАВИДОВИЧЪ

III. Лѣта Лѣхорства Слышательствъ.

Писмены Печатни Всеучилища Пещанскаго

1814.

ПИСМЕНИЦА

СЕРБСКОГО ЯЗЫКА

ГОВОРУ ПРОСТОГО НАРОДА

НАПИСАНА

ВУКОМЪ СТЕФАНОВИЧЕМЪ

СЕРБИЯНИНЕМЪ

У ВІЕННИ, 1814.

У печатни Г. Іоанна Ширера.

БѢСТЕСТВОСЛОВІЕ

ПІАУЛОМЪ КСЕНГЕАЦОМЪ

Архімандритомъ Сѣо-Георгіевскимъ
сочинѣнное,

Иждивіиємъ же Гдѣра Георгія Осефановича граж-
данина и кнѣца Темнишварскаго печатанное.

ВЪ БѢДИНѢ ГРАДѢ,

Писмены Кралевскаго Всеучилища Пештанскаго

1814.

НОВѢЙШЕ

ЗЕМЛЕОПИСАНІЕ

ЦѢЛАГО СВѢТА

ВО УПОТРЕБЛЕНІЕ И ПОЛЗУ СЛАВНО.

СЕРЕСКАГО НАРОДА

сѣ

сдѣломъ іауініратомъ цѣлаго Сѣвера

Мапомъ,

СПИСАНО И ИЗДАНО

ІОАКИМОМЪ ВУНЧЕМЪ,

иногда бывшимъ

рошымъ ямкомъ Училища

Дѣиіе іауінірате Сѣвернаго.

ІЗЪ БУДНОМЪ ГРАДѢ,

Писменъ Краденскаго Всезнаица Пед-
панскаго

1 8 2 5.

Б Ѹ К Ъ Я Р Ь
СЛАВѢНСКІЙ ТРІАЗЕѸЧНЫЙ,
ИЛИ
ПЕРВОЕ РУКОВОДСТВО
КЪ
ПОЗНАНІЮ КНИГЪ И ПИСАНІЙ,
ВО УПОТРЕБЛЕНІЕ
СЛАВЕНО-СЕРБШЪ
СПИСАНЪ
ПАУЛОМЪ СОЛАРИЧЕМЪ
БЕЛКО-ПИСАНИЧАНИНОМЪ .

ВЪ МЛѢТКАХЪ, 4001.

ПИСМЕНЪ ГРЕКО-СЛАВѢНСКІА ПЕЧАТНИ
ПАНЫ ОГОДОЃА

5. ФОНД БИВШИХ УЧЕНИКА УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ

Фонд бивших ученика Учитељске школе у Сомбору погинулих у народноослободилачкој борби основан је 1. маја 1963. године на прослави тридесетогодишњице матуре генерације ученика из 1932/33. године. Својим прилозима тридесет и два ученика те генерације основали су Фонд и усвојили Правилник о награђивању ученика. Иницијатор оснивања Фонда и први председник Управног одбора био је Радивој Плавшић, бивши ученик и директор школе, касније дугогодишњи управник Градске библиотеке у Сомбору.

Сваке године, на предлог Наставничког већа и омладинске организације, Управни одбор Фонда награђивао је најбољег ученика, односно студента, за изузетне резултате постигнуте у раду.

Награђени ученици — студенти;

Година 1964. — Колектив Педагошког друштва, Ката Бабић, Аница Колар

Година 1965. — Катица Столић, Мирјана Божин, Амалија Хромиш

Година 1966. — Александар Штефатић

Година 1967. — Бранислава Ковачић

Година 1968. — Ђорђе Крстић

Година 1969. — Радојка Дрезгић

Година 1970. — Мара Дражић

Година 1971. — Милорад Сенић

Година 1972. — Бранка Платиша Весна Савић

Година 1979. — Божана Вучевац

Година 1980. — Горана Бањац

Година 1981. — Оливера Морача

Година 1982. — Слободанка Зечевић, Светлана Варићак, Ранко Мачкић, Олесја Хрин

Година 1983. — Снежана Опачић, Рената Сечењи, Александра Вујковић, Виолета Вреш, Јелена Сендерак

Година 1984. — Валерија Диоши, Јулијана Зец

Година 1985. — Барица Шеремешкић

Година 1986. — Чарна Комненов

Година 1987. — Татјана Олујић

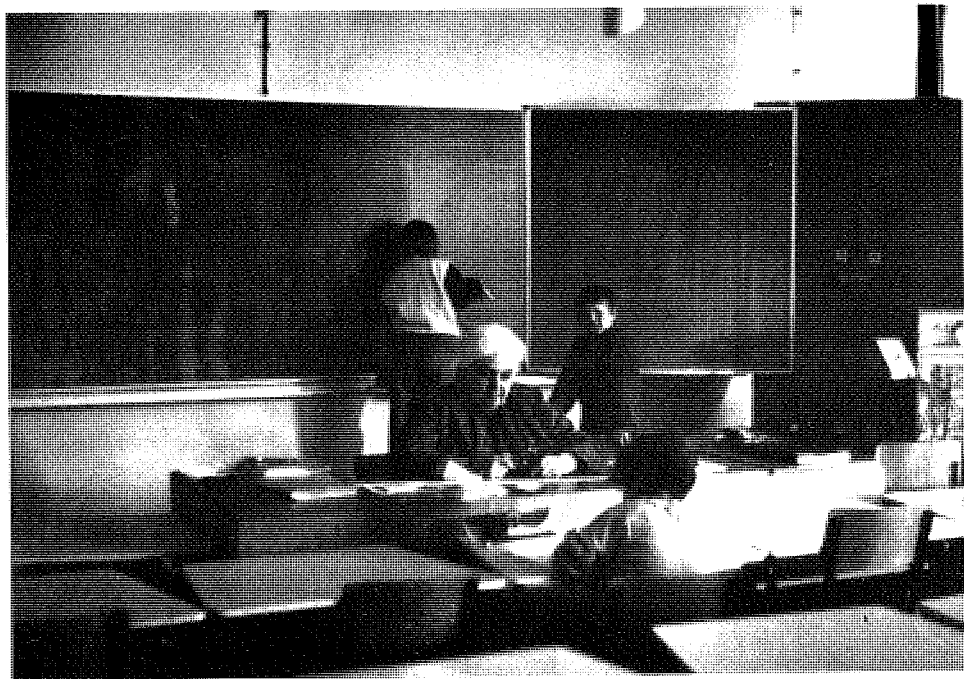
Година 1988. — Мирјана Лазиница, Мирјана Марјановић

Година 1989. — Славица Шимун

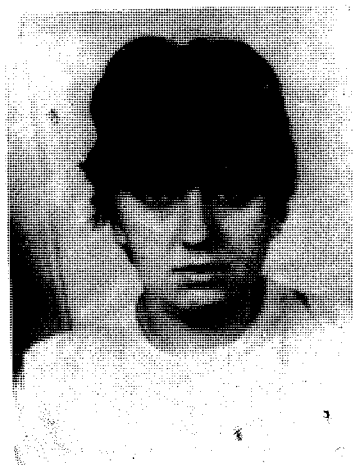
Година 1990. — Сандра Драгичевић

Година 1991. — Нада Попин

Касније генерације ученика, прослављајући годишњице матуре, укључивале су се у Фонд својим прилозима.

Зорица Ђаковић, учитељ ментор Вежбаонице, члан Фонда бивших ученика
Учитељске школе у Сомбору

Нада Попин, најбољи студент Педагошке академије »Жарко
Зрењанин« у Сомбору, генерација 1990/91. године, награђена
наградом Фонда бивших ученика Учитељске школе у Сомбору

7. ПРИЛОЗИ СТАРИЈИХ ГЕНЕРАЦИЈА

ПОЗДРАВ ГЕНЕРАЦИЈИ 1927/28. ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ НА ПРОСЛАВИ ШЕЗДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ МАТУРЕ

Ђура Мањулов, генерација 1933/34. школске године

Прелепим дугиним бојама били су и увек ће бити обасјани сви дани матурантских састанака.

Имају те традиционалне манифестације чудесну моћ кад тако привлачно окупљају некадашње матуранте, сада људе пензионере, расуте по свим крајевима наше земље, па и у иностранству.

Очи и срце нападају се радостима и задовољствима кад потекну речи и сећања из давних времена, тако благотворно делују и оживе време за које песма каже; »Од колевке па до гроба, најлепше је ђачко доба«.

Ваши састанци, на којима сам често био присутан, чести су и увек весели и садржајни. На основу тога у овим свечаним тренуцима вашег јубилеја срећан сам што могу са пуно убеђења и радости да кажем да је ваша генерација рекордер у организовању матурских састанака, а приликом 50. годишњице изради табло који је поклоњен Педагошкој академији.

Биће ми потребно да наведем само неколико чињеница којима ћу аргументовати ово своје признање. До пензије састајали сте се повремено, а од дана пензионисања сваке године су се састанци одржавали у другом месту, сваке пете у Сомбору, а сваког месеца у Београду. На свим састанцима је и ваш диван професор и друг Власта. Зато упућујем пар речи Власти (песма).

Тако сте са пуно ентузијазма дошли и на овај састанак обележавајући 60. годишњицу, што је реткост да се чини у осмој деценији живота.

Ваша генерација је још у школи изградила једну дивну слогу, љубав, пријатељство, колегијалност, које вас и дан—данас окупља.

Можда бих могао да верујем да је била још која генерација слична и једнака вашој, али не могу да верујем да је постојала генерација која је имала тако дивног професора као што је професор Власта, који је пуних 60 година остао веран својим ђацима.

Веома сам задовољан што сам доживео да вам честитам што сте такви били и чинили част нашем сталежу и професији, а уједно сте давали допринос вредности и лепоти људског живота.

На крају само песмом да поздравим вашу генерацију и наш лепо Сомбор, град ђака и љубави.

ПОЗДРАВ ВАШОЈ ГЕНЕРАЦИЈИ

Нек стварност мине к'о птице лет,
за трен нек сине чаробно свет,
не питам ко сузе рони,
ни за ким звоно звони,
к'о рајски феникс машта да заруди,
да само драге успомене буди.

Било једном давно време,
оставило успомене.
На крилима временског интервала
сад смо у граду ђачких идеала.
Колегинице драга, добра, мила,
буди још једном што си некад била.
У лигету, док дрвеће пупи,
седи још једном са мнош на клупи.
Та, забога, још заборав нисмо,
пре тога прочитај прво љубавно писмо
и сад послушни, не вара те нада,
чује се твоја прва серенада.
А ти, момче, видим у великој си муци,
чекаш свој тренутак да дође,
да отуда поворка приправница прође,
видећеш је, а ваљда и то знати,
кришом јој своје писмо дати,
а ту своју малу
загрићеш на ђачком балу
ил' у једном поподневном сату
на игранци у женском интернату.
И док се мрак полако хвата,
реско звони звоно интерната.
Вечера је, и док младеж корзом врви,
пожури на свој рандеву први.
Лекцију нећеш знати, стојаћеш к'о лимун жут,
а »Буфало ће рећи«: »Хватај Бајски пут«.
Отресимо споменаре од пепела заборава
па нек данас само лепо што је васкрсава.
А сад само једна овација
живела ваша генерација.

ЗБОГОМ, ВОЉЕНИ ГРАДЕ

Сомборе драги, граде наш мили,
у теби смо давно твоји ђаци били.
Ту смо оставили срце младалачко
и најлепше доба ђачко.

Прошло је под налетом временског оркана
шест деценија од тих срећних дана.
Опет смо у теби да без процедуре
обележимо јубилеј матуре,

да причамо детаље давнашње матуре
и да спомињемо наше »трубадуре«
серенаде какве беху уз пуно примата
под прозором женског интерната.

Сомбор да видимо а и препарандије
успомене наше најмилије.
За све што нам је њихова лепота дала
још једном да им кажемо хвала.

Интернати, лигет, корзо и улица Бајска
и незаборавна твоја јутра мајска
то је наш Сомбор, то си ти, граде мили,
када смо млади и срећни били.

Што данас више није тако, ти ниси крив.
Ми нестајемо... А ти ћеш бити вечито жив.
Остани и даље такав, ђачки град
и бићеш увек весео, леп и млад.

ПЕСМЕ ПРИГОДНИЦЕ:

ГРАДУ НАШЕ МЛАДОСТИ

Изроне тихо сећања из магле прошлости давне.
Понекад блесну сјајно као зрак сунца кад гране.
И обасјају детињство и доба младости ране.

Памтим те, Сомборе, граде школа, паркова, платана,
Широких цветних алеја, јасмина, јоргована,
Бучних, веселих ђака, гитара и серенада.

Памтим и многе лепе, незаборавне часове,
И професоре, другарице, вољене драге ликове.
и с љубављу се сећам традицијом богате школе.

У њој су узрастали млади, пуни планова, снова,
Да би ко јата прхнули испод њеног крова,
И увек спремни били за прегалаштва нова.

Сомборе, драги граде, има л' те игде на свету?
Сваки нов сусрет са тобом доноси радост и срећу
И онда кад си под снегом — и онда кад си у цвету.

Све је већ давно прошло. Сёде су наше власи.
Ал' ти нам, Сомборе, зрачиш лепотом која те краси.
Кроз тебе, као некад, лепрша љупка младост,
Кроз тебе, као некад, трепери песма и радост.

Јелена Милошевић—Белановић,
на састанку четрдесетпетогодишњице матуре,
1974. године

*
* *

Олги Дракулић

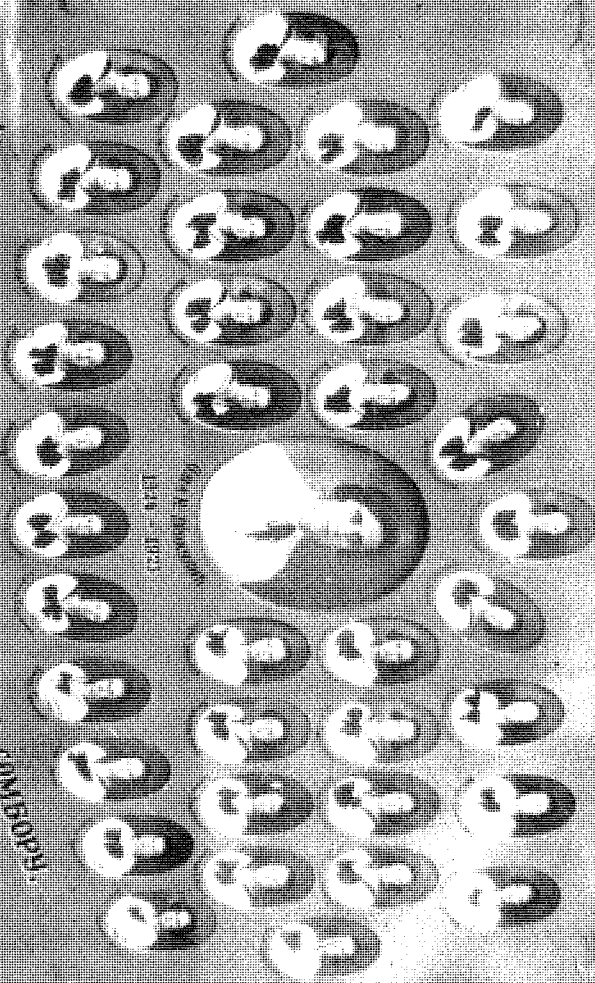
С љубављу и пијететом
Ми се сећамо ње,
Оне која нам је давно професор била.
Сећамо се строге, ал' драге разредне,
У којој се топла љубав за нас крила.

И к'о звезда сјајна, иако далека,
Тако је светла, јасна њена слика,
И драга, као реликвија нека,
Слика дивне жене отменогa лика.

Памтићемо је увек...
И за све што нам је дала
Као професор и човек
Топло јој, искрено хвала.

Јелена Милошевић—Белановић

ОБЩЕ ПАПЕРНОМ СТАПЕЛИНИИ

1921 - 1922

МАТЕРИАЛЫЕ АРХ. ЖЕЛ. УНИТ. ИКОЛЕ 9 (ОМБОВИ)

Београдској Академији

С.С.М.С.Р.

У прилогу достављам Вам Сведочанство
Училишних школа у Сомбору, о ученич-
ском испитиву зрелости, који сам положио
25 јуна 1925 год. прв поменуте школе, с мол-
бом да се уложи у архиву исте школе.

Због старости нисам у могућности лично
да га донесем.

Унапред се захваљујем на добрим и
услугама.

Према хваљени могућностима, извојим
ипримићу мали дар од динара 1000—

Прилог: Сведочанство

динара 2 х по 500—

С' поштовањем

Јулија Симојаденовићу, рођ. Николит

адреса: Пирмова 7/II стая 9

11.000 Београд

СВЕДОЧАНСТВО

УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ

о

УЧИТЕЉСКОМ ИСПИТУ ЗРЕЛОСТИ

Госпођица Зорка Николић
рођена 10. маја 1907. у Ади (Балка)
вере православне
која је школске 1924/5. године свршила IV. разред Мечке Учитељске
Школе у Рамбору врло добрим успехом и примерним
владањем, на учитељском испиту зрелости, држаном од 26. маја
до 25. јуна 1925. у Алексу Учитељској Школи
у Рамбору, показала је овај успех:

СЕЋАЊЕ НА ПРОФЕСОРА СТАНОЈА ВУЈИЧИЋА

Ово пролеће однело нам је драгог професора Станоја Вујичића, дивног човека, одличног педагога, успешног професора, доброг директора. Остала су дела и сећања на један дуг и плодан живот.

Његов учитељски и педагошки рад почиње у Дедином Селу, у Македонији, а затим се наставља, у току рата, у селима Источне Србије, где активно помаже ослободилачку борбу.

Све до 1975. године био је премештан у разна места где је учитељевао и обављао партијске задатке. Од 1955. године у Светозареву је радио као школски инспектор и био ванредан студент Филозофског факултета у Београду, где је и дипломирао 1958. године на педагошкој групи предмета.

Године 1959, први пут по својој жељи, дошао је у Учитељску школу у Сомбору.

Пун ентузијазма, започиње свој рад као професор педагогије на припремању будућих учитеља. Многе генерације младих учитеља памте га по изузетно занимљивим предавањима, добрим консултацијама, свесрдној помоћи у припремању практичних предавања и изузетној љубави према учитељском позиву коју је пренео на своје многобројне ученике.

Проф. Вујичић на часу педагогије, мај 1967. године

Био је изузетан човек, топао, непосредан, увек спреман да саслуша и помогне.

Своје знање и искуство проф. Вујичић није преносио само ђацима, написао је низ радова — теоријских расправа и саопштења из области педагогије.

Као професор и директор Учитељске школе много је допринео афирмацији школе и учитељског позива. Веома много се залагао за прерастање учитељске школе у педагошку академију.

Био је истакнути друштвено—политички радник. За свој рад добио је многа признања: Орден рада са златним венцем и Октобарску награду Сомбора.

Станоје Вујичић био је изузетно добар професор, директор и цењен колега.

Бранислава Ненадов и проф. Верица Цветинчанин

АКТИВИРАЊЕ УЧЕНИКА У НАСТАВИ ПЕДАГОГИЈЕ У УЧИТЕЉСКИМ ШКОЛАМА

Станоје Вујичић, проф.

У сваком предмету активност ученика у наставном процесу је увек актуелна. Зато је то вечита тема расправљања како практичара, тако и свих који се баве усавршавањем теорије.

Због тога сам, примајући генерацију ученика трећег разреда школске 1964-65. покушао да организовано приђем активирању ученика у настави педагогије и о томе водио белешке, испитивао мишљење ученика, проналазио решења и користио разноврсне могућности да ученици интензивније раде како би њихова знања била трајнија и функционалнија.

Данас, када су резултати тога рада добили једно лепо признање — освајање првог места из педагогије на тестирању свих ученика V године учитељских школа СР Србије (тестирање је извршио Завод за опште образовање и образовање наставника), расправљање о овој теми добија реални смисао. Ово признање, без обзира на познате слабости и ограничености проверавања знања тестовима знања, у неком смислу је потврда да су мере предузимане у овом покушају биле добро одабране и правилно примењене.

У овом раду биће речи о активирању ученика у настави педагогије:

1. домаћи задаци пре обраде новог градива и активност ученика у току часова обраде новог градива;
2. домаћи задаци који припремају ученике за часове понављања и активирање ученика на тим часовима;
3. активирање ученика применом разноврсних облика проверавања знања;
4. активирање ученика коришћењем литературе; и
5. активирање ученика радом у педагошком друштву.

I

Домаћи задаци пре обраде новог градива и активност ученика у току часова обраде новог градива

У литератури се, кад је реч о активности ученика, више говори о активности ученика на часовима у школи, а знатно мање о њиховој активности ван наставе, то јест, како пронаћи могућности у којима ће ученици бити заинтересовани да интензивније уче код куће и да том послу прилазе активније, креативније. Свакако, ове две врсте активности, у школи и ван школе, не могу се одвајати јер чине јединствен процес, али активност ученика ван школе, ангажовање ученика разноврсним облицима активности ван школе услов су трајнијег и функционалнијег знања, важна су претпоставка њихове активности у настави.

У настави средње школе ређе се дају домаћи задаци пре обраде новог градива иако је давно позната чињеница да су ученици на часу активнији ако имају предзнања, ако могу и сами да допринесу усвајању нових знања на часовима обраде новог градива.

Зато смо ученицима најављивали тему наставног рада на следећем часу и давали задатке који их ангажују и побуђују на интензивнији рад ван школе. Ове задатке смо давали ученицима при крају претходног часа или

знатно раније, ако је задатак такве природе, ако тражи дуже време за испитивање у пракси наших основних школа, или дуже време за проучавање потребне литературе. Задаци се могу дати групи ученика, појединцима или свим ученицима исти задатак. Ево неких примера:

Тема: Облици сарадње породице и школе

Разред: V

Домаћи задаци:

1. Задатак за све ученике: прочитати из уџбеника педагогије о облицима сарадње породице и школке (Овакав се задатак може дати у V разреду јер ученици имају предзнања из IV разреда).

2. Задаци за групе ученика:

I група: проучити облике сарадње породице и школе у Вежбаоници;

II група: проучити облике сарадње у школи »21. октобар«;

III група: проучити облике сарадње у једној сеоској основној школи;

IV група: интервјуисати неколико родитеља о одељењским родитељским састанцима и другим облицима сарадње;

V група: прочитати књигу Одељењски родитељски састанци (издање Завода за издавање уџбеника СР Србије); и

VI група: проучити реферат о облицима знања на педагошком уздицању родитеља у основним школама општине који је поднесен на састанку Друштва за старање о деци — Комисија за рад с родитељима.

Ток рада:

1. час:

а) Увод: понављање;

— мотивисаност породице и школе за међусобну сарадњу;

— услови потребни за правилно васпитање деце у породици;

б) проверавање онога што су ученици сазнали о облицима сарадње породице и школе; и

ц) излагање наставника о облицима сарадње породице и школе.

2. час:

а) Реферати група — дискусија.

б) Срџивање обрађеног материјала.

ц) Домаћи задатак:

— прочитати књигу Одељењски родитељски састанци;

— посетити један одељењски родитељски састанак и дати критичку анализу састанка; и

— једна група уз помоћ наставника и учитеља Вежбаонице да организује одељењски родитељски састанак.

Овакав рад вишеструко је користан:

— Ученици имају интересантне задатке који их побуђују, да се више ангажују, да проуче проблем да би могли да дођу до изражаја на часу обраде новог градива.

— Да би сазнали више о облицима сарадње породице и школе, морају да проуче литературу, понове материју о интервјуисању, да саставе интервју итд.

— Наставник има доста посла око организације рада. Он помаже групама да боље изврше задатак, а може и да им спреми текстове инструктивног карактера да би усмерио њихов рад.

Најважније у оваквом начину рада је активност ученика ван часова, јер кад наставник изложи градиво и следећег часа понавља или проверава знања, није сигурно да ће сви ученици добро проучити проблем; неки могу рачунати да неће бити питани, да ће учити ново и тако се градиво нагомилава, заборавља и, кад затреба, кампањски и површно учи.

У овој врсти рада има знатно више тешкоћа за наставника јер треба добро да планира, на време да да задатке, а нарочито мора показати много вештине у вођењу часа.

Могло би се помислити да за оволико задатака које су ученици имали треба више времена него два часа. Наравно, то би био случај кад би ученици подносили писмене реферате. Усмени реферати су бољи јер оспособљавају ученике да се усмено изражавају концизно, да не понављају што је већ речено, да не злоупотребљавају време итд. Уосталом, ученике треба и за то вежбати, припремати, али и умети руководити таквим начином рада.

Требало би видети активност ученика на овим часовима. Њихов мотив афирмације тако може да буде задовољен, што их нагони да се стваралачки односе према учењу како би дошли до изражаја на часу. Треба истаћи чињеницу да се ретко дешава да групе или појединци не изврше задатак. У току трогодишњег рада само се једном десило да једна група није извршила задатак. То је био тежак тренутак за чланове групе јер су се осетили кривим што нису испунили очекивања чланова одељењског колектива, а познато је да ученици ово теже доживљавају него кад не знају »лекцију« јер се то може десити сваком ученику — то је већ »навика« и свакидашња ствар.

Други пример:

Разред: III

Тема: »Метода спречавања у моралном васпитању«.

1. Домаћи задатак пре обраде новог градива:

а) Пошто су ученици већ упознати с методама васпитног рада, добијају задатак да проуче ту тему у уџбенику Педагогије др Патакија. Значи, задатак за све ученике: проучити примену методе спречавања у моралном васпитању.

б) Задаци за групе ученика:

Прва група: проучити у Вежбаоници систем казни и друге мере спречавања које примењују учитељи од I до IV разреда.

Друга група: проучити у једној сасој школи казне и друге мере спречавања.

Трећа група: разговарати с неколико ученика IV разреда основне школе који су кажњени да се сазна шта деца мисле о казни и како су је прихватили, како је казна деловала на њих.

Четврта група: Монтењ, Комсенски и Лок о телесној казни.

Пета група: Русо и Песталоци о телесној казни.

Шеста група: Макаренкови погледи на мере спречавања у моралном васпитању.

Ток рада:

I час

1. Увод: Понављање о методи спречавања у васпитном раду.
2. Излагање наставника о методи спречавања у моралном васпитању

II час

1. Реферати група.
2. Закључак.
3. Домаћи задатак:
 - проучити уџбенике и потребну литературу;
 - направити предлог мера које се могу применити у основној школи;
 - критички осврт на мере спречавања у нашој школи.

II

ДОМАЋИ ЗАДАЦИ КОЈИ ПРИПРЕМАЈУ УЧЕНИКА ЗА ЧАСОВЕ ПОНАВЉАЊА И АКТИВИРАЊЕ УЧЕНИКА НА ЧАСОВИМА ПОНАВЉАЊА РАДИ УТВРЂИВАЊА ЗНАЊА

Општепозната је чињеница да је крајњи циљ наставе, сем осталог, трајна и функционална знања ученика. Познато је, такође, да трајна и функционална знања ученика нису условљена само радом наставника, већ можда и више односом ученика према настави, тј. њиховим односом према учењу и активности у настави, а посебно ван наставе. У средњој школи, па и у учитељској, запоставља се ова етапа наставног процеса. На основу анализе коју смо вршили, додуше у малом броју школа, уочили смо да неки наставници не поклањају довољно пажње часовима понављања ради утврђивања знања. Има много разлога овој појави. Неки су већ познати, као на пример преопширност програма, недостатак потребног времена, дидактичко-методичка спрема итд. По мом мишљењу овде лежи један од главних узрока површности и нефункционалног знања многих наших ученика. Наравно, овде се мисли на узроке који леже у наставнику.

Овде ће бити речи о трогодишњем искуству, које је резултат организованог покушаја да се часови понављања искористе за активирање ученика и да се они ангажују да интензивније уче.

СТРУКТУРА ЧАСА ПОНАВЉАЊА

1. Домаћи задатак који припрема ученике за час понављања (даје се при крају часа обраде новог градива).
2. Истицање циља часа и изношење плана рада на часу.
3. Понављање:
 - а) проверавање како су ученици схватили наставну садржину и отклањање нејасног;
 - б) сагледавање с других аспеката — продубљивање;
 - ц) ново — проширивање знања;
 - д) тихи рад (ради смиривања и враћања пажње и проверавања како сада после понављања ученици схватају материју);
4. Закључак — сређивање материје; и

5. Домаћи задатак.

Најважније је добро одабрати домаће задатке који ће ангажовати ученике код куће, ван наставе. Ако се ученицима не најави час понављања, не одреде домаћи задаци, они се мање залажу у раду, осим оних који редовно уче. Домаћи задаци се дају свим ученицима (исти задатак), групама ученика (исти или разноврсни задаци) и појединцима.

Веома су велике могућности давања разноврсних задатака ученицима који их побуђују на интензивније учење и активан однос према учењу.

Ево неколико могућности:

- а) да прочитају из уџбеника и да одговоре на постављена питања;
- б) да прочитају литературу (групно, сви, појединци) и да о томе усмено реферишу на часу;
- ц) да прочитају литературу (чланак из часописа, листова, нека брошура, озбиљнији рад и сл.) и да одговоре на постављена питања;
- д) да прочитају литературу и реше неки практичан задатак;
- е) да прочитају литературу и поставе питања одељењу;
- ф) да посматрају и анализирају рад у Вежбаоници и о томе реферишу;
- г) да разговарају с учитељима, родитељима, ученицима и да о томе обавесте одељење;
- х) да примене неки облик рада у пракси, прибележе опажања и о томе реферишу на часу;
- и) да нађу нове примере;
- ј) да нађу нова решења;
- л) да реше тестове знања или неки други проблем из уџбеника или неког приручника;
- м) да дефинишу појмове;
- н) да направе схему, графикон, скицу;
- о) да статистички обраде добијене податке;
- п) да пронађу у литератури нови задатак, интересантан проблем, схему, скицу, нове примере итд.
- р) да слушају радио емисије, ТВ емисије и о томе реферишу на часу;
- с) да прочитају нечији рад и дају критички осврт итд.

Ти и други задаци су интересантнији за ученике, побуђују их да интензивније раде, далеко их више ангажују, него задатак да науче из уџбеника и бележака са часа и врате свом наставнику оно што су пасивно примили на часу обраде новог градива. Што је најважније, такви задаци обезбеђују и активнији однос ученика у настави за време часа понављања.

Пошто је час понављања најављен, наставник истиче циљ часа и договара се са ученицима о плану рада на часу. Помоћу интересантних питања он најпре проверава како су ученици схватили проблем и отклања нејасно сâм или уз сарадњу ученика који су то правилно схватили. Ово је општепозната ствар, али и поред тога ученици и у средњој школи често уче механички и имају много тешкоћа, јер им нису јасне многе ствари, а нарочито је то чест случај у трећем разреду када им недостају знања из психологије, логики, филозофије, политичке економије итд.

Затим наставник настоји да се проблем осветли с других аспеката дајући питања ученицима и постављајући им одговарајуће задатке. Тако нпр. приликом понављања о дидактичком принципу очигледности поставља питање о вези Лењиновог пута сазнања и принципа очигледности, наводи

примере формалистичког примењивања принципа очигледности на предавањима које држе ученици у Вежбаоници итд. У тој фази часа могу се ангажовати они ученици или групе ученика које су добиле задатак да у литератури проуче проблем с других аспеката. Они постављају питања својим друговима или им наводе примере из прочитане литературе или из праксе итд. Овакав начин рада побуђује живо интересовање ученика, нарочито оних који постављају питања својим друговима или саопштавају шта су сазнали у литератури, у пракси или на неки други начин. То побуђује и остале на интензиван рад код куће када добију задатке за следећи час. Дешава се често да и они ученици који нису имали задатак самоиницијативно пронађу нешто интересантно у литератури, у пракси наших учитеља да би дошли до изражаја на часу.

Тако долази до продубљивања знања које утиче на трајност и функционалност знања ученика.

Тада долази проширивање знања. Наставник припрема нешто ново што раније није саопштио или је намерно изоставио и тако проширује знања ученика. Ако ученици очекују да ће чути и нешто ново, више се интересују за такве часове.

Ново наставник може унести на различите начине:

- причањем;
- читањем одломака и цитата;
- показивањем слика, документације (радови ученика старијих генерација, ученика основне школе, планова рада наставника итд.);
- читањем једног дела записника састанка неког стручног актива;
- показивањем графикана, статистичких података;
- репродуковањем магнетофонског снимка радио-емисије, разговора с неким практичарем или другим лицима итд.

У том делу часа могу доћи до изражаја и ученици. Они могу бити задужени да саопште нешто ново или могу и сами да припреме на своју иницијативу нешто ново:

- магнетофонски снимак;
- интервју с неким учитељем, учеником, родитељем итд.;
- новост из литературе;
- схема, графикон, дијаграм и сл.

За то се задужују обично бољи ученици и тако се ангажују више од осталих ученика и испуњава захтев принципа индивидуализације наставе. Наравно, да бисмо их подстакли, понекад дајемо задатке и слабијим ученицима.

У току отклањања нејасног, продубљивања и проширивања знања, ако се овај посао добро организује, интензитет активности је велик, а пошто се ови делови часова најчешће изводе разговором, без обзира да ли наставник пита ученике или ученици наставника, или ученици ученике, промена облика рада добро дође за враћање пажње и интензивирање рада. Зато тада најчешће дајем задатке за тихи рад који ученици добро прихватају. Нпр. прочитајте ову мисао Коменског и анализирајте је; саставите тест знања за уређивање, измислите задатак стваралачког карактера из наставе познавања природе и друштва или неки други конкретнији задатак који тражи поновну мобилизацију снага. Тада настаје тишина у одељењу. Сви ученици раде, а наставник може за то време да среди утиске с часа и размисли још једном о закључку који следи. Наравно, за то време може и да разми-

сли о домаћем задатку, уколико га треба мењати на основу тока часа понављања. Кад су ученици урадили задатак, наставник проверава како су урадили и прелази на закључак, на кратку систематизацију онога што се у току часа урадило.

На крају часа даје домаћи задатак — разна задужења ученицима за следећи час обраде новог градива или задатке за примену стеченог знања и вежбања.

Овако организовани часови пружају, као што смо видели, велике могућности за активирање ученика, али и за индивидуално прилажење ученицима. Осим тога, такви часови пружају велике могућности наставнику за праћење ученика у наставном процесу. Међутим, треба истаћи да за време часова понављања ученике не треба оцењивати. О овоме би се могло дискутовати. Ученици не треба да страхују да ће добити слабу оцену, иако морају бити свесни да се тај рад узима у обзир приликом вредновања њиховог рада. У том случају ученици су слободнији, нема емотивних шокова који коче реакције, боље прате рад, не завирују у белешке и уџбенике да би видели оно што ће даље да се проверава, атмосфера на часу је далеко пријатнија.

Билтен Учитељске школе у Сомбору, бр. 1, 1968.

**»ДУНАВ«
ДЕОНИЧАРСКО
ДРУШТВО
ЗА ОСИГУРАЊЕ
БЕОГРАД
ГЛАВНА ФИЛИЈАЛА**

**»СОМБОР«
СОМБОР
Аврама Мразовића 1/а
Телефон 025/38-077
Телефакс 025/28-789**

ЕВРОПСКО ИСКУСТВО У ОСИГУРАЊУ

ВАШ ОСИГУРАВАЧ

**ГЛАВНА ФИЛИЈАЛА »СОМБОР«
СОМБОР**

**●prosveta● sombor
grafičko izdavačko
trgovinsko preduzeće
uvoz-izvoz**

25000 sombor
koste trifkovića 8
telefon 025/22-991, 22-833
direktor 24-765
telefax 02524765

● izdavačka i uslužna delatnost štampe

knjige
poslovna korespondencija
dnevna i periodična glasila
reprezentativna tiskanica

● spoljno-trgovinski promet

uvoz grafičke opreme, repromaterijala i
izvoz grafičkih usluga

● knjižara »slogan«

prodaja udžbenika, tiskanica, kancelarijskog
i školskog pribora

*za vaš poslovni stil
prosveta sombor*

Zombor
Сомбор

Szerb női képezde
Женска учит. шк.

